

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Lolland-Falsters Stiftsbog 1977

Stiftsbog og landemode-akt for Lolland-Falsters stift 1977

Redigeret af

THORKILD GRÆSHOLT . P. KONGE-HANSEN
TOVE MEYER HÆGSTAD

Det særlige landemodestof er redigeret af stiftsfuldmægtig
Richard Nielsen, Nykøbing F.

SKELBY KIRKES DØBEFONT

udført i farvefoto, er valgt til omslag på Lolland-Falsters Stiftsbog 1977 for at angive stiftsår bogens hovedtema i år: DÅBEN. Emnet har særlig aktualitet i dag, hvor den gældende dåbspraksis konfronteres med det ny alternativ: Navngivning.

Stiftet er kendt for sine mange gotlandske døbefonte. Valget faldt på en af de mest særprægede, kendt langt ud over landets grænser, Skelbyfonten, der står midt foran alteret i Skelby kirke på Falsters sydspids. Den afviger fra det gotlandske skema ved at have ottekantet kumme med halvsøjler som hjørnemarkering. Den senromanske døbefont (1175–1200), der er af en hård, lys kalksten, som kunne minde om gullandsk marmor, har i de otte felter foroven i kummen relieffer med motiver fra Kristi liv og død, derunder 8 allegoriske fremstillinger. Kummen hviler på et tromleformet skaft med 4 fremspringende relieffer, afsluttet med profileret fodplade.

Forsidebilledet viser to felter med til højre fødselsscenen. Bag Maria og Jesusbarnet står Josef. Til venstre Flugten til Ægypten. Bagsiden er helt dækket af jule-motivet: Den hellige familie i Betlehemsstalden. (Se iøvrigt artiklen: Fra døbefont til blomsterkumme).

TMH-

(Fotos: Kurt Petersen, Nordisk Pressefoto).

Klichéer: Buchtrup Klichéanstalt, Århus.
Tryk: Lollands-Postens Bogtrykkeri, Maribo.

Indhold

Provst V. Herlufsen: Da klared det op i østerlid til dejligste morgenrøde ..	5
Sognepræst P. Konge-Hansen: Tørre tal om vor dåbspraksis	7
Biskop Henrik Christiansen: Om dåben og undervisning på dåbens grund ..	12
Sognepræst Birgitte Villadsen: <i>Mor og præst</i> – om dåben	18
Britt G. Hallqvist/Dorthe Roager Larsen: De hører sammen med Himlen ..	24
Domprost Im. Felter: Dåben – en gave for livet	26
Skoleinspektør J. E. Gylling: <i>Far og lærer</i> – om dåben	37
Sognepræst, lic. pæd. Søren Lodberg Hvas: Konfirmation og dåb	40
Sognepræst Finn Ellerbek-Petersen: Det hellige gudmor-embede	46
Retsassessor Sv. Aa. Feier: »hvis det sker, at forældrene dør ...«	51
Museumsinspektør, cand. mag. Else-Marie Boyhus: Dåbstøj på museum	54
Sognepræst, cand. mag. Arne Hægstad: Fra døbefont til blomsterkumme	67
Sognepræst P. Konge-Hansen: Folkekirkens ungdomskors 10-års jubilæumsstævne	76
Journalist Tove Meyer Hægstad: Kirkekunst i forkyndelsens tjeneste (Toreby)	78
Arkitekt Ib Frandsen, reg. ark.: Vore kirkelige skatte må bevares	84
Journalist Tove Meyer Hægstad: Klimaet i kirkerummet	93
Journalist Tove Meyer Hægstad: Skib og havfrue til Askø kirke	98
Biskop Thorkild Græsholt: En velkomst	102
Journalist Tove Meyer Hægstad: Dobbeltportræt af Refugiet Fuglsangs nye forstanderpar	103
Biskop Thorkild Græsholt: Året i stiftet og kirken	108
Landemodet	111
Love, bekendtgørelser, cirkulærer m. v.	112
Uddrag af kirkeministeriets skrivelser til stiftsøvrigheden	114
Uddrag af kirkeministeriets skrivelser til biskoppen	120
Skrivelser fra stiftsøvrighed, biskop eller andre myndigheder	122
Af- og tilgang i stiftets gejstlighed	125
Ekstrakt af regnskabet for Lolland-Falsters stifts gejstlige enkekasse	126
Ekstrakt af regnskabet for det Egtvedske legat	128
Kapitelstakst	129
Regnskab for Lolland-Falsters stiftsfond	130
Regnskab for Lolland-Falsters kirkelige legatfond	133
Bevilgede lån til præstegårde	135
Bevilgede lån til kirker og kirkegårde	136

1. *Stiftsøvrigheds- og bispekontoret*, Østre Allé 2, Nykøbing F., er åbent hver søgnedag fra kl. 10 til kl. 12, undtagen lørdag. – Telefon Nykøbing F. 85 02 11. – Biskoppen træffes efter aftale. – Stiftsfuldmægtig og amanuensis: Richard Nielsen.

2. *Stiftskassererkontoret*, Østre Allé 2, Nykøbing F., er åbent hver søgnedag fra kl. 10 til kl. 12, undtagen lørdag. Telefon Nykøbing F. 85 02 13. – Kst. stiftskasserer: Grethe Vesterbirk.

3. *Statens tilsynsførende med private skoler*: Kst. skovrider Ib Lunding, Egehus, Tingsted pr. Nykøbing F. (telefon 83 90 13).

4. *Bygningskonsulent*: Amsarkitekt Svend Hegelund, Parkvej 37, Nykøbing F. (telefon Nykøbing F. 85 52 66).

5. *Præstegårdskonsulent*: Gdr. Johs. Hansen, Tårnholm, 4863 Eskildstrup (telefon 83 62 24).

6. *Stiftets provster:*

Provst H. V. Krohn, Vesterborg, Lolland søndre provsti, telf. nr. 93 93 45.

Provst Albinus-Jørgensen, Nakskov, Lolland nørre provsti, telf. nr. 92 02 90.

Provst Im. Felter, Maribo, Maribo domprovsti, telf. nr. 88 06 86.

Provst V. Herlufsen, Saksøbing, Lolland østre provsti, telf. nr. 89 42 02.

Provst Allan Pedersen, Horbelev, Falster nørre provsti, telf. nr. 84 51 24.

Provst A. Stærmose, Væggerløse, Falster søndre provsti, telf. nr. 87 70 03.

Da klared det op i østerlid til dejligste morgenrøde

Af provst *V. Herlufsen*, Saksøbing.

Ved slutningen af den nat i november 1975, da der var måneformørkelse, kørte vi fra Darjeeling til „Tigerhøjen“ for at se solopgangen over Himalaya. Det var en mærkelig oplevelse først at se det sidste af jordens skygge over månen og kort efter begynde at skimte lidt af de sneklædte bjerge. Så steg solen som en ildrød kugle op i øst, og bjergene trådte tydeligere og tydeligere frem. Det var en fantastisk oplevelse at stå og se mod verdens højeste bjerge med de først rosafarvede, siden skinnende hvide snetoppe. Men det varede ikke så længe. En time efter var al herligheden gemt bag et tæppe af skyer, så vi ikke så mere til „verdens tag“.

Det var en oplevelse, man aldrig glemmer. Som så meget andet blev den til et billede på noget, der er så langt større. For mig blev det til et billede på det, der skete julenat: „Den signede stund, den midnatstid, vor Herre han lod sig føde, da klared det op i østerlid til dejligste morgenrøde“.

Næsten alle børn har en fælles favorit blandt julens salmer: „Et barn er født i Betlehem“. For os voksne kan det være forskelligt. Min far havde en, min mor en anden. Selv holder jeg nok mest af en, som ikke ret mange vil foretrække. Det er „Lovet være du, Jesus Krist!“ Det er mest på grund af det fjerde vers, jeg holder særlig meget af den:

Himlens lys kom i dig til jord,
skinner til ny oplysning stor,
godt kan vi nu ved nattetid
kende som børn vor Fader blid.
O, Gud ske lov!

Det vers siger os, hvad det er, julens lys giver os at se: Gud som vor Fader, der elsker os. Det siges også meget stærkt i juleevangeliets sidste ord: „Mennesker, der har hans velbehag“. Allerede mange år før jeg selv fik børn, tænkte jeg, når jeg hørte det ord, på forældre, der stod og så sig glade på deres børn. Det er velbehag. At forældre kan se sig

glade på deres børn er noget naturligt. At Gud kan se sig glad på et menneske er derimod ikke naturligt. Det siges meget tydeligt i Ny Testamente, at det naturlige for et menneske er at være under Guds vrede.

Men Gud ville ikke, at det skulle forblive ved det naturlige. Derfor gjorde han sine *frelsesundere*. De er Guds indgriben til menneskeslægtenes frelse. Det er noget langt mere end at få noget at vide. Det er at blive sat i frihed.

Vi kan ikke tale om større og mindre frelsesundere. Men det er klart, at *grundunderet* er det, der skete julenat, da ORDET, som fra begyndelsen var hos Gud og var Gud, blev kød, d. v. s. et virkeligt menneske. I HAM rakte Gud sin almagtshånd ned til os for at frelse os ud af det ondes magt. Det var grundunderet, at der på denne jord kom et menneske, der kunne sige: „Den, som har set mig, har set Faderen“.

Når vi fejrer de store højtid, synger vi lovsang for det enkelte frelsesunder. Men om det så er til en højtid eller en ganske almindelig søndag, vi samles til gudstjeneste, er hele Guds gerning til vor frelse med. Også når vi fejrer jul, er langfredag og påskemorgen med. Alle frelsesundere måtte til for at gøre det under, at en synder kunne komme under Guds velbehag.

Som der er et grundunder for hele menneskeslægten, er der det også for det enkelte menneske. Ved vort livs begyndelse gjorde Gud det grundunder, som dette års stiftsbog skal være samlet om: Han døbte os. Fordi dåben er et frelsesunder, vover vi at døbe små børn. Og fordi dåben er et frelsesunder, må vi ikke vove at lade være med at bede for dem og fortælle dem om HAM, som *er* underet.

De lysende bjerge forsvandt for os. Tilsvarende vil det ofte i livet føles, som om alt lys fra oven er borte. Når modgang, sorger eller tungsind lægger sig som klamme skyer ind over vor tilværelse, kan det føles, som om Guds kærlighed var borte. Men den glæde, som Jesus bringer med sig, er endnu stærkere end alt i verden. Jeg hørte engang en indisk prædikant bruge dette billede: „Hvis vi vender ryggen mod solen, er det skyggen og ikke solen, vi ser“. Således kan vi også vende ryggen til Guds kærlighed, så vi bare ser skygger. Vi må vende os mod det glædelige budskab om Guds store frelsesundere, så får vi det største at se, som noget menneske kan få at se: Guds velbehag i Jesus.

V. Herlufsen.

Tørre tal om vor dåbspraksis

Dåbstallene for stiftet viser statistisk et resultat over landsgennemsnit indtil 1974-75, hvor faldet i dåbsprocenten er betydelig større end på landsbasis.

Af sognepræst *P. Konge-Hansen, Nørre-Alslev.*

Med udgangspunkt i de seneste års diskussion om dåben kan vist ingen beskylde Den danske Folkekirke for at have en sorgløs dåbspraksis.

Utroligt mange har givet deres besyv med, præster og lægfolk imellem hinanden, og det blev desværre også til et par „præsteaffærer“, under hvilke debatten antog præg af sensation med deraf følgende billeddækning i ugepresse og fjernsyn.

For øjeblikket er debatten igen i et roligere leje, men sikkert langtfra udtømt, og derfor har redaktionen af denne årgang af Lolland-Falsters Stiftsbog ønsket ved en række artikler at tage dåben op som tema.

Her skal dåben indledningsvis belyses i tal, for i kølvandet på den til tider noget hede diskussion om kirkens dåbspraksis kom i februar 1977 et sæt kølige tal til belysning af de kirkelige forhold i Danmark i Statistiske Efterretninger (nr. 4/77), der i denne artikel er suppleret med Danmarks Statistiks endnu i skrivende stund utrykte kirkestatistik for året 1975, således at de her anførte statistiske beregninger omfatter årene 1973, 1974 og 1975.

TALLENES TALE

Tallene er tilvejebragt dels ved nogle udsendte spørgeskemaer til samtlige præster i Folkekirken og de anerkendte trossamfund, omfattende året 1974, dels ved en tapning af det centrale personregister, hvortil dåb og navngivning indberettes af de lokale myndigheder, således at det omfattende materiale kan give nogle oplysninger om det danske folks stilling til Folkekirken, så langt som dåbstal og medlemskab, opgjort i procenter, kan give udtryk for.

I det følgende bringes *tre tabeller*. For dem alle tre gælder, at procenttallene af døbte er sket på grundlag af en optælling af alle 1-årige.

Tællingerne er foretaget således: for fødte i 1973 er optællingen sket pr. 1.1.1975, for fødte i 1974 pr. 1.1.1976 og for fødte i 1975 pr. 1.1.1977.

Til sammenligning er der i tabel 1 og tabel 3 angivet tilhørsforholdet til Folkekirken, opgivet i procenter af befolkningstallet, men kun for årene 1974 og 1975, da en optælling før den tid ifølge Danmarks Statistik frembyder visse vanskeligheder for sammenligning.

Da vi også i Lolland-Falsters stift gerne vil kigge ind hos os selv, har Danmarks Statistik udover det offentliggjorte materiale bearbejdet vore lokale tal i tabel 3.

TABEL 1.	Døbte i procent af fødselsårgang optalt ved 1-årsalderen			Medlemmer af Folkekirken i procent af indbyggerantal	
	1973	1974	1975	1974	1975
Hovedstadsområdet	77,4	74,8	73,9	93,0	92,6
Øerne iøvrigt	93,2	92,0	91,7	96,0	95,9
Jylland	95,0	94,3	93,6	96,6	96,4
Lolland-Falsters stift	96,9	96,6	95,4	96,3	96,2
Hele landet	88,9	87,4	86,9	95,2	94,9

Som det fremgår af *tabel 1*, er tallene vigende for hele landet, men det kan af tabellen aflæses, at faldet fra 1974 til 1975 af antallet af døbte børn er mindre end fra 1973 til 1974. Dette fald for landet som helhed samt for de enkelte regioner illustreres i nedenstående *tabel 2*:

TABEL 2: Faldet i dåbsprocenterne, fordelt på fødselsårsgange.

	Hovedstadsområdet	Øerne iøvrigt	Jylland	Lolland-Falsters stift	Hele landet
Fra 1972 til 1973	3,1	0,8	0,7		1,5
Fra 1973 til 1974	2,6	1,2	0,7	0,3	1,5
Fra 1974 til 1975	0,9	0,3	0,7	1,2	0,5

FALD I DÅBSPROCENTEN

Af denne *tabel 2* ses det, at faldet i dåbsprocenter holder sig konstant i Jylland på 0,7 pct., mens hovedstadsområdet bemærkelsesværdigt reducerer sit fald tydeligt fra 1972 til 1975, særligt tydeligt fra 1974 til

1975, det samme gælder region „Øerne iøvrigt“ fra 1974 til 1975. Disse mindre fald har til følge, at faldet på landsbasis mindskes med 1 pct. fra 1974 til 1975. Om grunden til dette mindre fald i dåbsprocenten kan der kun gisnes. De nærmest kommende års kirkelige statistik vil vise, om et vendepunkt er nået. Det er vel for optimistisk at tro, at den førte diskussion om dåben i vore kirker har bragt nye aspekter ind i menneskers syn på dåben.

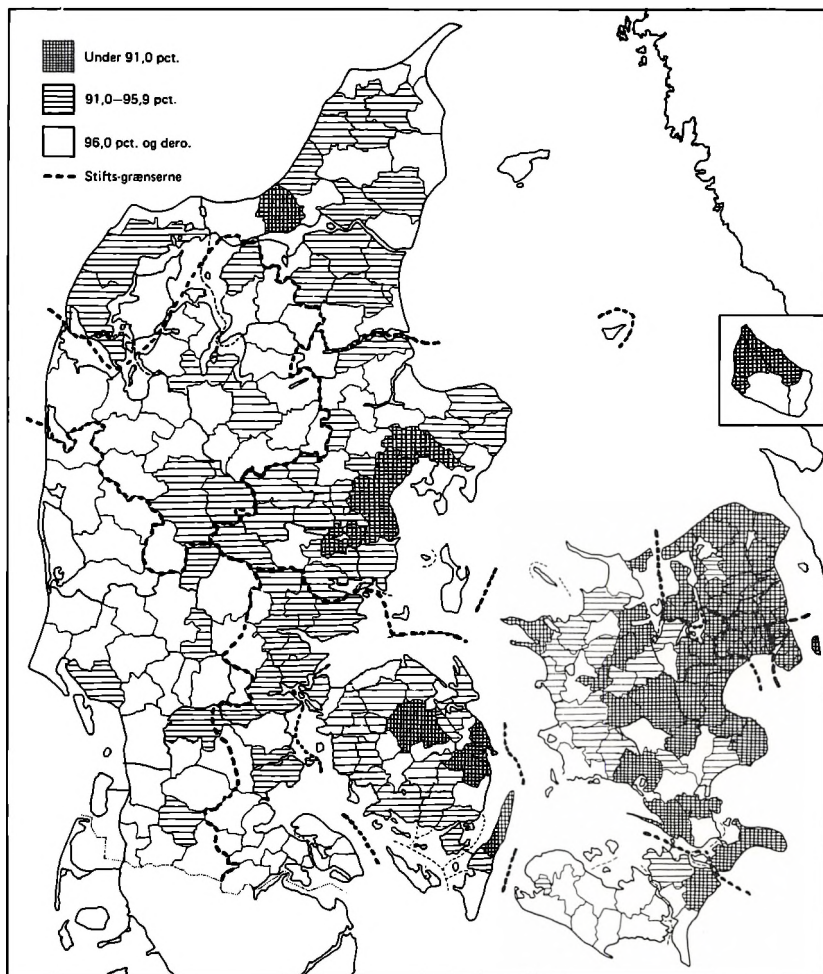
Af Statistiske Efterretninger kan man iøvrigt læse, at de laveste dåbsprocenter for 1975 findes i Københavns og Frederiksberg kommuner med henholdsvis 62,0 pct. og 60,7 pct. Begge kommuner har haft et fald på 3,2 pct. fra 1974 til 1975. En dåbsprocent på 100 i 1975 tegner 15 kommuner sig for, deraf 13 i Jylland, Ærø er den 14. og Rudbjerg kommune her i stiftet er den 15.

Men hvorledes billedet tegner sig i Lolland-Falsters stift kan læses af nedenstående *tabel 3*.

TABEL 3. Lolland-Falsters stift. Kommune	Døbte i procent af fødselsårgang optalt som 1-årige			Medlemmer af folkekirken i procent af indbyggertal	
	1973	1974	1975	1974	1975
Holeby	100,0	100,0	92,2	96,0	95,9
Højreby	100,0	98,4	97,4	96,2	95,8
Maribo	93,9	97,5	94,2	96,1	96,0
Nakskov	94,1	94,1	93,5	94,1	94,5
Nykøbing Fl.	97,2	97,8	94,8	95,8	95,5
Nysted	97,3	98,3	97,0	96,8	97,0
Nørre-Alslev	94,0	92,0	97,3	97,3	97,2
Ravnsborg	98,8	98,3	93,8	96,0	95,9
Rudbjerg	100,0	98,1	100,0	94,9	94,7
Rødby	98,9	98,9	97,8	96,7	96,4
Sakskøbing	97,8	96,6	97,2	96,7	96,6
Stubbekøbing	97,1	90,0	90,7	97,5	97,3
Sydfalster	100,0	100,0	99,0	97,5	97,3
Gennemsnit for Lolland-Falsters stift	96,9	96,6	95,4	96,3	96,2

Samlet for Lolland-Falsters stift androg de 1-årige, årgang 1975, ved en tælling pr. 1.1.1977 1517, hvoraf de 1447 var blevet døbt i Folkekirken.

Det samlede billede af stiftet, statistisk, viser et gennemsnit langt over landsgennemsnittet, og noget over region „Øerne iøvrigt“, som stiftet tælles ind i, men der er alligevel et større fald i dåbsprocenten fra 1974 til 1975 end på landsbasis, nemlig 1,2 pct.

I Statistiske Efterretninger nr. 4/77, der omfattede den „store“ kirkestatistik, bragtes et danmarkskort (se overfor), der med sine skraveringer angav dåbsprocenterne fra kommune til kommune for fødte i 1974.

Kortets skraveringer viser tydeligt, at befolkningskoncentrationerne er omvendt proportionale med dåbsprocenterne. Hovedstadsområdet, hele oplandet til København, Odense- og Århusområdet har under 91 procent, mens de vestlige egne af landet og de tyndt befolkede områder har høje dåbsprocenter.

Dette i forbindelse med, at tilhørsforholdet til Folkekirken intet steds, ej heller i Københavnsområdet, er under 92,6 pct., bør vel give anledning til alvorlige overvejelser – også på det kirkepolitiske plan!

P. Konge-Hansen.

Om dåben og undervisning på dåbens grund

Af biskop *Henrik Christiansen*, Aalborg.

Hvilke tanker man end gør sig om de tre dåbssager, der har været rejst i Aalborg Stift i de sidste ti år, og som har givet mere genlyd end nogen anden kirkelig sag i mange år – og det er ikke blot i „kirkelige kredse“, men i den offentlige debat – forekommer det mig, at denne debat dybest set har drejet sig om folkekirkens fortsatte væren som kristen kirke i vort folk.

Folkekirker kan man opretholde ved offentlige foranstaltninger, men dersom folkekirken i Danmark skal bestå som en del af Kristi hellige almindelige kirke, så er spørgsmålet, om vi vil sætte noget ind på, at der oplyses og undervises om dåbens gave på en sådan måde, at de barnedøbte bliver kaldet til levende fællesskab med Kristus og hans kirke.

Det hører til de allervigtigste spørgsmål i vor kirke, om der er sammenhæng mellem det, at man lader sit barn døbe, og så det at være optaget af, at dette barn får mulighed for at blive i det fællesskab med Kristus, som vi ved dåben bliver indlemmet i. – Om der er sammenhæng mellem det, at kirken glad og gerne og uden menneskeopfundne betingelser tager imod et menneske, og så det, at kirken har en ligeså betingelsesløs omsorg for, at den døbte bliver i kirkens fællesskab.

DÅBSHANDLINGEN

Det vil føre for vidt i en kort artikel at gå i enkeltheder med en fremstilling af Det Nye Testaments lære om dåben og vor evangelisk-lutherske kirkes opfattelse af sammenhængen mellem dåb og tro og undervisning, men jeg vil alligevel forsøge nogle meget korte skitser. I sit klassiske arbejde: *Dåben i Det Nye Testamente*, har den teologiske professor Oscar Cullmann gjort rede for Nye Testaments syn på sammenhængen mellem dåben og troen. Her skal en sammenfatning af denne afhandling forsøges i nogle punkter:

Kristus har ved sin offerdød foretaget, hvad Cullmann kalder en generaldåb, d. v. s. en dåb, hvis virkning på forhånd omfatter alle men-

- I et samfund, hvor
der er alt for lidt
omsorg
for vort sjælelige
og åndelige liv
og dets trivsel,
bliver der brug for
»sjælelig« diakoni,
udøvet af
sognekateter,
udtaler biskop
Henrik Christiansen.

Foto:
Waclaw Charewicz,
Nordisk Pressefoto.

nesker. Ved Kristi offer er adgangen til fællesskabet med Gud åbnet for alle. Alt, hvad der er nødvendigt til frelse, er tilvejebragt, fordi Gud i og med Kristi forsonerdød har forliget verden med sig. Denne forligelses-handling skete helt uafhængigt af og forud for menneskets tro og tilegnelse. Ved den enkelte dåbshandling bliver den, der døbes, sat i forbindelse med Guds frelse i Kristus, så at dåben er Guds egen, frie frelseshandling med den, der døbes. Ved dåben sætter Gud den, der bliver døbt, ind i Kristi legeme og giver den døbte del i frugten af Kristi offer. Derfor er troen ikke en forudsætning for dåben, men tværtimod er dåben forudsætningen for Kristus-troen, som kommer til så at sige bagefter og griber om den frelse, som er nærværende i dåben og i kirken. Fordi dåben er optagelse i Den Nye Pags folk, kalder dåben den døbte til et liv i pagten i personlig modtagelse af og bekendelse til det, som dåben har givet os. Såvidt Cullmann.

DÅBSFÆLLESSKABET

Dåbsbefalingen i slutningen af Mattæusevangeliet er en sammenfatning af alt, hvad Kristus har levet og virket og villet. Her gør Han det klart, at Han vil bygge sin kirke op ved dåben og ved den fortsatte indleven i hans budskab, hans kærlighed, hans vilje. Det fremgår heraf, at dåben og troen og undervisningen ikke kan skilles.

Frelsen og genoprettelsen af vort menneskeliv og kaldet til at leve af Guds nåde og til Guds ære når os første gang i den hellige dåb. Der tager Gud Herren os og flytter os fra mørket til lyset, fra døden til livet. Derfor kan der aldrig tales stærkt nok om dåbens nåde som kristenlivets og Kristus-troens udspring og grundvold. Af samme grund kan der heller ikke tales stærkt nok om at blive i den sammenhæng, som vi ved dåben blev sat ind i.

Hver dåbshandling er en opfordring til menigheden til sammen med forældrene at virke for, at den døbte kan få lov at blive i og leve ud af dåbsfællesskabet.

Det bibelske ord „indpodning“ gør det klart, at kristenlivet leves ud af den nye fødsel, som dåben er, og ud af det fællesskab med Kristus, som dåben sætter os ind i.

Barnedåben forudsætter, at der er en menighed, der bærer børnene i forbøn, og som står sammen med forældrene i ansvaret for, at den gave, som ethvert nydøbt menneske er til menigheden, må blive i kirkens fællesskab om Kristus.

DÅBSFORÆLDRENE

Barnedåben forudsætter også, at de forældre, der bærer barnet til dåb, ønsker at bære det til Kristus, og at de derfor også er parate til at gøre deres til, at barnet må blive ved Kristus og hans menighed.

I sit førnævnte arbejde om dåben hævder Cullmann, at ordene om „ikke at hindre nogen i at komme til Kristus“, skal forstås som en anvisning til den døbende menighed. For vor kirke betyder dette, at vi ikke under nogen omstændighed må hindre nogen i at komme til dåben, heller ikke ved at forlange garantier forud for dåben i form af erklæringer fra forældrene i den ene eller anden retning.

Men ordene betyder også, at vi ikke ved ligegyldighed over for dåbens gave hindrer nogen i at blive i dåbens livssammenhæng med Kristus. Netop ud fra dåbens overvældende indhold skal vi sige til hinan-

den i vore menigheder og derfor også til dåbsforældrene: Tag nu fat fra den første dag med at bede med børnene, synge for dem, og når de bliver lidt større, at fortælle dem om Jesus og hans menighed, fortælle dem bibelens beretninger. Tag børnene med til gudstjeneste og fejr gudstjenesten på en sådan måde, at børnene bliver glade i den, og tag del i den troende, tilbedende og tjenende menigheds liv og virke.

DÅBSUNDERVISNING

En stor del af oldkirkens og den tidlige middelalderkirkes historie kan anskues under overskriften: Kirkens pædagogiske indsats for den enkelte og menighedernes og folkenes kristelige oplæring, og det er velkendt, at reformatorerne lagde betydelig vægt på dette pædagogiske ansvar.

Martin Luthers forfatterskab og da ikke mindst hans katekismer er nogle af beviserne herpå.

Bispevisitationerne op gennem tiderne i de lutherske menigheder skal ses under samme synsvinkel. Endelig er konfirmandundervisningen et at de tydeligste udtryk for, at kirken stedse har været sig sit undervisningsmæssige ansvar bevidst.

I Danmark har den danske folkeskole gennem næsten et par århundreder i samarbejde med kirken og hjemmene taget vare på en kristendomsundervisning, der formelt og i de fleste tilfælde også reelt har kunnet betegnes som undervisning på dåbens grund og med det sigte at være forberedelse til kirkens egen afsluttende dåbsundervisning i konfirmationsforberedelsen.

Det særlige for de allersidste år er imidlertid, at forandringer i skolelovgivningen som helhed og i religionsundervisningen i særdeleshed har medført, at skolen ikke længere kan betragtes som det sted, hvor børnene naturligt og selvfølgelig bliver indført i kirkens liv og tro og lære.

Når der i den danske skolelov på det sted, hvor der indtil 31. juli 1976 blev talt om kristendomsundervisning i overensstemmelse med den evangelisk lutherske folkekirkes lære, nu er indført begreber som medleven og medansvar og demokrati og en række andre udmærkede ting, og kristendomsundervisningen er flyttet hen blandt skolens andre fag, og man påny nedskærer undervisningen i kristendomskundskab radikalt, er det altsammen et udtryk for et kulturskifte: fra en fælles, folke-

lig, kristelig kultur som selvfølgeligt grundlag for folkets liv til det, der med et af tidens modeord hedder pluralisme, frit oversat: *et livsanskuelseernes supermarked*.

Denne nye kulturelle situation, som naturligvis er resultat af en længere proces, gør det nødvendigt, at vor kirke finder vej for en videre udbygning af kirkens egen undervisning. Jeg nærer ikke noget ønske om, at folkekirken selv skal overtage al kristendomsundervisning, for jeg er af den opfattelse, at det også under de nye vilkår, der er givet med folkeskoleloven af 26.6.75 er muligt for kirken at bygge videre på skolens undervisning, når denne – i overensstemmelse med folketingets vilje – er loyal og saglig over for stoffet. Vi har endda med den nye lov fået bedre mulighed for lokalt at styrke faget, og vi bør yde lærerne i kristendomskundskab al mulig støtte.

STØRRE UDFORDRINGER

Men udfordringerne til kirkens egen undervisning er blevet mangefold kraftigere.

Først og fremmest må kirkens vigtigste og bredeste undervisnings-tilbud, konfirmandforberedelsen, styrkes og udbygges. Biskopperne vil arbejde med egentlige læseplaner og en klarere og mere udførlig beskrivelse af formål med og indhold af undervisningen. Der bør nok også sigtes på kursus af længere varighed, så meget mere som vi vil få med stadig flere børn at gøre, som hverken i hjem eller skole har modtaget nogen undervisning i kristendom.

Dernæst må der sigtes mere bevidst på at hjælpe forældrene til selv at give deres små børn den første og vigtigste indføring i kristendom og kirkens liv. Der må udarbejdes passende materiale til kirkens undervisningstilbud til forældre og til børn i forskolealderen. Efter min opfattelse bør disse undervisningstilbud gøres til en pligt for præster og menighedsråd.

I det hele må det gøres klart, at kirkens undervisningsvirksomhed nødvendiggør oprettelse af flere præsteembeder og i et vist omfang også ansættelse af sognekateketer (pædagogiske sognemedhjælpere), ligesom der må skabes hjemmel for, at de folkekirkelige myndigheder kan tilbyde uddannelse af medarbejdere i folkekirkens mangesidige undervisningsopgaver.

„SJÆLELIG“ DIAKONI

Vi lever i en tid, hvor der bliver mindre brug for legemlig diakoni, fordi kommunerne har overtaget så mange af de initiativer, som kirken satte i gang i den sociale forsorg.

Men der bliver brug for en „sjælelig“ diakoni i et samfund, hvor der er alt for lidt omsorg for vort sjælelige og åndelige liv og dets trivsel. Til denne omsorg hører gode kundskaber. Derfor bliver undervisning og oplæring på dåbens grund, katekesen, en væsentlig side af sjælens diakoni.

Alle disse tilbud og initiativer må fortsat være på frivillighedens grund. Intet må hindre mennesker i at komme til dåben og blive medlemmer af kirken, men intet må heller hindre kirken i til det yderste at have omsorg for sine døbte børn.

Børnene hører sammen med Himlen

Om det på én gang at være i præsterollen og forælderrollen.

Af sognepræst *Birgitte Villadsen*, Kappel.

Er det noget særligt at stå ved en døbefont som præst, når man samtidig er mor?

Det tror jeg egentlig ikke. Jeg vil i hvert fald nødtigt gøre mig til talsmand for, at kvindelige præster, der også er mødre, skulle være udstyret med nogle særlige følelser på det punkt, som mandlige præster, der også er fædre, ikke skulle være i besiddelse af. Derfor er det følgende vist mere nogle tanker om det at være i præsterollen og forælderrollen på én gang. Man kan efter behag læse „far“ i stedet for „mor“ de aktuelle steder.

MOR – 1. AKT

Det første barn melder sin ankomst.

Familien tænker, at så er det studium nok lagt på hylden.

Alle ens egne tanker drejer sig dog om det helt enestående, at man har været i stand til at sætte et så vidunderligt lille menneskevæsen i verden. Det er vores værk, dette her!

Og man skal jo nok klare det hele.

Det blev døbt af morfar i den gamle købstadskirke.

Man er bange for at kludre i det med, hvordan man skal svare. Selv om man har hørt ordene hundreder af gange. Og farfar og farmor og farbror var ved at komme for sent, fordi vejene var så glatte.

Ane Christine Sejrup Villadsen. Alle slægtens kvinder står bag ved én i det øjeblik.

Et lille menneske. Og hele verden.

Hvad vil du mere?

Det var ærgerligt, at våbenhuset var lukket på grund af reparation.

Så blev man lempet ud ad bagindgangen og fik lov til at bære barnet ned ad midtergangen til almindelig beskuelse – og beundring.

Men hjertet sang. Og himlen sang med.

MOR – 2. AKT

Så kommer lillebror. Ventet med utålmodig længsel af storesøster og elsket af alle fra første øjeblik. Et rigtigt solskinsbarn.

Han var noget andet. Eller rettere: hans forældre var nogle andre, havde opdaget et og andet, siden de fik storesøster.

De gamle i familien talte om, at et barn var en gave fra Gud. Ordene var ligesom for store, for højtidelige. Men nu anede man alligevel lidt af, hvad de mente. Man havde syntes, at alt var så selvfølgeligt. Men hvem har lovet en det?

En gave. Noget, man får betroet. En varm, blød menneskeunge.

Kan man være andet end dybt taknemmelig?

Og så stod man igen med et barn i den gamle købstadskirke. Den dag døbte morfar tre børnebørn, båret af hans tre døtre.

Det var en stor dag.

Drengen blev døbt Morten – efter Luther. Og der stod cand. theol. i forældrerubrikken på hans dåbsattest.

PRÆST

I karrébebyggelsen sagde børnene: Der er Ane Christines mor. Da vi kom til Lolland, var jeg præsten eller, som man siger (af gammel vane eller af uvanthed med damepræster): præstefruen.

Den første dåb kom påskedag. To børn, en dreng og en pige, med store, blå, uudgrundelige øjne.

Dagen før, påskelørdag, havde jeg haft min første begravelse. Kontrasten var tegnet, stod sort-hvid og skarp. Sådan er vilkårene. Og det er de samme ord, man siger: „Lovet være Gud, vor Herres Jesu Kristi Far, som i sin store barmhjertighed har genfødt os til et levende håb ved Jesu Kristi opstandelse fra de døde“.

Hvad meningen er med det? Man ved det ikke, fatter det ikke. Og synes alligevel, som i et glimt, at ane en mening, en sammenhæng, mellem ordene og bag ordene. Vi fødes, lever vort liv, og så dør vi.

Påskelørdag, gravens mørke. Påskemorgen, livets lys.

Og det er vort alt sammen.

PRÆST OG MOR

Når jeg er på besøg i de hjem, der skal have dåb, falder jeg lidt uden for den rolle, der almindeligvis, bevidst eller ubevidst, tildeles præsten. Jeg er nemlig ikke kun en præst, der kommer på besøg. Jer er også en mor. Og det vil sige, at jeg også kender til de røde haler og forstoppelse og den slags. Jeg tænker sommetider på, om man ville spørge en mandepreæst, hvad man mon skulle stille op med sådanne vanskeligheder?

Vi har et fælles udgangspunkt.

Og en af de følgende søndage har vi det også. Jeg har jo også stået ved en døbefont med mit barn. Tænkt på om jeg nu får sagt det rigtigt. Følt suget i maven. For hvad magter man, når det kommer til stykket. Hvad skal der blive af dette barn? Kan man give det den tryghed og kærlighed, som det behøver?

Og kan ordene bære, når det kommer dertil, at alt andet går i stykker?

„Den almægtige Gud, vor Herres Jesu Kristi Far, som nu har genfødt dig ved vand og Helligånden og skænket dig syndernes forladelse, han styrke dig med sin nåde til det evige liv.

Han bevare din indgang og udgang fra nu og til evig tid“.

Det er godt at få at vide, at det heldigvis ikke kommer an på os selv, men på den almægtige Gud.

MOR OG PRÆST

Det er sommer. Og søndag.

På parkeringspladsen uden for Kappel kirke holder biler. En pige-cykel står lænet op mod kirkegårdsmuren. En trehjuler holder ved siden af.

Ane Christine og Morten er med mor i kirke. De sidder alene på bænken først efter indgangen, hvor der er et stort mellemrum til bænken bagved. Så forstyrrer de ikke dem, der sidder bagved, alt for meget.

Ane Christine sidder pænt stille og følger med i salmebogen. Morten rasler med den medbragte legetøjspose og står op på bænken, når de andre rejser sig op.

De er med mor. Og de sidder alligevel for sig selv. For nu er mor præst.

Så har hun så meget andet at tænke på.

„I, som er forældre og faddere til dette barn ...“

Når vi har bedt fadervor sammen efter dåben, fortsætter ritualet med formaningen til at opdrage barnet i den kristne tro.

Præsten siger ordene om forældrenes ansvar. Og moderen ved, at det nu ikke er så nemt, som præsten prædiker.

Tag bare børnene med i kirke! siger præsten.

Og moderen tøver. Et barn kan jo ikke sidde stille. Det forstyrrer. Det støjer og ler, hopper og danser. Og hvad siger de andre ikke?

Der var sam bekendt engang nogle mødre, der kom og ville have deres små børn velsignet af Jesus. Men hans disciple syntes ikke, at han kunne spille sin tid på noget så ualvorligt. Men så blev Jesus vred og sagde: „Lad de små børn komme til mig. Dem må I ikke hindre, for Guds rige hører dem til“.

Når jeg gentager disse ord, som jo hører med i kirkens dåbsritual, oplever jeg en personlighedsspaltning. Jeg er præsten, der døber, og altså en, der skal „forvalte et helligt sakramente og modarbejde misbrug af nådens hellige midler“, som der står i præsteløftet, jeg er forpligtet på. Og jeg er en mor, som selv har båret sine børn til dåben, hørt ordene og fået pålagt et ansvar for, at de oplæres i den kristne tro, og – efterhånden som problemerne har trængt sig på – har måttet spørge sig selv, hvordan jeg klarer det her, og spørge den kirke, som barnet er blevet døbt ind i, og som jeg altså selv nu er en slags repræsentant for, om den virkelig tager ordene alvorligt?

Lad de små børn komme til mig.

Gudstjenesten starter med bøn og salmesang. Præsten læser op af en bog. Lange salmer, ord man ikke forstår.

De søndage, hvor der er dåb, er de bedste. Så henter mor alle børnene, og man får lov at stå oppe ved døbefonten og se det lille barn blive døbt.

Præsten går op på prædikestolen. Det er så sjovt, når mor titter frem deroppe. Man venter spændt, når hun går hen til trappen og et øjeblik efter kommer frem. Drengen ler højt.

Og får sin sut. Det her varer længe. Man bliver træt og falder i søvn. Men så sker der noget igen.

Morten var lidt over to år, da han en søndag blev vejet og fundet stor nok til at komme med til gudstjeneste. Han havde før været med nogle gange. Men han havde altid lavet en masse halløj. Så et venligt

menneske havde gjort opmærksom på, at Morten vist ikke var helt gammel nok til at komme i kirke. Moderen bøjede sig. Præsten sagde ikke noget.

Men altså: en søndag skulle der så være dåb, og moderen fandt, at Morten godt kunne få lov til at komme med i kirke. Han blev sendt hjem efter dåben, hvis der blev ballade.

Drengen var lykkelig. Forventningsfuld satte han sig til rette. Med legetøj og sut og en slidt salmebog, som det ikke gjorde noget med. Og underet skete. Morten sad stille.

Han var med i det hele. Og da storesøster rejste sig, som hun plejer, for at gå op til alteret og spise og drikke på Hans ord, tog hun et fast tag i lillebrors hånd. Han skulle da være med, selvfølgelig.

Det havde vi ikke talt om. Og der havde været lidt snak om børnenes deltagelse i den hellige nadver. For børn kunne jo ikke forstå, hvad det hele betød og hvorfor og hvordan. Hvad skulle man gøre?

Præsten sprang Morten over. Var han ikke for lille?

Skuffelsen lyste ud af de blå barneøjne. Hvorfor må jeg ikke være med?

Men hvor præsten er rådvild og usikker, handler storesøster resolut. Hun brækker sit brød over og giver Morten halvdelen. Hun giver ham en slurk af vinen, før hun selv drikker resten.

Morten rejser sig med et glad smil. Han er med i et fællesskab.

Hvornår er man stor nok?

Hvad er det, børn ikke forstår?

Hvem var det, Jesus sagde, at Guds rige hører til? De små, de uværdige, de ydmyge, de svage.

Præsten fik en prædiken om, hvad nadveren er den søndag.

I dag er Guds himmerige åben – og børnene synger og ler.

Lad græmmes hver vogter og vismand!

EFTERBEMÆRKNINGER

At være præst og mor samtidig er i de fleste henseender sikkert ikke spor anderledes end at have et hvilket som helst andet job og være mor samtidig.

Man finder en arbejdsrytme, prøver at klare det hele, og forsømmer en masse. Men sådan er det bare.

Telefonen ringer, og man lytter og svarer, samtidig med at man råber ordrer til ungerne om at lukke den dør og tage træskoene af.

Prædikenerne tænkes og skrives, afbrudt af „moar – jeg er tørstig“, og hvordan det gik i skolen i dag.

At slappe af er at hænge vasketøj til tørre eller at bage de evindelige boller til eftermiddagsmødet efter kirkekaffen. Og børnene hjælper og forstyrrer, så godt de kan.

Det har ikke noget med præst og mor og dåb at gøre.

Men det kan alligevel ikke skilles ud og blive hjemme, når man skal hen i kirken. Man kan godt sige til sig selv: Nu er du præst.

Glem alt det andet.

Men det er aldrig lykkedes – endnu.

Og måske er det meget godt.

Birgitte Villadsen.

De hører sammen med Himlen

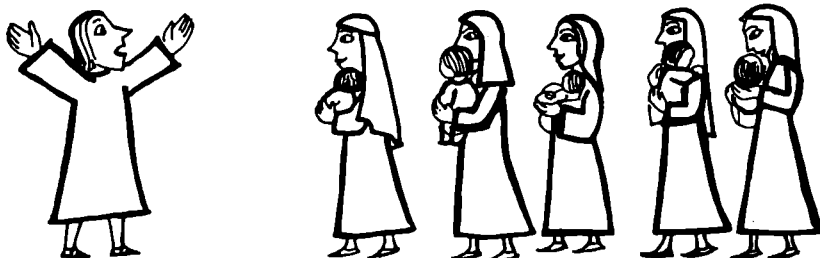
1. Så fjern dog de unger,
de støjer og ler,
at de distraherer,
jeg tydeligt ser,
(sa'e Peter).
Ja, det er forfærdeligt,
de larmer og slås,
de hopper og maser,
de skubber jo os!
(sa'e Andreas).

2. Her må være orden
og ro, det er klart,
mens Mesteren taler.
Fjern dem i en fart,
(sa'e Johannes).
Det her er alli'vel
for svært at forstå,
det er da for fjollet,
de trænger sig på,
(sa'e Jakob, hans bror).

3. Den lille med dukken,
jah, vel er hun sød,
men bleen skal skiftes,
og næsen er rød,
(sa'e den anden Jakob).
En pige med hvalpe,
en knægt med et får,
mon de osse kommer
derhen, hvor vi står?
(sa'e Filip).

4. Hvis blot de var stille
og lod os i fred,
så ku' de for min skyld
godt lytte lidt med,
(sa'e Bartolomæus).
Gå nu hen og leg, børn,
og lad os få ro,
det her bli'r for ked'ligt
for jer, kan I tro,
(sa'e Thomas).
5. Det hjælper vist ikke,
hvad er det, de vil?
Jeg tror, jeg bli'r tosset,
og snart slår jeg til!
(sa'e Simon den Ivrige).
Nej, se nu, der kommer jo
kvinder med små,
som bare kan vræle
og ikke kan gå,
(sa'e Lebbæus).
6. Stik af med jer, unger!
I ser jo min kæp?
Med den kan jeg klø jer,
af sted, kom nu væk!
(sa'e Judas).
Jeg tror, de blev bange,
nu går vi i gang!
Først præker du, Herre,
så ta'r vi en sang,
(sa'e Mattæus).

(Britt G. Hallqvist / Dorthe Roager Larsen).

»Nej«, sa'e Jesus. »I må ikke jage børnene væk, for nu skal jeg velsigne dem. De hører sammen med himlen. De hører sammen med mig«.

Med rettighedsindehaverens tilladelse fra Britt G. Hallqvist »Men kejser'n vidste ikke spor«. På dansk ved Dorthe Roager Larsen, illustreret af Elisabeth Landen. Udgivet af Det kgl. Vajsenhus' Forlag, c/o P. Haase & Søns Forlag.

Dåben - en gave for livet

Men ofte møder det moderne menneske den kristne dåb på en baggrund af misforstået kristendom og nedladende ligegyldighed.

Af domprovst *Im. Felter*, Maribo.

Endnu gælder det, at så godt som alle danske er døbte. Det træffer jo også til for frikirkefolk og katolikker. Men det er en beklagelig kendsgerning, at barnedåben er på retur i storbyerne – vistnok kun sjældent fordi forældrene bevidst ønsker at bryde med kirke og kristendom. Nej, når børnene ikke bliver døbt, så er det, fordi forældrene ikke vil påtage sig det dermed følgende ansvar. De vil ikke tage afgørelsen fra børnene. „Lad børnene selv bestemme, når de vokser til.“ Med andre ord: den afgørelse, som man selv ikke mener sig i stand til at tage, den skubber man over på barnet. Er det at handle ret overfor sit barn? Er det ikke at svigte det ansvar, som forældre påtager sig ved at sætte børn i verden? På alle områder er et lille menneskebarn jo ubeskyttet og værgeløst, ude af stand til at klare sig selv, helt henvist til, at forældrene sørger for det. Hvorfor skal forældrenes omsorg egentlig begrænses til barnets fysiske og legemlige trivsel? Hvorfor fornemmer forældrene ikke samme forpligtelse m. h. t. at bringe deres barn til den hellige dåb? Vi kan også spørge: Hvorfor falder det ikke nutidens forældre ganske naturligt at lade deres barn få del i den gave, som dåben ikke blot er et tegn på, men som den skænker? Eller sagt helt direkte: Hvorfor er Gud os ikke lige så uundværlig som mad og drikke og klæder?

GUD – ET PROBLEM?

At spørge om dåben er nemlig det samme som at spørge om Gud. At tale om dåben er at tale om Gud. Men Gud er blevet os et problem. Gud er blevet et begreb, en idé („Verdens-altet“, „Verdens-sjælen“, „Kosmos“) eller simpelthen en „interesse“ for de særligt religiøse. Bevares – man anerkender, at Kirken har haft afgørende betydning i historiens løb, ikke mindst her i Europa. Men i dag er situationen ændret,

Kirken er vigende, den har intet væsentligt at tilbyde det moderne menneske, som – takket være teknik og videnskab – selv formår at beherske sin verden og skabe sin fremtid.

Hvad der er tilbage af Kristendommen, er blot visse moralske principper om godhed, konkretiseret i budet om næstekærlighed. Og det kan man da ikke have noget imod, at Kirken fortsat indskærper – i en verden af hårdhed og uforsonlighed. Hvad man kan beklage, er ikke selve denne forkyndelse af næstekærlighed, men dette: at dens talsmænd ofte i sørgelig grad falder igennem – set i forhold til den ideale fordring.

Når Kirken så iøvrigt mener at have brug for en Gud som ophavsmand og garant for budet om næstekærlighed, så protesterer man i og for sig ikke – det må jo stå enhver frit at tænke sit om religiøse spørgsmål. Men denne blege idé om Gud er og bliver en ønskedrøm for de få, som har forelsket sig i den. Den hverken drager eller anfægter eller vedkommer andre end de særligt religiøst disponerede.

DÅBEN – ET SAKRAMENTE

På denne baggrund af misforstået kristendom og nedladende ligegyldighed møder det moderne menneske den kristne dåb. Hvad er dåben? Hvad betyder den? Dåben har *det* til fælles med nadveren, at begge dele er ydre ceremonier, som ledsages af ganske bestemte ord. Det særlige for dåb og nadver er netop dette ydre: handlingen, ceremonien, som enhver kan iagttage. Men er dette ydre ikke noget skæbnesvangert – noget, som vækker anstød hos moderne mennesker?

Man har ofte bebrejdet kristendommen dens stædige fastholden ved sakramenterne (altså dåb og nadver). Dersom Kirken blot vilde afskaffe sakramenterne, så vilde kristendommen kunne fremtræde som en rent åndelig religion, der kun gjorde sig gældende ved „ordet“ eller forkyndelsen. Det vilde bringe kristendommen på klar linie med andre livs- og verdensanskuelser, som alle henvender sig til den menneskelige tanke. Men det vilde så også medføre, at kristendommen skulde legitimere sig overfor den menneskelige forstand eller fornuft. Det bliver altså mennesket, som i sidste instans afgør, om kristendommens budskab er sandt, om den kristne livsanskuelse er holdbar.

Men her kommer dåb og nadver i vejen. Thi disse ydre, materielle handlinger eller ceremonier unddrager sig forstandens klare lys. De

nægter at lade sig indordne under, hvad vi fornuftmæssigt kan begribe. Sagt på en anden måde: Dåb og nadver står vagt om Guds uudgrundelighed. Netop ved at fastholde dåbens og nadverens sakramente proklamerer Kirken, at Gud ikke lader sig indfange i en formel eller et begreb. Han er den levende Gud, som handler suverænt – uden at lade sig binde af vor forstand eller af vore tanker.

DÅBEN – GUDS GERNING

Hvad er så dåben? Hvad sker der i dåben? Der sker det, at den Evige – Universets Skaber og Herre – bøjer sig ned til et menneske og tager det til sig som sit barn og lover at omfatte det med en evig kærlighed – uanset hvordan dette menneskes fortid, nutid eller fremtid har været, er eller vil forme sig.

Det siger sig selv, at såfremt der ikke hermed blot anføres en religiøs floskel, men er tale om noget reelt, så er dåben ikke en menneskelig gerning, men en guddommelig, suveræn handling. Ingen anden end den Evige selv formår at udnævne et menneske til at være Hans eget barn. Ganske vist sker dåben ved en ydre, materiel ceremoni, som forestås af præsten, og som ledsages af bestemte ord, som enhver kan høre og opfatte. Men dermed er det væsentlige endnu ikke angivet. Det afgørende er, at Gud selv er til stede i dåben som den egentlig handlende. Martin Luther taler et sted om forskellen på det menneske, som gør tjeneste ved dåben (altså præsten), og dåbens ophavsmand (som er Gud) Han siger: „Mennesket døber altså, og dog døber han ikke. Han døber, for så vidt som han udfører handlingen, idet han dukker den, som døbes, ned i vandet. Han døber ikke, fordi han ved denne handling ikke fungerer i egen magtfuldkommenhed, men står i Guds sted. Derfor bør vi, når vi modtager dåben af et menneskes hånd, opfatte den, som om Kristus selv, ja Gud selv med sine egne hænder døbte os. Thi den dåb, vi modtager ved et menneskes hånd, er ikke dette menneskes dåb, men den er Kristi dåb, ja Guds dåb.“ (De captivitate, W.A. 6, p. 530).

Dåben er altså Guds gerning, som Kirken forvalter i lydighed mod Kristi befaling og i tillid til hans løfte. At døbes vil altså sige at udnævnes af Gud til at være Hans barn, vil sige: at blive accepteret af Gud, adopteret af Ham, at blive optaget i Guds store familie.

J.P.

Joachim Skovgaard.

Igennem Skyers Hære
Guds Fader-Stemme brød.
»Du er min Søn, den kære!«
Fra Himlen højt det lød. –

O, Gud ske Lov for Daaben
i Jesu Kristi Navn!
Nu staar os Himlen aaben
I den Enbaarnes Favn.

Af Grundtvigs Sangværk.

TROSBEKENDelsen – I SPØRGEFORM

Dåben er – som alt nævnt – Guds suveræne handling overfor et enkelt menneske, hvis navn i dåben knyttes evig sammen med Guds store navn. I dåben træder den Evige hen til den, der døbes, og samtidig præsenterer Gud så at sige sig selv som den treenige Gud: Fader, Søn og Helligånd. Det sker ved trosbekendelsen, de 3 troens artikler. Hver af disse artikler gør kort og fyndigt rede for, hvem denne Gud er: Han er Faderen, himlens og jordens og menneskets Skaber. Han er Sønnen, Frelseren og Befrieren, som ved sit liv, sin død og opstandelse har friet os ud af alle bånd, for at vi evig skulde være Hans. Han er Helligånden, som idag samler sig et folk på denne jord i den kristne Kirke, tilgiver os vore synder og fører os gennem opstandelsen frem til det evige liv hos Gud.

I denne forbindelse er det væsentligt at gøre opmærksom på to ting. For det første: Fra den ældste tid har trosbekendelsen ved dåben lydt i spørgeform: Tror du på Gud, Fader, Søn og Helligånd? Hermed betones, at dåben er et tilbud, en gave, som forventer troens Ja fra den, som døbes. Sagt med andre ord: Dåben er ikke magi, men den personlige Guds personlige henvendelse til mennesket. Mennesket behandles ikke som en livløs ting, men som en levende person, der indbydes til samfund med den Evige selv. Derfor lyder trosbekendelsen i spørgeform – i forventning om troens Ja, som ikke kan være andet end taknemlighedens Ja til Guds gave.

For det andet: Trosbekendelsen i spørgeform må ikke opfattes som en slags overhøring eller examination ang. de forskellige led, som bekendelsen rummer. Det hedder ikke: Tror du på jomfrufødslen? eller: Tror du på nedfarten til dødsriget? Men det hedder: Tror du på Gud? den Gud, som er Fader, Søn og Helligånd? Tror du på Ham, som afmales i de 3 troens artikler? De er jo ikke andet end en opregning af alle Guds velgerninger imod dig. Meningen er altså: Vil du modtage alt dette som dit? Og for den, som hører trosbekendelsens ord på denne måde, kan der kun blive tale om at svare med et taknemligt Ja. (jfr. Jakob Knudsens ord: „Summen af de 3 troens artikler er den: at Gud er god“ – fra hans roman „Angst og mod“).

Det kommer klart til udtryk i Martin Luthers forklaring til de 3 trosartikler, hvor det som résumé til I. art. hedder: „Jeg tror, at Gud har skabt *mig*“ – og til II. art.: „Jeg tror, at Jesus Kristus er *min* Herre,

min Befrier“ – og til III. art. „Jeg tror, at Helligånden ved evangeliet har kaldet *mig* til at være medlem af den kristne menighed“.

DÅB OG TRO

Dåb og tro hører sammen. Men hvordan forholder de to ting sig til hinanden? Gang på gang hører vi det jo fra anden side gentaget: „*Ganske vist* er dåben Guds gerning – fuldt og helt. Dåben er Guds gave, men en gave skal modtages, og modtagelsen er menneskets sag“. Med andre ord: Dåben er Guds gerning, troen er vores gerning og præstation. Og dersom vor tro ikke kommer til, så er dåben virkningsløs. Det er altså mennesket, som ved sin modtagelse eller forkastelse af dåben bestemmer over, om dåben skal træde i kraft. Med andre ord: Den frelse, som dåben betegner og siges at skænke, beror til syvende og sidst ikke på Gud, men på mennesket. Holder *det* stik, så er der altså aldrig grund til at glæde sig i sin dåb; der kan højst være tale om at glædes over sig selv, nemlig såfremt det lykkes mig at præstere den af Gud krævede tro.

Vi gentager: Dåb og tro hører sammen, men ikke sådan, at dåben er Guds sag, troen er menneskets. Begge dele er nemlig Guds. Vel er troen min, for så vidt det er mig, som tror, men *at* jeg tror, skyldes ikke mig selv, men Guds barmhjertighed, som kalder troen og taknemligheden frem hos mig. Min tro gør ikke dåben til en ret dåb, men den modtager dåben som Guds ufortjente gave. Troen føjer heller ikke noget til dåben, den erklærer tværtimod, at dåben er nok til salighed. Troen stirrer ikke ængsteligt indad mod menneskets indre for at konstatere, om troen er der. Men troen klynger sig til Guds usvigelige ord. Derfra henter den kraft og mod og glæde. En tysk theolog har udtrykt det således: „Jeg véd ikke, *om* jeg tror; men jeg véd, *på hvem* jeg tror“; d. v. s. vel kan jeg falde i tvivl m. h. t. min egen tro, men om Ham, som jeg tror på, kan jeg ikke tvivle, thi han er usvigelig.

DÅBEN SOM BARNEDÅB

Gennem hele sin historie har Kirken praktiseret barnedåb, således som det også er skik hos os. Men barnedåben har gang på gang i historiens løb været omdiskuteret og bliver det påny i vore dage. Vi stilles altså overfor spørgsmålet: Med hvilken ret døber Kirken børnene som små?

Vi kan allerførst svare i bred almindelighed: Fordi befalingen går ud på at gøre alle folkeslagene til Jesu disciple gennem dåb og ved fastholden ved Jesu befalinger – her må børnene ganske naturligt høre med. Dernæst: Dåben er Guds suveræne handling, som ikke tager hensyn til menneskets alder. Gud har ikke vanskeligere ved at frelse et barn end en olding (ellers måtte han da også være en underlig Gud!). Jesus erklærede jo forøvrigt, at vi voksne skal blive som børn for at få adgang til Guds rige (se Mk. 10,15 og Mt. 18,3).

Endelig melder sig så spørgsmålet om børnenes tro. Hertil må først siges, at et menneske ikke døbes *på* sin tro, men *til* at tro (jfr. Luther i Store Katekismus: „Vi bærer barnet til dåb i forventning og håb om, at det vil tro, og vi beder, at Gud vil skænke det troen. Men dette er ikke begrundelsen for, at vi døber. Vi døber nemlig udelukkende på grund af Guds befaling. Hvorfor? Fordi jeg og min næste og alle mennesker kan fejle og bedrage. Men Guds ord kan aldrig fejle eller bedrage“).

Dåben har altså ikke troen til forudsætning, men troen vokser op af dåbens jordbund. Og så til sidst det afgørende: Hvad forstår vi ved tro? Opfatter vi den som en bevidst tilegnelse af dåbens gave, så har vi dermed gjort troen til psykologi, og d. v. s. noget konstaterbart. Men troen er noget andet, den er hjertets åbenhed og tillid overfor den levende Gud. Og denne tro er skjult for menneskeøjne, ja den kan være skjult for vedkommende selv. Den kan måske endda kamouflere sig i trods og oprør mod Gud – og alligevel være der. Thi troen er dette: ikke at kunne undvære Gud. Derfor kan Luther hævde, at selv dette: at spotte Gud og oprøres imod ham kan være Gud mere velbehageligt end nogle frommes letkøbte Halleluja. Han siger: „Vor Gud er ikke en utålmodig eller grusom Gud, end ikke mod de ugudelige. Dette siger jeg til trøst for dem, som uafsladelig pines af bespottelige tanker og går og skælver derved. Thi den slags bespottelser, som djævelen fratvinger dem mod deres vilje, lyder undertiden lifligere i Guds Øren end selv et Halleluja og en jublende lovsang“. (Romerbrevsforelæsningsen, Ficker II, p. 227).

Det lader sig altså ikke gøre at bestride det lille barns „evne“ til at tro. Måske har den voksne vanskeligere ved det end barnet (jfr. de tidligere citerede Jesus-ord). Om troen – som om alt, hvad der berører et menneskes dybeste forhold til Gud – gælder apostlens ord: „Eders liv er skjult med Kristus i Gud“. (Kol. 3,3).

MOR SVARER FOR SIT BARN

I denne forbindelse hører man ofte indvendinger imod, at en anden ved dåben svarer på barnets vegne. Det finder man ulogisk og forvirrende. Er troen da ikke det personligste af alt? Jo – fra een side set. Fra den anden side set er det jo ikke barnets individuelle tro, hvorpå barnet døbes, men menighedens tro. Vi sagde før, at vi ved dåben indlemmes i Guds store familie, hvor vi får alt til fælles. Det betyder også, at den enkelte ikke står alene med sin tro, men han støttes og hjælpes af sine brødre og søstre i troen. Er det ikke netop en moders største og betydningsfuldeste opgave: at hjælpe sit barn med at bekende troen? Første gang sker det ved barnets dåb. Men det skulde gerne fortsætte under barnets opvækst. Og hvornår kommer vi egentlig ud over dette: at have behov for at styrkes i troen ved andres hjælp? Aldrig! Der findes en kristelig individualisme, som er aldeles forkastelig. Om noget sted, så er der ved dåben tale om de Helliges Samfund. Og hvem skulde være nærmere til at hjælpe barnet end dets mor eller far? På alle andre områder er de barnets naturlige værge – og det gælder altså også overfor Gud. At være „forældre“ er ifølge Luther et guddommeligt embede, som man ikke skal agte ringe – eller unddrage sig.

DÅBEN OMSPÆNDER HELE LIVET

Dåben sker hos os ved overøsning af vand på barnets hoved. Det ligger derfor nær at tolke dåbssymbolikken som en art moralsk renselse af mennesket. Dette er heller ikke en forkert tolkning af dåben, idet den har tilknytning i det Nye Testamente („Han (nl. Gud) rensede den (nl. menigheden) ved vandbadet med et ord“, Ef. 5,26). Men spørgsmålet er, om den er fyldestgørende. Anderledes bliver symbolikken nemlig, når man går ud fra den oprindelige dåbsskik, som bestod i, at den, som skulde døbes, et øjeblik blev dukket helt ned i vandet, hvorefter han påny dukkede op. På den måde kunde dåben være et billede på menneskets død og opstandelse. Det gamle dør, noget nyt bliver til. Paulus erklærer rent ud, at mennesket ved dåben „begraves med Kristus og opstår med ham til et nyt liv“. (Rom. 6,3–6).

Også dette kan forstås i overført betydning som en moralsk-religiøs renselse og fornyelse. Men det er betegnende for Martin Luthers realistiske dåbssyn, at han kan sige følgende: „Så længe vi lever her, fuldfører vi det, som dåben betegner: vi dør og opstår. Vi dør, siger jeg,

ikke blot følelsesmæssigt og i åndelig forstand, idet vi aflægger synderne og denne verdens tomme ting, nej, vi begynder virkelig at forlade dette legemlige liv og gribe det fremtidige liv. Altså en virkelig, ja legemlig overgang („transitus“) fra denne verden til Faderen“. (De captivitate W. A. 6, p. 534).

Dåben er altså en eengangs-begivenhed, men den omspænder hele et menneskes tilværelse. At være døbt betyder fællesskab med Kristus, den korsfæstede og opstandne – ikke i sværmerisk, åndelig forstand, ikke i religiøse følelser og stemninger, men i et reelt skæbnefællesskab. Gennem livets modgang og prøvelser, gennem nederlag og skuffelser lærer mennesket at dø. Dette er den ene side af sagen. Men samtidig gælder det, at midt i alt dette bevares han gennem livsforbindelsen med Kristus. Han føres, han drages, han fastholdes af Ham, som gennem korsdøden gik frem til opstandelsen. (På den måde realiseres det til-sagn, jeg fik i dåben, at Kristus er *min* Herre, *min* Genløser, *min* Befrier. – Alt hvad Kristus har udrettet, har han gjort *for mig*). På lignende vis bliver den døbttes liv tværs igennem alle trængsler en vandrings, en overgang („transitus“, som Luther siger med et vanskeligt oversætteligt ord), fra denne verden til Faderen.

AFVIGENDE DÅBSOPFATTELSE

Til slut et par ord om to afvigende dåbsopfattelser. Først den opfattelse, som selv ynder betegnelsen „De troendes dåb“. Denne anskuelse går ud fra, at et menneske først kan døbes, når han er nået igennem til en klar og bevidst opfattelse af sin egen tro. Dåben bliver på denne måde ikke en indgang i Guds rige, men en besegling på, at mennesket *er* taget til nåde af Gud. Man tiltror ikke Gud magt til at genføde og forny mennesket, forinden det selv er nået frem til bevidst tro. Rækkefølgen bliver altså her: først tro, så dåb. (Man påberåber sig her ordenes rækkefølge i Mark. 16,16: Den, som tror og bliver døbt, skal blive frelst, men den, som ikke tror, skal blive fordømt). Det indebærer, at mennesket henvises til sig selv og sin egen tro i stedet for at stole på Gud og hans sanddrue ord. Det medfører desuden, at dåben mister sin karakter af sakramente, af guddommelig handling. Der sker nemlig iflg. denne opfattelse ikke andet i dåben end, at Gud giver et menneske besked om, at hans sag med Gud er i orden – takket være at vedkommende selv gennem sin tro har præsteret det nødvendige i så henseende. Nogen

frelsesvished eller glæde i troen kan der selvfølgelig heller ikke være tale om. Thi menneskets bevidste tro er som bølgen på vandet, snart bruser den op, snart synker den ned. Skal et menneskes dåb bygges på vedkommendes tro, så måtte det døbes påny, hver gang det nåede frem til en ny og dybere troserkendelse eller erfaring. Men heldigvis er dåben ikke afhængig af vor tros ubestandighed. Den hviler fast på Guds usvigelige ord og løfte.

Den anden dåbsopfattelse, som her kort skal nævnes, er den såkaldte „Åndens dåb“. Den hyldes indenfor Pinsebevægelsen og af den såkaldte „karismatiske Bevægelse“, som søger tilhængere indenfor alle kristne trossamfund. Man sigter på en kirkelig fornyelse ved at genoplive de særlige nådegaver („karismer“), som omtales enkelte steder i det Nye Testamente, særligt i I Korinthierbrev. Det drejer sig om tungetale (som forøvrigt ikke er et særligt kristeligt fænomen, men forekommer i mange primitive religioner), helbredelse ved bøn og Åndsdåb (Tegnet på, at man er døbt af Helligånden, er, at man har fået evnen til at tale i tunger).

Det betænkelige ved den karismatiske bevægelse er ikke, at den praktiserer helbredelse ved bøn, eller at medlemmerne taler i tunger. Begge dele er omtalt i det Nye Testamente, så hvorfor skulde den slags ikke fortsat have mulighed for at ytre sig indenfor den kristne menighed? Det betænkelige er, når man vil gøre dette særlige til det normale og bruge det som målestok til at bedømme andre. Det betænkelige er, når karismatikerne vil sætte spørgsmålstegn ved medkristne, der ikke har samme anlæg for følelsesmæssige opbrusninger og ekstatiske fænomener som de selv.

Særlig alvorlig bliver sagen, når det drejer sig om karismatikernes opfattelse af Helligånden, som de hævder bliver et menneske til del gennem en særlig Ånds-oplevelse, ofte af ekstatisk karakter. De skiller dermed Helligånden fra dåben. „Barnedåben er vand“ hedder det. Men den barnedøbte kan senere (hvis han er disponeret til det – vel at mærke!) modtage Helligånden gennem „Ånds-dåb“. Ja, der er endnu et højeste trin (dog kun for de få): at modtage „Åndens fylde“.

Heri ligger en åbenlys ringeagt for og nedvurdering af Kirkens dåb, specielt barnedåben. Og ved at kolportere den slags vranglære kan karismatikerne ikke undgå at vække uro og anfægtelse hos mange jævne kristne, som hidtil har stolet på, at enhver kristen i kraft af sin dåb har

modtaget Åndens gave og derfor kan glæde sig over at være taget til nåde hos Gud – uden at skulle afvente mærkelige oplevelser og følelsesmæssige stemningsudbrud. Den kristne tro hviler nemlig på ordet, Guds eget sanddrue ord – og ikke på oplevelser og følelser, som altid er omskiftende, usikre og svigefulde.

Jeg vil slutte med at citere Martin Luthers forklaring til den tredje trosartikel (Jeg tror på Helligånden):

„Jeg tror, at jeg ikke af egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men det er Helligånden, som har kaldet mig ved evangeliet, har oplyst mig med sine gaver, har helliget og opholdt mig i den rette tro, ligesom Han kalder, samler, oplyser og helliger hele den kristne menighed på jorden og bevarer den i Jesus Kristus ved den sande og eneste tro.

I denne kristne menighed forlader han daglig mig og alle troende al synd rigelig

og vil på den yderste dag opvække os alle af døde og give mig og alle, som tror på Kristus, det evige liv. Det er visselig sandt“.

(Af „Den lille Katekismus“).

Im. Felter.

Den kristne børnelærdom og forældre-holdningen

„Som far og lærer føler jeg mig tryk ved, at skolen stræber efter at være neutral i spørgsmålene om tro og politik“.

Af skoleinspektør J. E. Gylling, Nørre-Alslev.

Det kan nok være meget på sin plads, hvis man har et barnedøbt barn, at stille sig selv det spørgsmål: Hvad indebærer det „ja“, som afgives ved dåben af en far eller mor? Hvad forpligter det til? Skal jeg som far nu leve som en engel for at vise mit barn et godt eksempel? Kan jeg det uden at være uærlig? Hvad nu, hvis jeg selv får tvivl eller anfægtelser?

Belæringen af fadderne lige efter dåben giver noget af svaret, idet vi får at vide, at vi skal sørge for, at barnet bliver oplært i den kristne børnelærdom. Nu kan det naturligvis diskuteres, hvor meget *det* så er, men af en eller anden grund har jeg aldrig næret bekymringer for, at børnene ikke skulle få lært det.

NÅR SKOLEN ER NEUTRAL

En og anden ville måske sige: Jamen, de får jo ikke bibelhistorie, som da vi gik i skole. Og på en måde er det rigtigt. Man kan i dag ikke regne med, at skoleelever bliver opfordret til at tro på Gud Fader, Søn og Helligånd. Undervisningen i kristendomskundskab – som det nu hedder – skal være kundskabsmeddelende og ikke forkyndende. Det gælder iøvrigt i alle skolens fag, at lærerne ikke må være missionerende. Vi har i flere år hørt om, at venstreorienterede lærere søgte at propagandere for deres synspunkter. Som far og lærer er jeg mest tryk ved, at skolen stræber efter at være neutral såvel i spørgsmål, der angår tro, som i politiske spørgsmål.

Iøvrigt kunne jeg godt fra mine mange år i folkeskolen nævne adskillige eksempler på, at eleverne reagerer imod en bevidst indoktrinering. Eksemplerne vil strække sig lige fra folkeskolelærerinden (sådan

hed det engang), der truede med Vorherre, hvis Peter ikke ville være ordentlig, til den „bevidstgjorte“ venstreorienterede, der lokker med Marx' velsignelser.

Men lad mig vende tilbage til børnelærdommen. Selv om undervisningen i kristendomskundskab ikke er forkyndende, så betyder det jo ikke, at eleverne ikke længere bliver præsenteret for både Gamle og Ny Testamente.

FORÆLDRENE OPBAKNING

Jeg tror nok, de skal få deres kristne børnelærdom. Hvad der for mig er betydelig vigtigere, er fars og mors holdning til denne børnelærdom. Det bedste pædagogiske middel er stadigvæk: Eksemplets magt. Hvis børnene mærker, at troen på en treenig Gud betyder noget for mor og far, så påvirker det dem. Ikke fordi man siger det, men fordi de kan mærke, at det ligger *bag* ens handlinger.

Tættest på sine børn kommer man, tror jeg, når de skal „puttes“. En lille stund på sengekanten løser op for mange ting. Børnene vil gerne have fred i sjælen, så de kan sove trygt. Her er det, vi skal kende vor besøgstid. Bebrejdelser og løftede pegefingre hører ikke hjemme her. Her skal være plads til at tale om det, der ligger under overfladen.

Traditionerne i hjemmet tror jeg også spiller en stor rolle. Det gælder både traditionerne i forbindelse med kirkeåret og dets festdage så vel som den form, man giver familiefester som dåb og konfirmation. Hvis man her ikke tør vedstå sin kristendom, så den også får indflydelse efter kirkegangen, så kan børnene ikke tro, det er særlig alvorligt ment.

KONFIRMANDSTUENS BETYDNING

Endelig har vi konfirmationsforberedelsen. Den er ikke blot et nødvendigt led, for at præsten kan reparere på eventuelle mangler i børnelærdommen, den er meget betydningsfuld derved, at børnene måske for første gang har en mulighed for at få et helhedssyn på kristendommen og på den kirkelige tradition. Det er måske nok lidt store ord i forbindelse med så unge mennesker, men jeg tror, der er mange brikker, der falder på plads i forberedelsestiden. Præstens hjælp til os og vore børn er nødvendig, men det er lige så nødvendigt, at vore børn mærker forældrenes opbakning og medleven i det arbejde, der foregår i konfirma-

tionsstuen. Det er jo os, der sammen med vore børn er interesserede i, at de skal konfirmeres.

Kan vi nu altid være, som vi gerne vil, så vi viser børnene det gode eksempel? Nej, det er – jeg ved ikke, om jeg skal sige desværre – ikke muligt. Allerede Paulus sagde: „Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke. Det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg“. Hvis man som farisæeren tror, man altid gør det rigtige, så er man enten uærlig eller mangler selv-kritik. Men det er muligt at stræbe efter det gode – og viljen ser Vorherre på.

Iøvrigt skal det jo siges, at vi hverken kan købe vor egen eller vore børns salighed ved egen indsats. Luther formulerede det sådan: „Gode gerninger gør ikke en mand god, men en god mand gør gode gerninger“. Jesus siger: „Den, som tror på mig, skal leve, om han end dør“ (Johs. 11,25). Det er altså *troen*, det drejer sig om. Gerningerne kommer i anden række.

Lad det være os en trøst, når vi synes, vi ikke strækker til.

Konfirmation og dåb

Af sognepræst, lic. pæd. *Søren Lodberg Hvas*, Nordby på Fanø.

Der er almindelig enighed om, at konfirmation og dåb hører sammen. Men der er ikke enighed om, hvorledes denne samhørighed nærmere skal forstås. Vi har i den danske folkekirke hele tre forskellige konfirmationsritualer, som kan og bliver fortolket vidt forskelligt.

Som bekendt betyder ordet *confirmatio* *bekræftelse*. Spørgsmålet er så, *hvad* der bekræftes og *hvem*, der bekræfter. Spørgsmålet er endvidere, om denne bekræftelse nødvendigvis behøver at finde udtryk gennem en kirkelig handling, som vi kalder konfirmation.

Den teologiske debat om konfirmationens indhold har ofte været hersket af en polarisering mellem to forskellige opfattelser. På den ene side den subjektive forståelse, hvor hele vægten kommer til at ligge på den enkelte konfirmands personlige bekendelse gennem ja-ordet til forsegelsen og troen – eventuelt i tilslutning til et konfirmationsløfte, beseglet med håndslag. På den anden side den objektive forståelse: at det i konfirmationens bekræftelse alene er Gud, der handler.

Denne polarisering er ufrugtbar, fordi den umuliggør en ret evangelisk forståelse af konfirmationen. For nærmere at komme på sporet af en sådan er det nødvendigt at gøre et hastigt udblik over konfirmationens historie.

BESEGLING AF DÅBEN

Konfirmationen har udviklet sig i forlængelse af den oldkirkelige dåbspraksis. Dåbshandlingen bestod af to led: vanddåben, der meddelte syndernes forladelse – derefter salvning med indviet olie og håndspålæggelse. Salvningen udtrykker foreningen med Kristus, medens håndspålæggelsen symboliserer meddelelsen af Helligåndens gave. Disse efterfølgende riter forstås altså som en *besejling* af dåben.

Det var biskoppen, der foretog dåben, men med kirkens vækst blev det umuligt at opretholde denne ordening. Den efterfølgende besejling vedblev imidlertid at være forbeholdt biskoppen. Dette medførte, at dåbshandlingens to led blev adskilt fra hinanden i tid, hvorved *firmel-*

sen bliver en selvstændig sakramental handling, som supplerer og fuldkommengør dåbens nåde. Dåben har derfor først sin fulde gyldighed og betydning, når firmelsen er kommet til. I 5. årh. møder vi første gang denne handling betegnet som en „confirmatio“: en bekræftelse eller besegling af dåbens gave.

Opfattelsen af konfirmationen som et sakramente indebærer tillige, at den helt afgørende vægt kommer til at ligge på handlingens *objektive* indhold, alt i overensstemmelse med den katolske opfattelse af sakramenterne som handlinger, der virker i sig selv ved deres blotte udførelse, „ex opere operato“.

Det er umiddelbart indlysende, at Luther måtte vende sig stærkt mod den katolske forståelse af konfirmationen. Det skyldes dels hans opfattelse af sakramenterne i almindelighed, dels hans forståelse af dåben i særdeleshed.

For at en handling kunne betegnes som et sakramente, skulle den hvile på Kristi aldeles klare indstiftelse, og der måtte være knyttet et ydre tegn til ordene. Denne betingelse opfylder konfirmationen ikke, og dens karakter af sakramente må derfor bestrides.

At konfirmationen ikke er et sakramente betyder tillige, at den efter Luthers opfattelse på ingen måde kan gøres til frelsesvilkår. Konfirmationen bringer intet nyt og føjer intet til, hvad et menneske i forvejen har i kraft af sin dåb. I dåben har Gud skænket et menneske alt, hvad der er fornødent til frelse. Derfor består et kristent menneskes liv i en stadig tilbagevenden til dåbens nåde. Det kristne liv er livet i dåben ved daglig at aflægge det gamle menneske og iføre sig det nye, som er Kristi nye liv, givet i dåben. Kristeligt set sætter konfirmationen derfor intet skel mellem et før og et efter.

KRISTELIG OPLÆRING

Luther forkastede ikke konfirmationen, men han gav den et nyt indhold. Han betragtede den som en kirkeskik, d. v. s. som en rent menneskelig ordning. Som sådan måtte den i absolut forstand underordnes nådemidlerne: dåben og nadveren og ordets forkyndelse. Kunne konfirmationen tjene til en styrkelse af disses rette forståelse og brug, var den en god ordning. Således kunne konfirmationen for Luther alene have en sjælesørgerisk og pædagogisk begrundelse, for såvidt den blev et middel til at understrege dåbens og nadverens og forkyndelsens betyd-

ning for mennesker. Dette er efter min opfattelse konfirmationens eneste teologiske legitimitet.

Selve konfirmationshandlingen tillagde Luther ikke den afgørende betydning; det var den dertil hørende undervisning, der var det væsentlige. Konfirmationen formede sig derfor som en prøvelse af børnene i troens lærdomme som en forudsætning for deltagelse i nadveren. Hvad angår denne undervisnings indhold og mål har Luther frem for nogen øvet en banebrydende indsats med udgivelsen af Den lille Katekismus i 1529.

Den danske Kirkeordinans af 1539 fulgte Luthers linie. Den indeholdt ingen forordning om konfirmation, men indskærpede præsternes pligt til at sørge for børnenes og de unges kristelige oplæring, så de kunne blive skikkede til at være med i nadveren. Men også her i landet blev det skik, at prøvelsen af de unges kundskaber blev knyttet sammen med en offentlig kirkehandling – en konfirmation, hvor de velsignedes under håndspålgelse.

Der skulle imidlertid gå 200 år, inden konfirmationen blev direkte påbudt, nemlig ved kongelig forordning af 13. januar 1736.

Den forordnede konfirmation var således ikke et pludseligt nybrud, men til gengæld skete der med pietismen en afgørende ændring i opfattelsen af konfirmationens indhold. Den lutherske opfattelse, at konfirmationen ikke i sig selv kunne have nogen mening, men kun for så vidt som den tjente nådemidlernes rette forståelse og brug, blev sat til side for en opfattelse, der faktisk kom til at tilkende konfirmationen selvstændig betydning som det synlige udtryk for den enkeltes gennembrud til personlig trosafgørelse og bekendelse.

Pietismen ville naturligvis ikke benægte konfirmationens objektive indhold – at konfirmanderne bliver bekræftet i deres dåbs nåde – men det afgørende var deres personlige ja-ord til forsagelsen og troen og løftet om at ville blive i denne tro hele livet. Løftet blev beseglet med håndslag og fik derved uundgåeligt karakter af en ed.

Det gik, som det altid går, når det subjektive bliver det afgørende; alt andet træder ind i skyggen. Endvidere bliver vejen meget kort over i den opfattelse, at den personlige bekendelse og løftet bliver *betingelse* for tilegnelsen af dåbens nåde, som konfirmationen skulle bekræfte.

Konsekvensen af den pietistiske forståelse blev derfor, at konfirmationens objektive indhold i realiteten blev uden betydning, fordi det blev

betinget af et „hvis“. Derfor blev konfirmationen ikke en befrielse til at leve et frimodigt kristenliv på dåbens grund, men den kunne tværtimod blive en kilde til bestandig anfægtelse eller et skalkeskjul for skinhelligt hykleri.

For pietismen var konfirmationsløftet utvivlsomt det væsentligste. Det gav nemlig de forudgående ja-svar deres mening og vægt. Det personlige løftes ja måtte således komme til at indholdsbestemme det ja, der lød til forsagelsen og trosbekendelsen.

Dette er det skæbnsvangre i den pietistiske konfirmationsforståelse, for det giver konfirmationens ja-ord til forsagelsen og trosbekendelsen et ganske andet indhold end det har, når det lyder ved dåben.

BEFRIELSENS JA

Løftets ja retter sig alene tilbage mod den enkelte selv: „Er det din vilje at blive i denne din dåbs pagt indtil din sidste stund?“ Dette indebærer, at den enkelte skal bekræfte sig selv i sin dåbspagt, og hvorvidt dåbspagten stadig står ved magt kommer derfor til at afhænge af den enkeltes vilje. Løftets ja-ord bliver til en betingelse, og i lyset herfra bliver ja-ordet til forsagelsen og trosbekendelsen det samme. Men dette ja-ord har radikalt en anden karakter end løftets ja. Det peger nemlig ikke tilbage mod personen selv, tværtimod. Et ja til forsagelsen konfronterer et menneske med Djævelen og alle hans gerninger og alt hans væsen i frasigelse og kamp. I denne situation kalder troens ord i sit spørgsmål efter et ja et menneske ind i frimodig tillid til Guds magt over synd og død og Djævel. Ja-ordet, som det lyder ved dåben, er derfor alt andet end betingelse eller kirkeligt trosforhør. I sit ja-ord går et menneske væk fra sig selv og henflyer til Guds barmhjertighed, skænket i dåben. Derfor er dette ja et *befrielsens* ja, fordi det befrier et menneske fra selv at skulle lægge eller befæste troens grund.

Vi kunne også sige det på den måde, at menneskets ja-ord er genlydssvar på Guds løfte og tilsigelse og kan som sådan aldrig blive betingelse, men altid kun følge.

Guds ord er ikke et abstrakt, upersonligt udsagn om Guds nåde, men det er en levende, personlig tilsigelse af Guds nåde. Derfor kalder det på menneskets ja. Kunne forsagelsen og trosbekendelsen, personligt adspurgt til hvert barn, ved konfirmationen få *denne* betydning, ville jeg anse det for at være en ret evangelisk konfirmation, fordi den således

forstået tydeligt og umisforståeligt viser hen til Guds gerning i dåben som troens faste holdepunkt og grund.

Men måske har pietismens betingelses- og løfteteologi i den grad bemægtiget sig konfirmationen, at dette (endnu) ikke er muligt?

Konfirmationsritualet uden nogen form for tilspørgsel understreger handlingens objektive indhold: at det alene er Gud, der bekræfter. Men tendensen til en absolutering af det objektive er bestemt uluthersk og kan tværtimod bringe denne konfirmationsform i betænkelig nærhed af det katolske konfirmationssakramente, der virker ved sin blotte udførelse. Den rette sammenhæng mellem konfirmation og dåb klargøres ikke ved at give konfirmationen enten en objektiv eller en subjektiv indholdsbestemmelse, som det så ofte sker. Der er tale om en levende vekselvirkning mellem det objektive og det subjektive. De kan og må ikke skilles.

DÅBENS NÅDE

Dåben er det urokkelige fundament under et kristenmenneskes liv og tro. Derfor kan et menneske ikke selv bekræfte sin dåb. Det kan kun Gud. Men et menneske kan *vedkende* sig Guds bekræftelse, så sandt Guds tiltale ikke lyder til stok og sten, men til levende mennesker. Konfirmationen er derfor som gudstjenesten *dialogisk* i sin struktur – gudstjenesten forstået som den levende vekselvirkning mellem Gud og mennesker i evangeliets forkyndelse og sakramenternes forvaltning, i bøn, bekendelse og lovsang, i liv og gerning. Det er i denne sammenhæng, konfirmationen alene kan finde sin rette mening. Afsporingen sker derfor i samme grad som konfirmationen isoleres, enten i den rene subjektivismen eller den rene objektivisme.

I modsætning til dåben er konfirmationen ikke noget i sig selv. Den er et middel, en rent menneskeligt begrundet hjælpeforanstaltning, der skal vise den døbte hen til det liv på dåbens grund, som opretholdes og næres i menighedens fællesskab om ordet og sakramenterne. Som sådan kan den få uvurderlig betydning, idet den tydeligt og med navns nævnelse minder den enkelte om evangeliets tilsagn, som lyder til enhver ved gudstjenesten: at dåbens nåde er urokkelig.

Litteratur:

Konfirmandundervisningen og konfirmationen.
Udg. af Fællesudvalget for kristendomsundervisningen,
København 1962.

Konfirmasjonen – bør kirken beholde den?
Red. Sverre H. Smebye.
Dreyer, Oslo 1970.

Kurt Frör: Theologische Grundfragen der Konfirmation.
Confirmatio. Forschungen zur Geschichte und Praxis der Konfirmation.
München 1959.

Det hellige gudmor-embede

Så forpligtet var Yohanas mor af hvervet som gudmor, at hun, der aldrig havde gået i skole, stavede sig gennem det Ny Testamente, hedder det her i en tankevækkende skildring fra missionær-år i Tanzania.

Af sognepræst *Finn Ellerbek-Petersen*, Kingos kirke, København.

En af de dejligste gaver, jeg fik med mig hjem til Danmark fra 15 års præstetjeneste i Østafrika, er troen på det hellige gudmor-embede.

Meget ville se anderledes ud i dåbsdebatten, hvis vi tog vor fadder-tjeneste alvorligt. I Afrika døbte vi flere børn af ikke-kristne forældre end fra kristne hjem. Der var ingen, der talte om at døbe i flæng af den grund. Der var heller ikke børn, der blev frataget muligheden for at vokse ind i menigheden, fordi deres forældre var udøbte. Forældrene havde jo givet deres tilsagn, og menigheden stolede på sine faddere.

Lad mig prøve at levendegøre, hvordan det virkede i praksis ved at fortælle om moderen til Yohana, et af menighedens mandlige medlemmer.

YOHANAS MOR

Jeg husker Yohanas mor som den ideelle gudmor. Hun sad og støttede sig op ad en af hyttens bærestolper, mens vi snakkede sammen. Blikket var varmt og spillevende, og det glimtede skælmisk i øjenkrogen. Øjnene var næsten skjult i et netværk af rynker. Hun var egentlig født for tidligt. Ingen piger fra hendes generation havde fået lov til at gå i skole, og hun havde først mødt den kristne tro midtvejs i livet.

Men hvor der er vilje, er der vej. Hun lærte sig møjsommeligt stavningens kunst ved at arbejde sig igennem Ny Testamente på Luhaya, et af de 200 sprog, der tales i Tanzania. Pegefingeren var fastlimet til den stavelse, hun var nået til. Den finger var hendes vejleder. Den tøvede længe ved hvert ord, men så fik ordet så meget længere tid til at sætte sig fast i bevidstheden, og dagligt sugede hun kraft til tjenesten ved at læse.

»Døbefonten«, som træder frem med »kvindesiden«s kirkegængere som baggrund foran en af de ny kirker i Karagwe distriktet, er en af landskabets natursten. Den står som symbolet på menigheden, der skal vokse ud af det folkelige fællesskab på stedet. – (Foto: Thorkild Græsholt).

I sine yngre dage havde hun tjent menigheden på mange måder. Hun arbejdede i kirkens bananlund. Hun var med til at klaske ler på væggene, når regnen havde vasket den af. Der manglede aldrig en gryde mad fra hendes ildsted, når der var fest eller kursus i kirken. Var nogen syg i landsbyen, kom hun med brænde eller vand, og der blev altid tid til en stund sammen, hvor pegefingern fandt det rette ord. Hun var en af dem, man regnede med i den lille landsbymenighed, hvor man var vant til at yde den indsats, man havde mulighed for. Hun havde endda været landsbyens kvindeældste, d. v. s. den kvinde, der havde ansvaret for de kristne kvinder og børn.

GUDMOR FOR 50

Da jeg lærte hende at kende, havde hun kun kræfter til at være gudmor. Gennem årene var hun blevet gudmor til et meget stort antal af landsbyens børn, og ansvaret for dem var hendes otiums velsignelse.

Hun fik sine gudbørn i søndagsskole. Det var hende, der dukkede op i hjemmet, hvis børnene ikke blev indskrevet til tiden. Hun sørgede for, at de påtog sig de små pligter, som børn kunne varetage, og langsomt og naturligt voksede børnene ind i menigheden.

Forældrene kiggede til fra kulisserne. Når der skete noget særligt spændende i kirken, kom forældrene med, og de fleste forældre havde meldt sig til dåb, før børnene blev konfirmerede.

Det var generelt for de hundreder af landsbymenigheder, jeg fik kendskab til i Østafrika. Menighedens vækst afhang altid af, at de ikke-kristne blev overbevist om, at menigheden gennem dåb, tro og fællesskab havde modtaget noget, som man selv savnede.

Menigheden valgte to gudforældre til hver nydøbt. Det var som regel en kvinde og en mand. Det var aldrig forældrene selv, for man ønskede at give dåbskandidaten nye åndelige forældre, der repræsenterede hver sin familie. Barnet boede ofte i månedsvis hos en af gudforældrene, og båndet holdt livet ud. Selv de 100-årige, jeg har døbt, fik gudforældre, der blev deres nære venner og vejledere i troen.

En af de overraskende ting, jeg lærte om gudmor-embedet, var, at den, der var gudmor til 50, som regel gav hver enkelt bedre hjælp end den, der kun var gudmor til en enkelt eller to. Det kan vist bedst belyses ved at se, hvordan Yohanas mor brugte sin søndag:

FØR KIRKETROMMEN

Søndag morgen var hun iklædt sit stiveste puds, to renvaskede bomuldsstykker med samme mønster, slynget yndefuldt om kroppen. Hun startede ved solopgang, kl. 7. Morgenmaden bestod af en kop skoldhed hirsesuppe, og med den uundværlige knortekæp i den ene hånd og Ny Testamente og salmebog på Luhaya i den anden begyndte hun sin dagsvandring. Ryggen var krum, og hun var barfodet.

Hun kom ikke til at gå alene ret længe. Næppe var hun kommet ud af hytten, før de første gudbørn sluttede sig til hende. De sloges om at bære Testamente og salmebog, og deres småpludren var sød musik i hendes øren.

De næste tre timer vandrede hun fra hytte til hytte, mens hun samlede gudbørnene, som hønen sine kyllinger. Forældrene fik også en opfordring, og de fleste lovede at komme, men mange havde dog fundet noget andet at gøre, inden kirketrommen havde kaldt sidste gang.

GUDMORS SØNDAG

Så travede hun da fremad som centrum for en flok legende børn. De største løb til hytter, der var for svære at nå. De mindste holdt sig tæt ved hende, for der var tryghed, og hun havde altid noget af fortælle.

Kirken lå i en anden landsby, og det var et drøjt stykke at gå, for nu stod solen højt på himlen, og trætheden var begyndt at melde sig. Børnene oplivede hende med at synge de sange, de kendte, og selvom de sjældent ramte samme tone hele flokken, så var stemmekraften og glæden så overvældende, at engle måtte fryde sig.

I kirken sad hun midt imellem børn og voksne, og selv de 30-årige, der havde været med i hendes børneflokk som små, glemte, at barn-dommens tid var forbi, når de mødte gudmors smil.

Der blev tid til at snakke med hver enkelt udenfor kirken bagefter. Når det sidste nyt var udvekslet, kastede den gamle et blik på solhøjden, rettede sin krogede ryg og samlede sin flok. Nu skulle den egentlige tjeneste først begynde.

FRA HYTTE TIL HYTTE

Syngende dagens salmer nåede de tilbage til landsbyen, og så gik turen atter midt i børneflokken fra hytte til hytte. Børnene løb foran som herolde, og hvert sted blev hun modtaget med glæde og en godbid.

Hun ønskede at fortælle dem, der ikke havde fået den gave at være i Herrens hus, hvad hun og børnene havde modtaget der. Et af de største af børnene læste dagens evangelium. Også de måtte bruge pegefingeren, og ofte var det svært at forstå; for alle, der kunne læse, skulle prøve på skift. De andre var klar til at hjælpe, hvis man strandede i et ord, og ingen følte trang til at håne de mindst øvede. Salmerne skulle også synges, og det vakte altid glæde, selvom det kunne være svært at genkende melodien. Gudmor forklarede, hvad prædikanten havde talt om, og der blev også tid til at fortælle det vigtigste af det, der var blevet snakket om på kirkepladsen.

Så var den dag gået. Man styrter ikke fra hytte til hytte, men man lader hvilen falde på sig, så samtalen bliver båret naturligt frem, som bølgen, der ruller mod kysten.

Det var mørkt, inden vor gudmor vendte hjem til sin hytte. Hun støttede sig tungt til en af de ældste drenge, og stokken borede sig dybt

ned i jorden ved hvert skridt. Hun havde fået to gode måltider undervejs. Det eneste, hun manglede foruden at vaske sig, var at takke Gud for dagen sammen med sin unge hjælper.

Det blev en jublende tak, fordi hun endnu en dag havde fået lov til at være Herrens tjenerinde.

Der ligger et brev foran mig fra Yohana. Det er dateret 15. maj 1977, og han skriver sådan:

„Måske ved du allerede, at Mor er stedt til hvile. Vi glæder os over, at Mor nu har fået fred efter mange års smertefulde lidelser. Hun forlod os i tro“.

Finn Ellerbek-Petersen.

„Hvis det sker, at forældrene dør...”

Tager dåbs-forældre fadder-institutionen alvorligt?

NOGLE JURIDISKE BETRAGTNINGER

Af retsassessor Sv. Aa. Feier, Nykøbing F.

Når man sammen med sin ægtefælle tager på flyrejse til udlandet eller kører ud i bil, uden at børnene er med, kan det ske, at den tanke melder sig: Hvad ville der egentlig ske med vore børn, hvis flyet styrtede ned, eller vi blev impliceret i et færdselsuheld – og vi begge blev dræbt? For mange, der har forældre, som endnu er relativt unge, eller søskende, der befinder sig i en situation, hvor de ret nemt ville kunne tage ansvaret for et par børn, vil den nævnte tanke måske ikke give anledning til nogen større bekymring på børnenes vegne. Men ellers kan tanken nok give anledning til en del uro, for vi vil jo alle gerne sikre vore børn en tryk og harmonisk opvækst.

Ved vore børns dåb er der taget højde for den situation, at begge forældre kunne dø, mens børnene endnu er små. Det er sket dermed, at børnene har fået tildelt et antal faddere, som skal sørge for, at børnene opdrages i den kristne børnelærdom, hvis det sker, at forældrene dør, før barnet kommer til skelsalder. Men dels er faddernes forpligtelser så vagt formuleret, at man ikke kan tale om en forpligtelse i juridisk forstand, dels kan man spørge sig selv, om det er muligt at sikre, at der i tilfælde af forældrenes død er bestemte mennesker, som vil tage sig af børnene i andre forbindelser? Herom siger myndighedslovens § 14: „Har forældrene bestemt, hvem der efter deres død skal være værger for et mindreårigt barn, over hvilket de havde forældremyndigheden, beskikkes den udpegede, medmindre barnets tarv tilsiger andet“.

VALGET AF VÆRGE ...

Forældrene har således mulighed for at udpege den, der i givet fald skal være værge for barnet. Værgen bestyrer den umyndiges formue – den arv han har modtaget efter forældrene – og handler på hans vegne i retsforhold vedrørende formuen, og værgen får endvidere forældre-

myndighed over barnet, hvilket medfører pligt til at sørge for barnets person og beføjelser til at træffe bestemmelse om dets personlige forhold.

Skifteretten, som er den myndighed, der beskikker værger, er dog ikke ubetinget forpligtet til at beskikke den, forældrene har peget på, idet skifteretten kan nægte beskikkelsen, såfremt den ikke findes at være i overensstemmelse med barnets tarv. Det må dog antages, at der skal foreligge ret tungtvejende grunde, dersom skifteretten skulle afstå at beskikke den, som forældrene efter en samvittighedsfuld overvejelse har udpeget som værge for barnet. I praktisk taget alle tilfælde vil skifteretten formentlig føle det som en lettelse at have en tilkendegivelse fra de afdøde forældre og vil beskikke den, der er udpeget. Forældrenes bestemmelse behøver ikke at foreligge i nogen bestemt form. En skriftlig tilkendegivelse, der er underskrevet af begge forældre, vil være tilstrækkelig, men under hensyn til, at det jo er en alvorlig og betydningsfuld bestemmelse, kan man eventuelt oprette et formeligt testamente, der underskrives for notarius publicus på samme måde, som når man disponerer over formue. En sådan testamentoprettelse har også den fordel, at der altid opbevares en genpart i dommerkontorets arkiv, og at det er sikret, at testamentet vil komme frem ved testatoreernes død.

Det vil selvfølgelig være hensigtsmæssigt, dersom forældrene drøfter spørgsmålet med den person, som de ønsker skal være værge for deres barn, inden de eventuelt opretter testamente, og en eller anden aftale vil navnlig være nødvendig, dersom det er forældrenes ønske, at barnet skal bo hos værgeren; da værgebeskikkelsen ikke i sig selv medfører, at barnet nødvendigvis skal have ophold hos værgeren.

... MÅSKE EN FADDER!

Såfremt forældrene ved deres børns dåb har udvalgt fadderne efter alvorlig overvejelse, vil det falde naturligt, om man bestemte, at en af de samme personer skulle være værge for barnet i påkommende tilfælde; idet det må formodes, at fadderne ved dåben havde en alder, der gjorde det sandsynligt, at de ville overleve barnets 18 års fødselsdag, og at de iøvrigt efter deres holdning og livssyn måtte være egnet til at påtage sig også denne opgave.

Det bør måske tilføjes, at faddertiltales juridisk set løse formulering i det autoriserede dåbsritual vel desværre har medvirket til at gøre valg

af faddere til en mindre alvorlig sag, og at det nok ville være hensigtsmæssigt, om forældrene under alle omstændigheder udvalgte fadderne efter kriterier, der svarede til dem, de ville anvende ved udpegningen af en værge for barnet.

Skal fadderne leve op til det moralske ansvar for barnets oplæring i den kristelige børnelærdom, kan de jo vanskeligt undgå at skulle følge barnets opvækst og deltage i dets opdragelse under en eller anden form.

Dåbstøj på museum fortæller historie

Om bondestandens kristentøj ud fra samlinger på de lolland-falsterske museer.

Af museumsinspektør *Else-Marie Boyhus*, Lolland-Falsters Stiftsmuseum

Fotos: Lolland-Falsters Stiftsmuseum.

Dåben kan anskues ud fra forskellige synspunkter. Man kan se på den teologisk, historisk, kunsthistorisk, folkloristisk f. eks., men hvorfor ikke praktisk. For der er jo en praktisk og jordnær side ved enhver stor handling, ikke mindst ved dåben. Det følgende vil derfor dreje sig om det tøj, børnene havde på ved dåben, eller mere præcist om det, der kan siges om dåbstøj ud fra de samlinger, der er på de lolland-falsterske museer.

Nu må man ikke tro, at museer er i stand til at give et billede af alle livets forhold. Museernes samlinger præges af de ting, som mennesker til enhver tid har følt burde bevares. Det er ikke dagligdagens ting, men det, der har været noget særligt ved; det der har været knyttet til væsentlige begivenheder. Det giver moderne museumsfolk store problemer, for vi vil helst skildre tilværelsen i alle dens facetter og tilmed helst belyse hverdagen. Og så står vi dér og mangler alt det, som enten er slidt op eller ikke agtet så højt, at det er fundet „fint“ nok til at komme på museum.

Dette problem kan belyses med et eksempel. For nogle år siden arbejdede jeg på en udstilling om spædbørn. Emnevalget var inspireret af mit yngste barns fødsel, og jeg var ompændt af alle de problemer, der er ved pasningen af et spædbarn. Denne hverdagerfaring ville jeg udmønte i noget om, hvordan mine formødre klarede den situation. Men da erfarede jeg, at museets samlinger om dette emne ikke var hverdagsorienterede, for på museet stod jeg med over 50 dåbsdragter, masser af fine silketrøjer og pyntede kyser, men ikke et eneste svøb endsige en ble!

1. Nej, det er ikke en thevarmer ... men bindelig af kattuntrykt hørlærred med vatteret foer af rød silkedamask. Båret 1761 af den senere stiftsprovst Jacob Sidenius, Øster Ulslev, ved dåben i Nr. Vedby kirke.

62 KRISTENTØJER

Slidte bleer og svøb kommer ikke på museum, med mindre museumsfolkene går aktivt ind i et indsamlingsarbejde. Dåbstøjet derimod kommer af sig selv. Det har man passet på. Det har nærmest rituel værdi. Det er gået i arv fra generation til generation, og det føles som noget historisk. Bevaring har også en praktisk side: Dåbstøj kan ikke bruges til noget andet, og det har således ikke været udsat for stort slid, omsyninger eller genbrug, og da det er fladt og fylder ret beskedent, har

2. Dåbstøj af nålestribet silke fra 1700-tallets slutning. Det har tilhørt slægten Malthe-Bruun.

det fået lov til at ligge i skuffer og skabe, så længe der var plads nok. Den dag det ikke var tilfældet længere, blev det ikke kasseret, men afleveret på et museum.

Dåbstøj opfylder således alle betingelser for at blive museumsstykker, og alene på Stiftsmuseet i Maribo er der 44 af de såkaldte kristentøjer og på museet Falsters Minder 18, hvortil kommer andre former for dåbstøj med de lange, hvide kjoler som de talrigeste. Det er således ikke dragter, vi mangler, men derimod oplysninger om dåbstøjets brug. Det er nemlig i de fleste tilfælde havnet på museet så længe efter, at det har været i brug, at traditionen er gået tabt. Ingen kunne længere

3. Svøbelsesbørn. Detalje af epitafium fra 1657 i Købelev kirke.

huske noget om det. Og det er nok forklaringen på, at så få museumsfolk har beskæftiget sig med dåbstøj på trods af det omfangsrige, bevarede materiale.

DÅBSTØJ FØR OG NU

I dag døbes de fleste børn i en lang, hvid kjole. Det kom på mode i første halvdel af forrige århundrede og bredte sig i løbet af århundredet til alle samfundslag. Egentlig er denne form for dåbskjole blot en fin udgave af de såkaldte *bærekjoler*, som de højeste klassers spædbørn blev vist frem i. Går vi længere tilbage i tiden, kan vi se, hvordan de

4. To kristentøjer fra 1802. Til venstre en lollandsk »hættepose« fra Toreby, til højre en fjalstersk, kort pose fra Nr. Ørlev. Dragterne er 148 cm og 93 cm lange.

5. Den ældste og den yngste af de daterede, lollandske »hættoposer«, henholdsvis 1781 (t. v.) og 1838 (t. h.)

øverste klassers børn blev døbt i dragter, der blot var en finere udgave af det tøj, der ellers blev brugt til spædbørn (fig. 1 og 2).

Anderledes med bondestandens børn. Til dem blev der sidst i 1700-tallet udviklet særlige dåbsdragter – kristentøj kaldet. Man kan så gætte på hvorfor. Min teori går ud på, at bøndernes spædbørnstøj længe var så uudviklet, at det ikke lod sig stadse op til en dåb. I ældre tid bestod spædbarnets beklædning overvejende af løse tøjstykker, som blev svøbt omkring barnet, hvorefter den lille blev viklet om med den såkaldte svøbsliste – en lang tøjstrimmel – så barnet mest af alt lignede en mumie (fig. 3). Denne skik kendes fra alle samfundslag, men den holdt sig længst på landet. Da bondestanden i landboreformtiden fik selvfølelse, gav det sig bl. a. udslag i klædedragten – de såkaldte egnsdragter er fra den tid – og i samme periode udvikledes også den særlige dåbsdragt.

MUSEET FINDER VEJ

På de lolland-falsterske museer er der 62 af de såkaldte kristentøjer, altså bondestandens dåbsdragter fra anden halvdel af 1700-tallet og frem til midten af forrige århundrede. Når man skal finde ud af noget om et sådant materiale, går man uhyre enkelt til værks. Man finder et rum med megen gulv- eller bordplads, således at materialet kan lægges ud, for det gælder om at kunne se så meget af det som muligt på én gang. Så går man i gang med en systematisk iagttagelse, og man finder ud af, at noget ligner hinanden og noget ikke. Man begynder at gruppere. Først en grovsortering, så undergrupper og undergrupper undergrupper. Alt imens det foregår, opstiller man teorier, ordner materialet efter dem, forkaster teorierne og får en ny, eller fastholder dem og stiller nye spørgsmål o. s. v.

Til en start blev kristentøjerne delt op i to grupper: En, der bestod af lange poser med hætteformet afslutning foroven, og en gruppe af korte poser uden hætte. Næste spørgsmål var så: Hvorfor denne forskel? Traditionelt ville man sige, at den korte pose er nok den ældste type, der senere er udviklet til den lange hættepose, der i sin form er mere kompliceret. Men når man så finder en kort pose og en lang hættepose, der begge bærer årstallet 1802 (fig. 4), må den teori forkastes.

Næste teori var så: Der er nok tale om egnsforskelle. For at få den teori af- eller bekræftet, undersøgtes dåbsdragternes proveniens, d. v. s. deres oprindelsessted. Der støder man på en del problemer. Bl. a. man-

6. Kristentøj fra en gård i Sløsserup (Toreby sogn). Det består af en »hættepose« og en svøbsliste, og over den ses de to huer, øverst en 6-styks til drengebørnene og derunder en nakkehue til pigerne.

gelfulde oplysninger om de ting, der er indgået til museet i ældre tid. Dengang var man ikke så nøjeregnende med de medfølgende oplysninger, som man er i dag. Man var helt umiddelbart glad for tingene og skrev blot ind i protokollen, at hr. Petersen fra Maribo har givet kristentøjet til museet. Det, man skulle have spurgt hr. Petersen og de andre givere om, var, om de var købstadboere, eller om de var flyttet ind fra landet, og i sidste tilfælde hvorfra. Så havde vi haft flere enkeltheder om, hvorfra gaven stammer. Dette for at forklare, hvorfor museumsfolk på det nærmeste krydsforhører de mennesker, der i dag giver ting til et museum.

Trods mangler i materialet gav en undersøgelse af oprindelsestedet dog et entydigt resultat: De lange hætteposer er lollandske, og de korte falsterske. Og bagefter siger man så: Selvfølgelig! Der var i samme tidsrum enorme forskelle i egnstragterne, hvorfor så ikke i dåbsdragterne.

– OG LADER TINGENE FORTÆLLE

Museumsfolk holder af at kunne påvise, at noget er ældre end andet. Vi ynder udviklingsrækker. Så det næste spørgsmål, der blev stillet om stablen af dåbsdragter, var, om der er en ældre og en yngre gruppe inden for de lange, lollandske hætteposer – det falsterske materiale var ikke stort nok til en sådan undersøgelse. For at få svar på det spørgsmål blev dragterne undersøgt endnu en gang. Jeg begyndte med dragternes „stil“ og forsider. Her viste der sig noget, som ikke hjalp på dateringen, men som til gengæld gav en ny og god oplysning. Forsiderne på langt de fleste af dåbsdragterne var nemlig genanvendte pragttøjer fra perioder, der lå forud for dåbsdragternes tilvirkning. Resterne af de fine fruers selskabstøj er altså endt som forsider på bøndernes dåbstøj. De er blevet syet om og stykket sammen, og det var jo en sjov oplysning i sig selv.

Men til datering kunne den ikke bruges. Det kunne derimod det stof, som foer og bagsider var syet af. Her havde man anvendt samtidigt tøj, oftest kattuntrykt lærred, som relativt let lader sig datere. Det hjalp også, at adskillige af dragterne havde påsyet et årstal – sandsynligvis året for den første dåb i dragten – og ved at sammenligne de daterede dragter med stofferne på bagsiderne og foret, lykkedes det at få udskilt en ældre og en yngre gruppe, hvor man i den yngre gruppe kan se en stadig stærkere tendens henimod en kjoleform (fig. 5). En sådan viden

7. Dåbskjole ejet af Landet kirke. Den blev sidste gang udlånt i 1860'erne.

ændrer jo ikke verdenshistorien, men gør hverdagen lidt lettere for museumsfolkene, der derigennem har fået et grundlag, når kristentøj skal dateres.

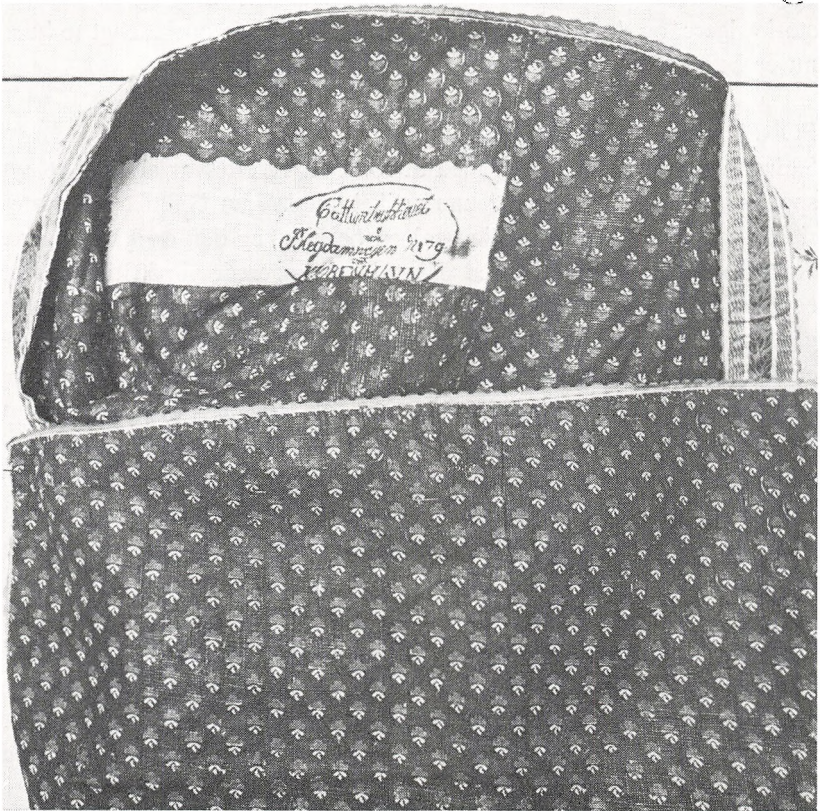
Museernes arbejde standser selvfølgelig ikke med opstillinger af typer og dateringer; det er kun skridt på vejen frem til en undersøgelse af, hvordan og under hvilke omstændigheder tingene har været brugt. Det er jo tingene som en del af et kulturmiljø, det drejer sig om. For at få det belyst må udforskningen af museumsgenstandene kombineres med oplysninger fra andre kilder. Men er disse andre kilder sparsomme, er det tingene selv og de spor af brug, som de har, der må fortælle.

Hvad kristentøjerne angår, kan man rent logisk regne ud, at de korte poser har nået barnet til armhulerne. I de lange poser må barnet have været anbragt i den øverste halvdel, og sandsynligvis således at hættens øverste del, der ofte er fint pyntet, har dækket barnets isse. Barnet var svøbt, og undertiden hører der en særlig svøbsliste til kristentøjet. Et andet fast tilbehør var to huer: En 6 stykshue til drengene og en nakkehue til pigerne (fig. 6).

KIRKEN UDLEJEDE DÅBSTØJ

Kristentøjerne er pyntet med blonder, sløjfer, rosetter o. s. v. Undertiden er pynten kommet til i flere omgange, og man kan så gætte på, at der er syet et nyt stykke på for hvert barn, der er blevet døbt i dragten. Ofte har dragterne dog fået syet besætningen på i én omgang. Den består da foruden af borter, sløjfer o. s. v. undertiden også af årstal og monogrammer. Vi véd, at et monogram, der ender på D, er en kvindes initialer (-datter), mens mandsmonogrammer har S (-søn) som sidste bogstav. Nu er det nærliggende at tro, at det var dåbsbørnenes monogrammer, der er syet på, og det er det vel også i nogle tilfælde. Men når der – som det ofte ses – er både et kvinde- og et mandsmonogram syet på i samme omgang og ofte tillige med et årstal, må det stå for et ægtepar. Og det kan så enten være det gårdmandspar, som bekostede et kristentøj til slægten, eller et ægtepar, som skænkede et til udlejning blandt de mindre velstillede.

De fleste af Stiftsmuseets kristentøjer har været ejet af gårdmandsslægter. De er gået i arv fra generation til generation, indtil de gik af mode. Men vi véd fra folkelivsskildringer og fra forskellige kilder – kirkeretegnskaber f. eks. – at de, der ikke selv ejede kristentøj, enten lånte

8. Foer på øverste del og bagside af en dåbsdragt fra Rørbæk. Det kattuntrykte hørlærred har firmamærket »Cattuntrykkeriet – Blegdamsvejen No 79 ved Kjøbenhavn«.

eller lejede sig frem. Udlejere kunne være jordemoderen, sognefogeden eller kirken/præsten. På Stiftsmuseet er der tre sådanne kirkeligt udlejede kristentøjer: Et fra Herritslev, et fra Radsted – og om det véd vi, at det blev lejet ud til husmandsfolk – og endelig et fra Landet kirke (fig. 7). Sidstnævnte blev i 1973 afleveret til Stiftsmuseet af en dame, der nu bor i København. Hendes bedstemor lånte det i 1860'erne af Landet kirke, da en datter skulle døbes. Bedsteforældrene gik konkurs med Landet Mølle og flyttede til Hedehusene. I forvirringen glemte de at aflevere dåbstøjet til kirken. Nu har barnebarnet altså rådet bod på

forglemmelsen. Stiftsmuseet er blevet både et kristentøj og en god historie rigere, og det må opveje, at kun den ene af de oprindeligt to huer nu er bevaret. Møllerkonen lånte jo kun pige-huen!

FORSKNING SKABER HISTORIE

Sådan kunne man blive ved med at fortælle. Hvert svar afføder et nyt spørgsmål. Og så er der i denne artikel endda kun berettet om materialets forside. Det har nemlig også en bagside, og den er ikke ringere. Nogle år efter undersøgelsen af dåbstøjet arrangerede vi på Stiftsmuseet en udstilling om stoftryk, og det var atter dåbsdragterne, men denne gang med bagsiden ud. De stoftryk, som foer og bagsider er lavet af, er nemlig af den største interesse. Dels fordi der er bevaret så mange, dels fordi de er så rige på detaljer. Da dåbstøjet blev syet, holdt man hus med stoffet. Foer og bagsider skulle jo ikke ses, så derfor udnyttede man stoffet til sidste tråd og medtog ægkanter og andre yderstykker. Og det er dér, kattuntrykkernes varemærker sidder. De er altså syet med ind i dragterne, og det er der andre forskere, der har haft glæde af (fig. 8).

Genstandsforskning, som den her er beskrevet, er et vigtigt led i et museums arbejde. Men for at gennemføre den må museerne have mange eksemplarer af ting, der for udenforstående ser ens ud. Hvis Stiftsmuseet kun havde haft ét kort og ét langt kristentøj, var denne artikel aldrig blevet skrevet! – Derfor samler vi ind, som vi gør, og derfor opbevarer vi tingene i studiesamlinger og magasiner. Alt bliver ikke udstillet på én gang, men når vi har det store materiale, kan vi finde ud af tingenes historie og sammenhænge, og på den måde lægger museumsfolkene brik på brik til den del af vore forfædres historie, som ikke kan læses ud af de skriftlige kilder, men ud fra hvad der engang dannede ramme om menneskers liv.

Else-Marie Boyhus.

Foer og bagsider af de lolland-falsterske dåbsdragter er publiceret i to årgange af Dansk kulturhistorisk Museumsforenings årbog: ARV OG EJE. Årgang 1965, »Kristentøj fra Lolland-Falster« af Else-Marie Boyhus og årgang 1973 »Foreløbige erfaringer ved bestemmelse af trykte tekstiler« af Ingeborg Cock-Clausen.

Fra døbefont til blomsterkumme

Nogle træk af vore døbefontes historie og skæbne.

Af sognepræst, cand. mag. *Arne Hægstad*, Fejø.

Når man ser bort fra de 9 kirker, som er bygget i nyere tid, har Lolland-Falsters stift af middelalderlige kirkebygninger 7 købstadkirker og 90 landsbykirker.

Hvis man går ud fra, at de alle ved opførelsen som en stenbygning af natursten eller tegl – i flere tilfælde nok som afløsning af en ældre trækirke – er blevet udstyret med en døbefont af sten, så kan man godt undre sig over, at dette primære og hellige stykke inventar (i sakramental forstand) ikke er bedre bevaret, end tilfældet er. At reformations-tidens billedstormere har mangt et alterbord med tilhørende altertavle på samvittigheden, kan rent kirkehistorisk forklares, omend kulturhistorisk beklages. Men at vore middelalderlige døbefonte af sten ikke i større omfang er *intakte og bevarede på stedet i fortsat brug* må hensesætte den historisk interesserede i forundring og med forundringen som igangsætter opmuntre til en undersøgelse af grunden dertil.

YNGRE DØBEFONTE ER I OVERTAL

Ingen af stiftets 7 købstadkirker har bevaret den oprindelige døbefont. Det gælder også *Maribo domkirke*, der – som oprindelig klosterkirke – først så sent som 1596 kom til at fungere som købstadkirke for borgerne i Maribo og dermed fik brug for en døbefont!

Af vore 90 landsbykirker kan man kun i de 59 med stor historisk velvilje mene, at den første stenfont er bevaret, om man tør tro, at de så sent som i 1300- og 1400-tallet anskaffede kalkstensfonte fra Gotland er den pågældende kirkes første stenfont – og det tør man ikke, når man betænker, at f. eks. kirkerne i *Horbelev* og *Karleby* på Falster har gotlandske fonte fra midten af 1400-tallet. Det er ikke sandsynligt, at disse kirker først skulle have fået deres stenfonte et par århundreder efter indvielsen.

Anderledes naturligvis med de mange lollandske teglstenskirker, der er opført i 1200-tallets sidste halvdel, og som er forsynede med sen-

På Tamdrup kirkes »gyldne alter« fra det 12. årh. (nu i Nationalmuseet) har kunstneren forestillet sig, at Harald Blåtand blev døbt i en »dåbstønde« af træ.

romanske eller unggotiske „eksportfonte“ fra Gotland. Herom siger *M. Mackeprang* (Danmarks middelalderlige Døbefonte, Kbhvn. 1941): „I ingen egn af det nuværende Danmark har teglstensarkitekturen så vid en udbredelse og så sent et præg som på vore sydlige øer, Lolland-Falster og Møen, af hvis 94 landsbykirker ikke færre end 82 er af tegl“ – og – „i ingen anden landsdel af tilsvarende størrelse findes der så mange senromanske/tidliggotiske fonte som netop her“. Af Danmarks 43 gotiske døbefonte findes de 18 (eller 42 %) på Lolland-Falster. „Der ligger heri et bevis for fontenes yngre karakter på Lolland-Falster end i det øvrige land, hvilket sammenholdt med kirkernes sene opførelsestid be styrker formodningen om, at disse fonte – tagne over en bank – er sam tidige med kirkerne“. – Men, „at der også i udpræget romanske kirker kan forekomme bevislig langt yngre fonte, viser jo kun, at middelalde-

Granitfonten i Kettinge kirke leder i høj grad tanken hen på en tønde, hvis staver holdes sammen af 3 vidjebånd.

rens trang til at smykke kirkerne også er kommen fontene tilgode“. (Anførte værk side 10).

Hvorfor har man skiftet fontene ud? Og hvordan så de oprindelige, nu forsvundne fonte ud?

DÅBSTØNDER OG GRANIT-FONTE

At vore ældste kirker af træ også har haft døbefonte af træ, kan næppe betvivles. Ganskevist er ingen træfonte fra den tidlige middelalder bevaret i Danmark, men den ukendte mester for Tamdrup kirkes „gyldne alter“ i slutningen af 1100-årene har bevaret erindringen om „*dåbstønder*“ af træstave sammenholdt med 3 jernbånd. At sådanne døbefonte har haft en begrænset holdbarhed, er umiddelbart indlysende.

Som bekendt gælder om næsten alle vore landsbykirker, at koret er

*Den lille tårnløse
Løjtøfte kirke
har stiftets ældste
Gotlandsfont.
Den er af sand-
sten, der er
blødere, men også
mere sårbar end
den noget hårdere
kalksten, som
fontmestrene efter
ca. 1180 fortrinsvis
benyttede.*

bygget først, og at det har været anvendt til gudstjenester (messer) og kirkelige handlinger som dåb, indtil kirkeskibet er blevet færdigbygget i løbet af en menneskealder eller to. Indtil da har man sikkert benyttet en „dåbstønde“ af træ. Døbefonten af sten, der traditionelt stod ved kirkens indgangsdør eller i skibets vestende, er rimeligvis først anskaffet, når kirken nærmede sig sin fuldendelse.

I 1100-tallets romanske kirker af natursten (kløvet kamp eller smukt tilhugne kvadre) har det været naturligt at afrunde kirkebyggeriet med en døbefont af granit i tøndeform. Ringsebølle kirke er et godt eksempel herpå. Den tøndeformede granitfont er bestemt ikke hugget af en fontespecialist i udlandet! Den hjemlige granitfont er uløseligt knyttet til den romanske kirkebygning, og Mackeprang er heller ikke i tvivl om, at den cylindriske (tøndeformede) font er ældre end den pokalformede, der er mere hensigtsmæssig i et gammelkristent samfund, som kun kender til barnedåb. Det er måske ikke tilfældigt, at „dåbstønden“ af granit har

Den spidsbuede bægerbladsfont i Fejø kirke er den hyppigst forekommende type blandt de gotlandske »eksportfonte«. Den dateres til 1200-tallets sidste trediedel.

været typisk for Lolland, den del af Danmark, som længst havde en missionsmark lige uden for døren. De hedenske vander blev døbt som voksne ved neddykning, og dertil kunne jo nok behøves en større vandbeholder end den pokalformede font, der vel kunne bruges til neddykning af et nyfødt barn, men som bedre passede til den voksende dåbspraksis: – at det nøgne barn holdtes over fonten og overøstes med dåbsvandet af præsten.

Af romanske granitfonte har vi her i stiftet bevaret 32, hvoraf 2 først i nyere tid er blevet genindsat i deres forrige værdighed, og ikke færre end 3 endnu henstår i private haver på Falster. To er blevet slået i stykker; den ene så sent som i 1880'erne.

FORTE FRA GOTLAND I 30 AF VORE KIRKER

I overgangstiden og hele den gotiske stilperiode er alle døbefonte importerede arbejder. Bortset fra en enkelt af norsk klæbersten (*Errindlev kirke*) er alle øvrige indført fra Gotland. Den ældste af sandsten (*Løjtofte-fonten*), de øvrige – med *Skelby-fonten* i spidsen – af kalksten,

hvertil de gotlandske fontmestre gik over o. 1180. Ikke færre end 30 af vore kirker har en font fra Gotland, men endnu flere (med sikkerhed 6) har haft en sådan, hvad samlingen af udrangerede døbefonte i *Maribo Stiftsmuseum* og nogle „blomsterkummer“ i private haver på Lolland vidner om, thi også mange af de gotlandske kalkstensfonte har lidt den kranke skæbne at blive kasseret.

Til undskyldning for, at man i 1600- og 1700-tallet kasserede de middelalderlige fonte, tjener, at de blev frostsprængte. I den katolske tid henstod de med indviet dåbsvand, og selvom kirkerne ikke var forsynet med egentlige opvarmningsmuligheder, så forhindrede de mange tændte vokslys og brændende olie- og tranlamper, at temperaturen i kirkerummet faldt faretruende under frysepunktet. Men reformationen slukkede de flakkende kærter, og i strenge vintre frostsprængtes døbefontene af dåbsvandet.

Det var først omkring 1600, at vore kirker udstyredes med *dåbsfade* over døbefonten, fordi dåbspraksis nu havde ændret sig derhen, at det fuldt *påklædte dåbsbarn* kun fik øst vand over hovedet. Denne ændrede dåbsskik reddede utvivlsomt nogle småbørn fra en alt for tidlig død, men mange af de gamle fonte var da revnede og af mange kirkeejere betragtet som uskønne, pladskrævende og uhensigtsmæssige „dåbsfadholdere“, som burde udskiftes.

Som allerede nævnt er de lolland-falsterske kirker i 1200-, 1300- og 1400-tallet i betragteligt omfang blevet forsynet med gotlandske fonte. Af de 36, vi har kendskab til, hører de 21 til den såkaldte bægerblads-type (7 med rundbuede, 9 med spidsbuede og 3 med trekløverformede „bægerblade“), der er fremstillet i 1200-tallet, da hjemmemarkedet var blevet dækket. Det fornemmes, at de er seriefremstillet med professionel hurtighed. På baggrund af de individuelle og fantasifulde fonte fra 1100-tallets sidste halvdel virker de rent ud sagt lidt kedelige. Men på de gotlandske fonte efter år 1300 viser billedglæden sig påny med blomster (f. eks. *Bursø*) eller legendariske fabeldyr og mennesker (f. eks. *Horbelev*). Af firkløverfonte i „Hoburgmarmor“ (en marmoreret, rødlig kalksten fra det sydlige Gotland) findes et smukt eksemplar i *Tågerup* kirke. Blandt de manglekantede må fonten i *Vindeby* nævnes. Den 16-kantede, billedløse font i *Karleby* betragtes som „sidstegrøden af Gotlands en gang så rige og strålende fontekunst“ (Mackeprang, side 401).

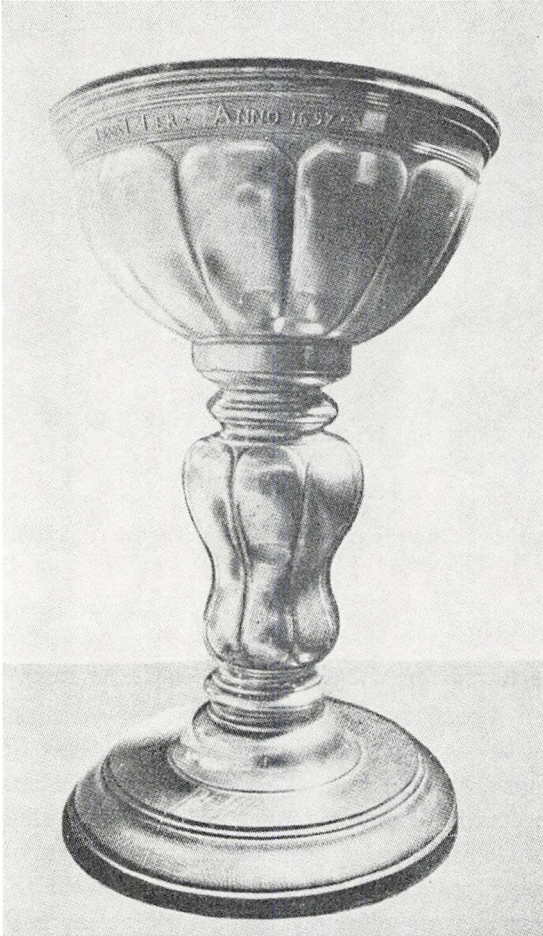

Fontene i Bursø (tv.) og Horbelev (th.) repræsenterer 1300-tallets friere dekora-tionsglæde (blomsterranken) og 1400-tallets mere utraditionelle formsans (poly-gonalen).

„DÅBSFAD-STATIV“ I KUNSTMARMOR

Den kirkelige æstetik kan ikke sige sig fri for verdslige smagspåvirkninger (for ikke rent ud at sige: modeluner). Under renæssancen (i Danmark 1600-tallets første halvdel) og nyklassicismen (1800-tallets første halvdel) sværmede man for marmor. Mange af landsdelens middelalderfonte bar indtil midten af forrige århundrede spor af marmorering med gråhvid maling eller henstod skjult af træværk, der ved bemaling skulle illudere som marmorindfatning. Dette forlorne marmor krævedes gennemgående fjernet ved provstesyn i forrige århundrede; men når så skaderne på den gamle font kom for dagens lys, faldt man flere steder for fristelsen at anskaffe et „tidsvarende dåbsfad-stativ“ i kunstmarmor eller træ med en udformning, der idag får beskueren til at tænke på et fuglebad fra et moderne cementstøberi eller på en overdimensioneret askeurne fra oldtidens Rom (*Rødby kirke*).

Den ædleste, men også kostbareste erstatning for stenfonten er *malmfonten*. Den har historisk rod i højmiddelalderens forestilling om „Kobberhavet“ i Salomons tempel (1. kongebog 7,23-26). Den prægtigste står

Nysted kirke havde endnu i 1671 en stenfont, der iflg. de bevarede regnskaber holdtes sammen med jernbånd og skruer (!) I 1697 fik man denne bronzestøbte font, der nok i kummens dekoration minder om en gotlandsk kalkstensfont af bægterbladstypen, men stikken er tidstypisk barok.

som bekendt i Ribe domkirke. I vort stift fik købstadskirkerne i *Nykøbing og Nysted* i det 17. århundrede en malmfont af håndterligt format og med umiskendeligt tidspræg.

VENDER TILBAGE TIL ROMANSKE GRANITFONTE

Når man i vore dage skal anskaffe en ny døbefont til vore gamle landsbykirker, vender man lykkeligvis tilbage til den romanske granitfont

(f. eks. *Vesterborg*). Den passer på en forunderlig måde til det øvrige inventar, hvadenten nyt eller gammelt. Den er nemlig i bedste forstand tidløs. Ved dette stykke bearbejdet urfjeld lyder velsignelsen: – GUD BEVARE DIN INDGANG OG DIN UDGANG FRA NU AF OG TIL EVIG TID. – AMEN.

Illustrationerne til denne artikel er lånt fra M. Mackeprangs »Danmarks middelalderlige døbefonte« og DANMARKS KIRKER (Maribo Amt I/II).

Folkekirkens Ungdomskors 10-års jubilæumsstævne

*Maribo Domkirke vil danne rammen om
et stortilet stævne
i dagene 16.–19. juni 1978
med op mod 700 deltagere.*

Af sognepræst *P. Konge-Hansen*, Nørre-Alslev.

Sidste årgang af Stiftsbogen bragte en artikel af antikvarboghandler Poul Grubb, København, om den landsdækkende organisation, der hedder Folkekirkens Ungdomskor (F.U.K.). Artiklen fremkom som en direkte fortsættelse af et brev til biskop T. Græsholt om mulighederne for at afholde F.U.K.s 10-årsjubilæumsstævne, centreret omkring Maribo med Domkirken som ramme om en stor jubilæumskoncert.

Nogle sonderinger blandt stiftets menighedsråd om medvirken ved indkvartering af de mange stævnedeltagere var så positive, at det nedsatte lokale udvalg til koordinering af bestræbelserne vovede at sige ja til stævnets afholdelse, idet vi var helt på det rene med, at *uden menighedsrådenes medvirken turde vi ikke binde an med denne opgave.*

Siden da har det lokale udvalg mødt megen velvilje i bestræbelserne for at få arrangementets rammer klar, bl. a. har Maribo Byråd imødekommet en ansøgning om lokaler og bespisning ved ankomsten, så det på ingen måde vil komme til at belaste stævnets budget.

PLANLÆGNINGEN

I dette efterår er planlægningen blevet intensiveret, og selv om der inden den endelige tilrettelæggelse af indkvarteringen finder sted, er gået et menighedsrådsvalg forud, håber vi, at de mange positive reaktioner på vore henvendelser til menighedsrådene må vedblive at være positive.

Vi mener, det er af stor betydning for vort stift at huse et sådant arrangement, ikke mindst på baggrund af det samvirke, der vil komme til udtryk i menighedsrådenes medvirken ved at modtage de mange unge fra hele landet og stævne med dem til Maribo i de festlige dage.

Programmet for jubilæumsstævnet er allerede skitseret og ser i sin foreløbighed således ud:

STÆVNE-PROGRAMMET

Fredag den 16/6: Stævnedeltagerne ankommer med tog og bus til Maribo kl. ca. 18.

Bespisning i Maribohallen – kort sammensang.

Deltagerne sendes i kvarter over hele landsdelen.

Lørdag den 17/6: Sangprøve i Maribo kl. 9–14.

19.30: Gudstjeneste i Maribo Domkirke ved styrelsens formand, biskop Johs. W. Jacobsen.

20.45–22.15: Festaften i Maribohallen for stævnedeltagere og kvarterværter.

Søndag den 18/6: Enkeltkorene synger til højmessens i landsdelens kirker.

15–17: Korprøver i Maribo.

18–19.30: Generalprøve i Domkirken.

20.00: Jubilæumskoncert i Domkirken.

Derefter fakkeltog til friluftsscenen.

Mandag den 19/6: Morgensamling og afslutning i en eller flere af stiftens kirker.

Derefter afrejse.

SAMARBEJDET

Med disse linjer beder vi derfor menighedsrådene i stiftet fortsat tage vel imod vore henvendelser i begyndelsen af året 1978, når vi skal bede om husly til de mange unge stævnedeltagere.

Af hensyn til eventuelle henvendelser skal sluttelig noteres, at det lokale udvalg for stævnet består af provst *Johs. Albinus-Jørgensen*, Nakskov, domorganist *H. J. Østergaard*, Maribo, samt undertegnede, der er udvalgets formand. Dette lokale udvalg tiltrædes efter behov af biskop *T. Græsholt* og domprovst *Im. Felter*.

P. Konge-Hansen.

Kirkekunst i forkyndelsens tjeneste

Inddragelse af kalkmalerier i forkyndelsens tjeneste er et nyt initiativ i kirken. Sognepræst Svend Aage Nielsen, Toreby, har ladet sig inspirere hertil efter Nationalmuseets restaurering af seks kalkmalerier i Toreby kirkes sakrestii. Menighedsrådet har sørget for, at afbildninger af kalkmalerierne med tilsvarende bibeltekster samt en studievejledning er sendt ud til alle husstande i sognet. Spørgsmål fra menigheden om kalkmaleriernes billedtale besvares hver første søndag i måneden efter prædiken i Toreby kirke, tilligemed andre spørgsmål om det bibelske budskab.

Ved Tove Meyer Hægstad, DJ, Fejø.

Fotos: Kurt Petersen, Nordfoto.

„Motiverne til kalkmalerierne i Toreby kirke udtrykker nogle af de mest gripende beretninger fra bibelhistorien“, udtaler sognepræst Svend Aage Nielsen. „Ikke mindst de to nyopdagede kalkmalerier af Abrahams prøvelse og Salomons dom taler stærkt til mennesker. De øvrige fire billeder viser Adam og Evas syndefald, Moses' kaldelse, Jeremias Zakarias og Johannes Døberen (profeternes budskab) samt Jesus som verdensherskeren“.

Vi har bedt pastor Svend Aage Nielsen nærmere præcisere sine forventninger til, hvad kirkekunsten i dag vil kunne betyde i en menighed ved at bede ham besvare følgende spørgsmål:

- 1) *Har middelalderens kalkmalerier bud til moderne mennesker?*
- 2) *Hvad har kalkmalerier at sige kirkegængere?*

BUD TIL OS I DAG?

„Det er svært at sætte så stor en periode i historien som middelalderen på enkle formler, men som noget karakteristisk for den står ikke mindst dens tro på både himlen og helvede. Se, hvordan Djævelen drysser mennesker ned i helvede, sagde provst Klitgaard for nogle år siden, da han fortalte om de nye kalkmalerier i Fjelde kirke.

Den usminkede helvedesforkyndelse, som findes på mange af middelalderens kalkmalerier, tror jeg bestemt taler stærkt til moderne men-

Jesus som verdensherskeren.

nesker, fordi de på så mange måder har gjort livet til et helvede for hinanden.

I vor tid ser vi et sammenbrud for de mange -ismer, der mere eller mindre har villet ignorere ondskaben i menneskers sind og samfund, sådan som det siden middelalderen er sket hos toneangivende i oplysningstiden og i en række senere -ismer.

GUD OG DJÆVELEN

Derfor tror jeg, både middelalderen og dens kalkmalerier har bud til moderne mennesker om de to uforsonlige magter i tilværelsen: Gud og Djævelen – og om de mange konflikter, der kan opstå i menneskers sind og samfund, når de hver især er brikker og medspillere i den uaf-ladelige kamp mellem Gud og Djævelen.

Middelalderens direkte tale om vor konfliktfyldte tilværelse ser vi på kalkmaleriet af Abrahams prøvelse i Toreby kirke. Mens f. eks. Rembrandts radering og maleri af samme motiv viser, at i prøvelsens sværeste øjeblik holder enten englen eller Abraham hånden for øjnene af Isak, så er der intet gjort for at tilsløre den dramatiske prøvelse på

Moses' kaldelse foran den brændende tornebusk. I en vision ser han de TI BUD, antydet ved lovens tavler.

kalkmaleriet i Toreby kirke. Søren Kierkegaard, der indgående har beskæftiget sig med dystre dunkelheder i sjælelivet og med pligtkollisioner, der går mennesker til marv og ben, ville utvivlsomt have studeret ethvert middelaldermotiv af Abrahams prøvelse meget nøje i forhold til senere forsøg på at tilsløre de ufattelige dybder, der er i denne prøvelse for såvel Abraham som Isak samt for alle andre, der fordyber sig i denne beretning.

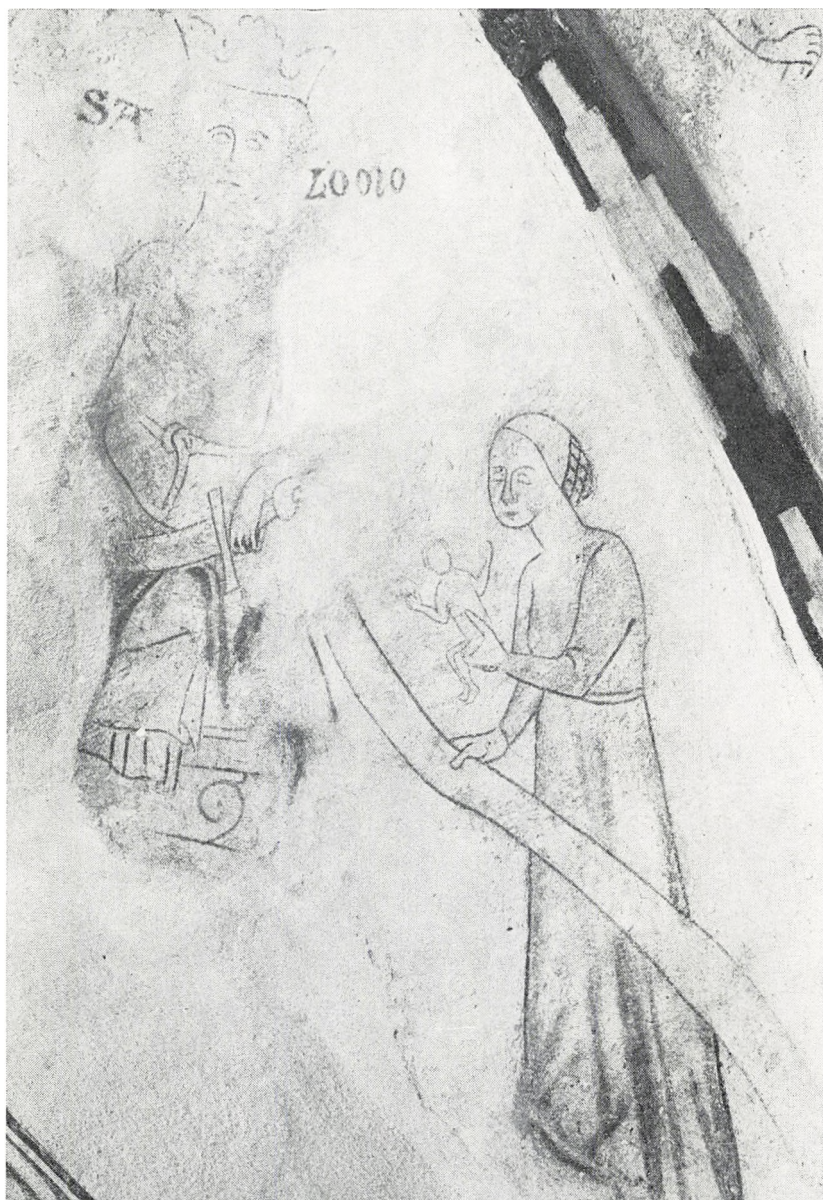
MINI-BIBELHISTORIE FOR KIRKEGÆNGERE

I Toreby kirke er der kun bevaret kalkmalerier i sakristiet, hvor præsten sidder og besinder sig i de sidste minutter før en gudstjeneste – tilmed så symbolsk, at han har syndefaldet bag sig og sit blik rettet mod den tronende Kristus mellem Alfa og Omega; og i præstestolens ryglæn står der indgraveret på latin: „Forlad os vor skyld, som vi også forlader vore skyldnere!“

Derfor har vi *ikke* det problem i Toreby kirke, at menigheden bliver mere optaget af kalkmalerierne end af gudstjenesten; men siden vi i

Abrahams prøvelse. Englen holder Abrahams offerkniv tilbage.

Salomons dom: Hvem har sand moderkærlighed?

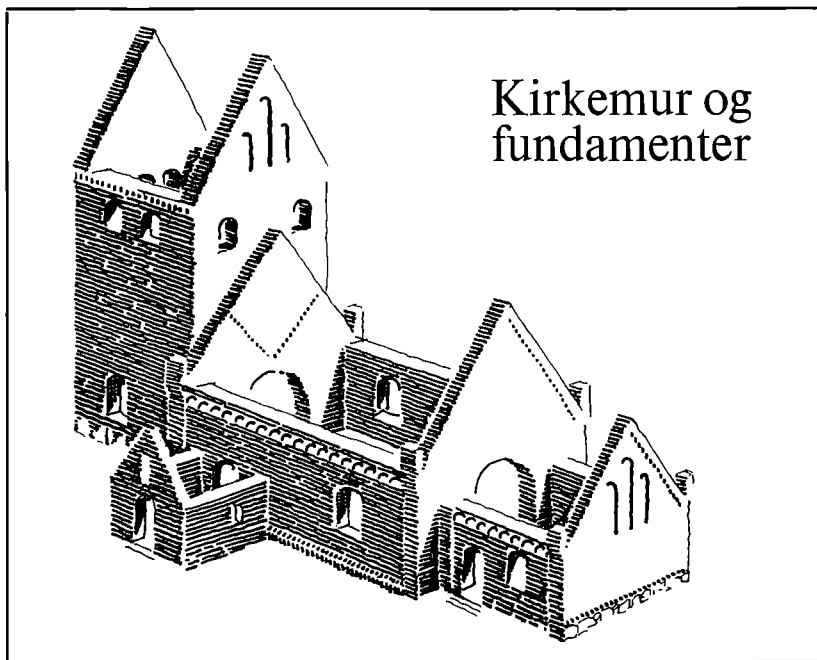
1975 fik dem restaureret, har de været genstand for stærkt stigende opmærksomhed fra kirkegængernes side. Mange har benyttet lejligheden til at se dem før eller efter gudstjenesten; og ofte har kirken haft besøgende, der opsøgte dem i sakristiet.

Måske fordi kalkmalerierne i Toreby kirke gengiver så væsentlige afsnit som en slags mini-bibelhistorie, har de givet anledning til mange spørgsmål og kommentarer.

KONFIRMAND-SVAR

Jeg har haft megen glæde af at bruge dem i konfirmandundervisningen. Det har ført til en virkelig samtale om dem, hvor jeg f. eks. har spurgt konfirmanderne, hvem af de to kvinder, afbildet på kalkmaleriet af Salomons dom, der er barnets mor. Et af de svar, som jeg hidtil har fået, lød omtrent således: „Sådan som hun holder på det barn, ville en mor ikke holde på sit barn!“

Forsåvidt vore mange middelalderlige kalkmalerier gengiver bibelhistorie, er jeg derfor overbevist om, at de kan inddrages som et værdifuldt led i forkyndelsens tjeneste“, er Svend Aage Niensens svar på spørgsmålet: Hvad har kalkmalerier at sige kirkegængere?

Ny teknik, materialer og værktøj kan i dag rumme en fare for vore gamle kirkers beståen, udtaler arkitekt Ib Frandsen, der her fremdrager aktuelle problemer ved bevaring af kirkens mure og fundamenter.

Tekst og tegninger: Arkitekt *Ib Frandsen*, reg. ark.

For nogle år siden var jeg på en turistrejse til Ceylon. I turistbrochuren om landets kulturskatte anbefaledes et besøg i kongeborgen nord for byen Candy. En turistbus med skandinaver blev grundigt informeret om stedets arkæologiske og historiske baggrund. Det var et stort område i rødt tegl og fra 1400-tallet – omend i ruin, nedbrudt til grunden.

Begejstringen greb deltagerne til sådanne højder, at jeg følte mig foranlediget til at erindre om, at vi i Danmark dog har 800 middelalder-

kirker fra omkring 1200 tallet. Og de er intakt, har tag på, er i det hele taget i bedste velgående – og de er i brug!

Episoden kunne være en påmindelse om, at de danske middelalderkirker, som med deres tunge murmasser har kunnet modstå uvejr og vold gennem århundreder, er en kulturarv, som vi har pligt til at bevare. Bevare – ja, men hvordan?

Tidens tand har nok gnavet på murene, og i facaderne ses mange ar, der vidner om skiftende generationers flytten-om på vinduer og døre, også om tilbygninger. Når kirkemuren har overlevet alt dette så langt som til i dag – 7-800 år – skyldes det, at såvel tegl- som murerhåndværk uændret har fulgt traditionen, således at ændringer og istandsættelser har kunnet gennemføres i samme teknik gennem alle årene.

FARLIGE MATERIALER – OG ARBEJDSMETODER

Men – set fra et bevaringssynspunkt lurer netop nu, i vor tid, mange farer for det gamle kirkebyggeris beståen. Mens de ældre bygmestre som nævnt holdt sig tæt op ad det oprindelige byggeris materialer og deres rette anvendelse i helheden, frister i dag det voldsomme udbud af nye materialer, nyt værktøj og ny teknik. Altsammen repræsenterer det de hurtigere og såkaldt „nemmere“ løsninger. Men løsninger, der kan rette alvorlige skader mod det gamle byggeri. Derfor kan de ikke være ønskelige, hvor det gælder om at bevare.

Hvilke af de nye materialer indebærer da en særlig trussel mod de gamle mure, kunne man spørge. Cementen, plastmalingen og jernet er nogle af dem. *Cementen* er for hård og uelastisk i forhold til de gamle typer af smidige mørtelblandinger. Der opstår spændinger mellem cementblandinger og gamle bygningsdele. I facadepuds kan cementen hindre luftgennemgang og give anledning til fugt i muren med efterfølgende frostsprængning. Da cementens vedhæftning til teglet er stærk, kan en sådan frostsprængning rive teglet i stykker.

Plastmaling i forskellige sammensætninger kunne være fristende til erstatning af kalkning på udvendige og indvendige flader, men den ned-sætter murens „ånding“ og kan ligeledes medføre afskalling af pudslag.

Jern til forankring og stabler kan ruste og medføre sprængning af omliggende murværk, om det ikke er omhyggeligt rustbeskyttet. Eller der må anvendes rustfrit stål eller bronze til specielle arbejder.

Lige så vel som man i materialevalget må indtage en konservativ holdning, gælder det også selve udførelsen. Således gives der i dag højst effektive arbejdsmetoder som for eksempel sandblæsning af facader og anvendelse af lufthamre til murgennembrydning. Men med disse arbejdsmetoder risikerer man at påføre nye skader på overfladen og i murværket.

MENIGHEDSRÅDENES INDSATS

Menighedsråd og håndværkere er oftest indstillet på at udføre et arbejde og en istandsættelse bedst muligt. Og det gør man, om man stræber efter at bevare traditionen og tilpasse sig det gamle bygningsværk. Pukler, skævheder og uregelmæssigheder skal ikke nødvendigvis rettes ud og forbedres ud fra et perfektionistisk synspunkt. De kan høre med til kirkens alder og karakter. Hvis man ikke viser mådehold men i stedet slipper alle tidens patenter og ideer løs, vil der ikke gå mange „istandsættelser“, før kirken er ukendelig og ånden borte.

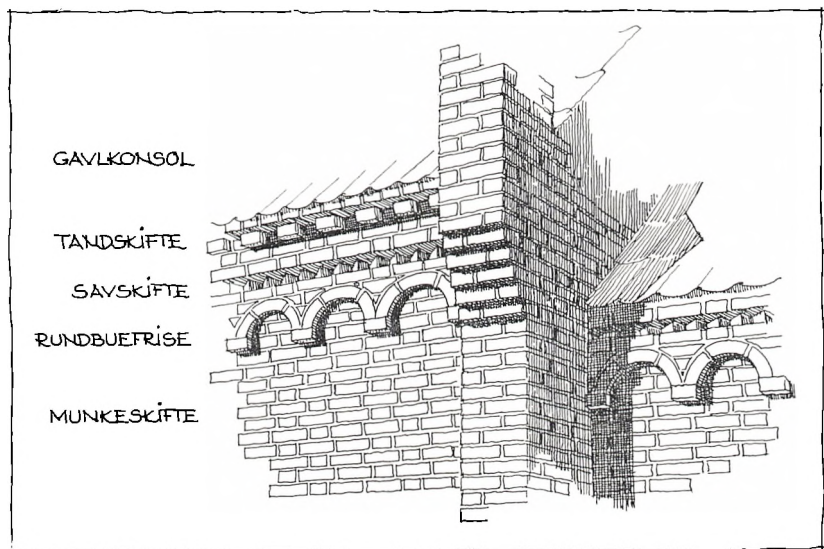
Kun i tilfælde, hvor man ikke kan benytte nogen rimelig traditionel metode, kan det blive nødvendigt at benytte sig af nutidig teknik, eksempelvis med pilotering og rammekonstruktioner af armeret beton til at holde sammen på udskridende mur og lignende aktioner under de-
visen: „Redde hvad reddes kan“.

KIRKEMURENS HISTORIE

Som baggrund for en bedre forståelse af balancekunsten mellem bevarende, funktionelle og æstetiske synspunkter i vedligeholdelsen af gamle kirkebygninger er her en præsentation af kirkemurens opbygning og historie. Med specielt henblik på stiftets kirker og med oplysninger fra „Danmarks Kirker“, udgivet af Nationalmuseet.

De første kirkebygninger på Lolland-Falster, man har kendskab til, daterer sig fra midten af 1100-tallet. De var opført af natursten, og de må have afløst middelalder-trækirker, som man ikke ved meget om.

Materialet til naturstenskirkerne var moræneaflejringsers let tilgængelige kampesten, som anvendtes rå eller kløvede. Men der importeredes også kridtsten fra Stevns såvel som kridt- og sandsten fra Gotland. Det var stenarter, som var lettere at forarbejde og derfor velegnede til hjørnekvadre og særlige detaljer. Murene blev opført på et fundament, en syld af kampesten nedlagt i en fundamentkløft med de største sten i

yderside og uden bindemiddel. Højde og bredde af bygningens størrelse og grundens art. Fundamentet sluttede oprindeligt ved jordlinjen, men er i dag ofte synligt på grund af jordsmonnets sænkning.

Selve murværket var udført som en kassemur: 2 skalmure med de bedst forarbejdede natursten, kvadersten eller kampesten, udvendig, og kernen udfyldt med rå kampesten i mørtel. Overfladerne blev fuget og stod i begyndelsen som blank mur. På Lolland-Falster er der 13 af disse naturstenskirker, og de kan hovedsagelig føres tilbage til den ældre middelalder, med Halsted kirke som den ældste fra omkring år 1150.

REVOLUTION TEGLSTEN

Men naturstenen er tung at transportere, uhåndterlig og svær at forarbejde. En kraftig udvikling var i gang i Nordeuropa i 1100-tallet – i politisk og økonomisk henseende – og den medførte et stort byggebehov med udbygning af købstæder, bymure, borge og kirker.

Teglstenen hjalp til at udfylde dette behov og blev en byggeteknisk revolution. Teglteknikken indførtes fra Lombardiet til Nordeuropa. I Danmark daterer det første kendte bygningsværk – Bispeborgen i Søborg – sig fra ca. 1150. På Lolland-Falster kulminerede kirkebyggeriet med ca. 70 kirker, opført på 50 år i tiden: 1220-1270. Det var tider!

Da man ikke har fundet middelalder-tegllovne på øerne, må teglet vel i første række være hentet fra Sydsjælland, men vel også fra Slesvig og Nordtyskland, hvortil bønderne på skib fragtede landbrugsprodukter og fik returlast af munkesten. Det tages som en bekræftelse på denne byttehandel, at hine tiders nordtyske tegl, hvad angår format og iøvrigt høj kvalitet, nøje svarer til de teglsten, der blev anvendt her på øerne.

Men det var ikke alene teglbrændingen, der kom til Nordeuropa fra Lombardiet. Også byggeteknikken, håndværket og byggestilen fulgte med. Det må i det hele taget have været et i alle led fuldt udviklet mureri, der holdt sit indtog, eftersom det 800 år efter kan stå så sikkert og agtværdigt, som tilfældet er. Kan man forestille sig, hvorledes det byggeri, vi præsterer i dag, ser ud år 2777?

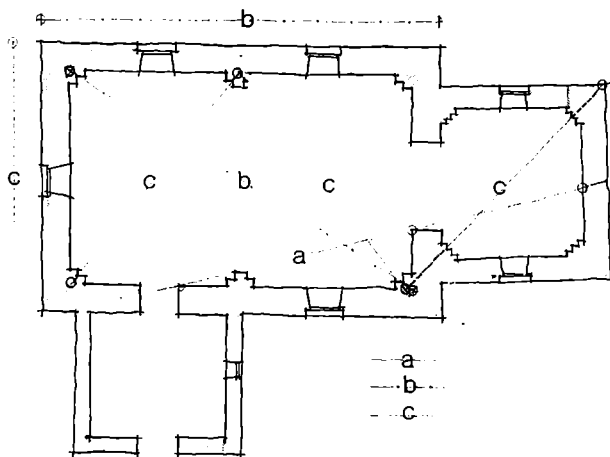
KIRKEN I LANDSKABET

Til kirkens placering i landskabet valgte man højtbeliggende arealer, så godt som det nu lod sig gøre. Kirken fik derved en naturlig dominans i landskabet. Det var sundt for bygværket og hensigtsmæssigt af hensyn til begravelsespladserne.

Kirkebygningens størrelse og udformning var velovervejede og planlagte. Den var ikke hverken tilfældig eller vilkårlig, som man kunne forledes til at tro af uregelmæssigheder i murværk og plan.

I murværket skyldes disse uregelmæssigheder bl. a. det forhold, at nok afsatte man byggegrunden på én gang, men man opførte én murflugt ad gangen til fuld rejsehøjde – ikke som i dag, hvor man ville føre murværket op i sin helhed i nogenlunde samme vandrette plan. Fundamentet til teglstensmuren var udført som ved naturstensmuren. Fundamentsten kan være synlige et stykke op i teglmuren, for teglstensens håndterlige format gjorde det muligt at udfylde den springende overflade og fortsætte opmuringen herfra. Teglmuren til landsbykirkerne kan være op til en meter i tykkelse og være udført som kompakt teglmur eller kassemur med kærnen opfyldt af teglbrokker og kampesten i mørtel. De bedst brændte sten er naturligt blevet anvendt i yderfacaden og de ringere indvendigt.

Det almindeligste forband er munkeforband med 2 langsider + 1 kortsider. Af fugernes udformning – de kan være fremspringende glatte, skarprykkede eller skrå og rillede – kan man delvis aflæse tidsepoken fra romansk til gotisk tid. Murfladerne kan være dekorerede af munke-

*Eksempel på geometriske hjælpekonstruktioner i kirkeplanen: a) sigtlinie fra dør-
 østgavl, b) udvendig længde er lig indvendig diagonal, c) udvendig bredde er lig
 ligebenede trekanters ben.*

sten, lagt i et varierende mønster ovenpå munkeskiftet, såsom: rulle-
 skifte, savskifte, tandskifte og med forskydning i murfladen til friser,
 blændinger og nicher.

Ved muråbninger til døre og vinduer samt facadeafslutninger er ble-
 vet anvendt dekorative detaljer, specielle formsten, som er tildannede
 før brændingen til skrå-, hul-, rund- og vulststen, der så er brugt i flæng.
 De udvendige murflader har oprindeligt stået ubehandlede „blanke“ med
 hvidkalkede detaljer. Med tiden er mange kirker kalket helt over, og
 apropos kalkning er den lyserøde kalkning noget specielt for Lolland-
 Falster. Også mange indvendige murflader har stået blanke og er senere
 blevet overkalkede eller glatpudsede som underlag for kalkmalerier.

KULTUR-IMPULSER

Siden midten af 1900-tallet med den voksende interesse for nationale
 kulturværdier har der været udført et omfattende opmålingsarbejde af
 middelalder-kirkebygninger. Af disse opmålingstegninger har kunsthis-
 torikere kunnet udlede regler og principper, som må være anvendt i
 planlægning og opførelse af kirkerum og facader. Der må have været
 en kyndig bygmester, som kendte til bestemte målenheder i fod og geo-

metriske hjælpefigurer såsom kvadrater, det gyldne snit m. m., der skulle sikre et æstetisk og funktionelt godt resultat af det færdige bygningsværk. Et eksempel herpå kan de kendte skævheder i planudformningen være, idet ikke-parallele (let skrånende) vægge skaber bedre akustik for korsang og musik i kirkerummet.

I arkitektur-historisk henseende mener man, at vi i den lolland-falsterske landsbykirke, ligesom i andre sammenhænge, har hentet impulser fra de store kulturer i Europa og tilpasset ideerne hertil, hvorved er skabt en individuel bygningstype, der kunne rubriceres som „den senromanske lolland-falsterske teglstenskirke“, opført i de år, da gotikken så at sige lå lige om hjørnet.

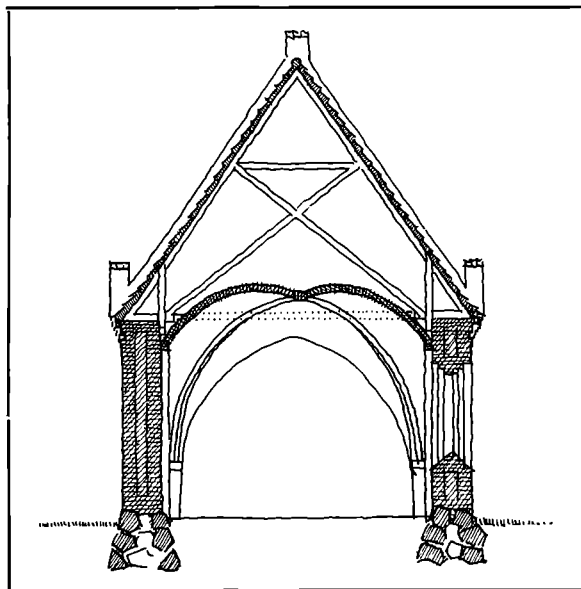
TRUSLER MOD MURVÆRKET

Men tilbage til de farer, der kan true murværket i de gamle kirker. Man kunne dele dem i to grupper: de naturbetingede – dem må man imødegå; og de menneskeskabte – dem må man undgå! En billedlig talt meget populær bygningsdel er „fundamentet“, der kan være solidt eller svagt. Det har også sin gyldighed i bygningsteknisk henseende, hvis man ved fundamentet forstår sammensillet mellem bygningsdelen og den bærende jordbund. Passer de to ikke sammen, risikerer man sætninger, revner og sammenstyrtning af murværket. Men som nævnt har de gamle bygmestre haft forståelse for at placere deres kampestensfundamenter på god jordbund. De bevægelser i jordbunden, som forårsages af århundreders geologiske aktivitet med ændret grundvandstand, er sket så jævnt og langsomt, at det må antages, at kampestensfundamenterne – uden bindende mørtel – har haft en passende elasticitet, så sætningsskader af denne årsag oftest har været små og kontrollable.

Men den menneskeskabte aktivitet har været mere nærgående. Kirkegården må gennem tiderne være gennemgravet op til 20-30 gange, og fra 1500-tallet var det almindeligt med gravplads tæt på begge sider af kirkemuren. Ledningsarbejder og dræning indenfor og udenfor kirkegården har ændret grundvandstanden, og tunge transportmaskiner gennemrystet området. Det medfører altsammen uro og trusler mod fundamentet.

Viser der sig tegn på skader, revner eller forskydninger, må området holdes under observation. Sker der en forværring, bør man søge sagkyndig assistance. Der kan blive tale om understøbning eller pilotering,

*Snit af landsbykirke,
der viser fundament,
teglstenskassemur
og muret hvælving.*

og det er besværlige og bekostelige arbejder. Ved udgravninger bør man holde sig i god afstand fra fundamenter og især disses underkant.

HVÆLVINGELOMMERNE BØR RENSES

I kirker med murede hvælvinger kan der opstå revner og skader, forårsaget af udskydende kræfter fra hvælvingerne, som af egen vægt eller tilfældig belastning på oversiden giver efter. Hvælvingens overside må være frigjort for belastning fra tagkonstruktionen, som f. eks. strækbjælker over gjordbuen, tyngende skorstene eller oplagring af tagsten. Hvælvingelommer bør renses for årevis ophobning af brokker og affald fra tagreparationer, ikke alene på grund af belastningen, men også af hensyn til risiko for fugt i affaldet.

For det almindeligst forekommende problem med murene er *fugten*. Den kan skyldes oprængende fugt fra grunden, nedbør eller kondensvand i kirkerummet. På facaderne viser skaderne sig som forvitring, frostsprængninger og afskalning af puds. På indervægge giver fugtpletter grobund for alger og mos, og fugten kan forårsage saltvandring i mureværket med afskalling af puds og kalk til følge.

Grundfugt kan imødegås ved bortledning af vandet fra grunden og fundamentet, eksempelvis ved at nedlægge et passende omfangsdræn og brolægge en afløbsrende langs fundamentet. Trænger der fugt ind fra oven, må fuger og revner efterses og lukkes. Særlig må man have opmærksomheden henledt på vedligeholdelse af taget: jævnlige eftersyn af skotrender og understrygning af taget.

PAS PÅ KIRKETEMPERATUREN!

Kondensvandet kan være en følge af vore dages uhæmmede opvarmning af kirkerummet. Ulempen kan ofte afbødes ved en hensigtsmæssig afbalancering af isolering, opvarmning og ventilation. Fugt i murværket er en langvarig gene. Er der først trængt fugt ind i muren, kan den absorbere store mængder vand, og det vil tage lang tid at få det ud igen.

Atmosfærisk forurening til den grad, som den kan forekomme i tætte industriområder og med de følger, den kan have for bygningsværker, findes vel ikke herhjemme. Men at luften i dag ikke er, som den var i Arilds tid, og at den indeholder vekslende mængder af svovldioxyd, er kendt. Det kan også tænkes, at den forurenede luft sætter en kemisk reaktion i gang i murværkets brogede indre, og at den er en medvirkende årsag til skadelige udslag med fugt og salte.

Det kan være vanskeligt at finde en løsning på vedligeholdelsesproblemerne. Som nævnt drejer det sig om en balancekunst mellem bevarings-, funktions- og æstetiske synspunkter. Så snart det drejer sig om arbejdsopgaver, der ligger ud over det mest elementære, bør man søge sagkyndig assistance. Hjælp og råd vil man kunne hente hos den kongelige bygningsinspektør i bygningstekniske anliggender og hos Nationalmuseet, hvor det drejer sig om bevaringsspørgsmål.

VORE KIRKELIGE SKATTE MÅ BEVARES:

Klimaet i kirkerummet

Det kan være farligt at ændre et kirkerums klima. Temperaturer over 18° C kan give udtørringsskader på kalkmalerier, orgel og det gamle kirkeinventar: altertavle og prædikestole, udtaler konservator ved Nationalmuseet, Mogens Larsen.

Ved Tove Meyer Hægstad, DJ, Fejø.

„Hvis juleaften falder midt i en uge, og man i kirken lader varmen køre uafbrudt julen igennem, videre til nytår, og – da det nu er så godt i gang – måske endda Helligtrekonger med ... 14 dages kontinuerlig opvarmning – så er det givet, at vi må rykke ud og komme til undsætning, når nogen tid senere udtørringsskaderne viser sig“, udtaler konservator ved Nationalmuseet, Mogens Larsen.

„Skal vi nemlig overveje, hvordan vore kirkelige skatte bedst bevares“, fortsætter Mogens Larsen, „så er „Klimaet i kirkerummet“ et helt afgørende punkt. Men det tages der i mange tilfælde ikke tilstrækkeligt hensyn til“.

I kirkeministeriets cirkulære af 15. juni 1967 om forebyggelse af udtørringsskader i kirkerne, på gammelt træinventar og på orgler, formentlig som følge af uafbrudt opvarmning, henstilles det til menighedsråd ved kirker med moderne varme anlæg men sårbart kirkeinventar at udvise mådehold med opvarmningen. Når der opvarmes, bør temperaturen normalt ikke overstige 18° C. Når kirken er ude af brug, bør den henstå uopvarmet, eller der må om fornødent holdes en lav rumtemperatur, ikke over 8° C.

VARM LUFT ER TØRSTIG

„Varm luft er tørstig – har en svensk ingeniør med speciale i kirkernes klimaforhold så glimrende udtrykt det“, fortæller konservator Mogens Larsen. „For hver grad man hæver varmen, sænker man samtidig den relative fugtighed i rummet med ca. 2 %“.

„Rummet har kun få naturlige fugtreserver, der åbenbart kan variere fra kirke til kirke“.

„Ved en uafbrudt opvarmning vil den relative fugtighed nedsættes betydeligt. Hertil medvirker ikke mindst den kolde udetemperatur, som trænger ind i rummet gennem det naturlige luftskifte. Og dette kan være meget stort, hvis kirkens døre og vinduer ikke er tætte, eller et gammelt bræddeloft ikke er velisoleret“.

„Men fugtigheden i murkernen indeholder oftest salte, der da krystalliserer, hvorved der sker sprængninger af puds- og kalklag, dermed også skader på kalkmalerier. Ved det gamle kirkeinventar, altertavler og prædikestole, fremkalder udtørringen sammenræknings i træet, hvorved endnu bevarede, gamle farvelag løsner sig og falder af“, advarer Mogens Larsen.

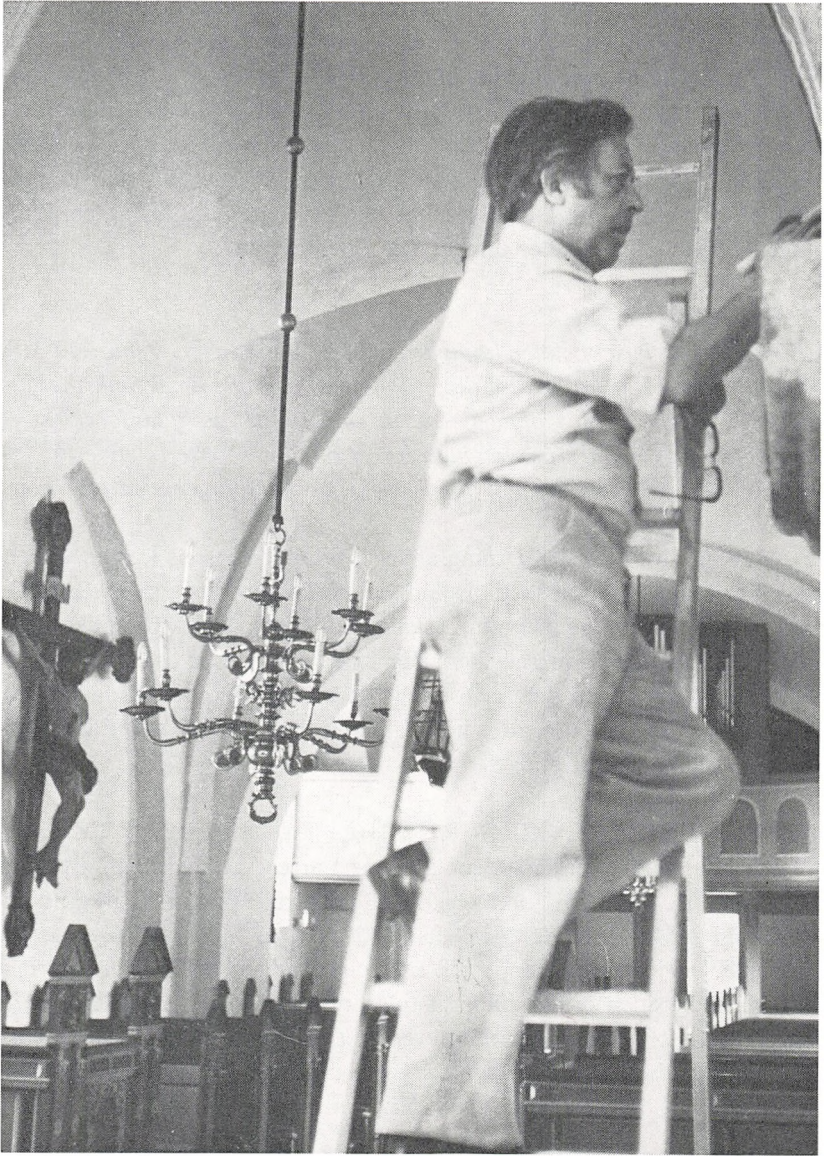
PAS PÅ DE NYE VARMESYSTEMER!

„Forudsat nu, at kirken ugen igennem henstår uopvarmet, hvordan skal der da kunne opnås en passende temperatur, så der kan øves på orglet?“

„Det er et stort problem, der her røres ved“, oplyser Mogens Larsen. „Vi må nok prøve at få vore dygtige varmeingeniører til at søge gennemført en mere lokal opvarmning af orgel-regionen, f. eks. med elvarme, så man kunne undgå at skulle varme hele kirkerummet op for at imødekomme organistens ønske om at benytte orglet uden for de kirkelige handlinger“.

„Iøvrigt har varmeanlæggene været under en konstant udvikling i de senere år. Men det helt ideelle system er næppe fundet endnu. Jeg mindes, da jeg sidst i 1940'erne startede som kalkmaleri-restaurator, at det næsten var en betingelse for en restaurering, at kirken fik elvarme. Det gik man desværre bort fra igen, fordi systemet gav rigeligt med kondensvand på murværket. Men det er et spørgsmål, om den fugt trods alt ikke var bedre end en udtørring af murværket“, konkluderer konservator Mogens Larsen.

„Centralvarme og varmluftindblæsning er i dag de hyppigst benyttede anlæg. Men da de oftest er konstrueret til en kortvarig opvarmningsperiode, er de meget effektive og må derfor benyttes med megen omtanke. Desværre er begge systemer stærkt tilsmudsende, fordi den cirkulerende varmestrøm medfører støvpartikler, som gennem opvarmning ioniseres og tiltrækkes af de kolde murflader“, oplyser Mogens Larsen.

Konservator Mogens Larsen under restaurering i Fraugde kirke af triumfbuens romanske kalkmalerier. – (Foto: Tove Meyer Hægstad).

„Men der er nu ved at blive udviklet nye elvarmesystemer, der indbygges i eller under stoleværket, og de kan meget vel vise sig at blive værdifulde alternativer til opvarmning af vore kirker. I ordet „alternativ“ ligger den kendsgerning, at det trods alt er kirkens særlige karakter, der bestemmer, hvilket varmesystem, der er bedst egnet. Men – vi må samtidig være opmærksom på vor tids højt udviklede automatiske styring af et varmeanlæg. Rigtigt anvendt kan også automatikken være medvirkende til, at skader undgås ved opvarmning“.

BEFUGTNINGSANLÆG

„Kirkeministeriet anbefaler fugtighedsmåler, hygrometer, ophængt i kirken, til kontrol af luftens relative fugtighed, der bør ligge omkring 50-60 %, hvad der anslås opnået ved en rumtemperatur udenfor kirkens brugstider på 8° C. Hvad gør man for at opnå den rette relative fugtighed i f. eks. bykirker, hvor hyppige kirkelige handlinger medfører kontinuerlig opvarmning?“

„Man må installere befugtningsanlæg“, tilråder Mogens Larsen. „Men man bør i en sådan sag søge bistand ved Nationalmuseet, så sagen føres ind på rette spor, og befugtningsanlægget bliver både driftsikkert og tilstrækkeligt dimensioneret. Også her kan den rette automatik være en værdifuld hjælp. Men det er trods alt de mennesker, der til daglig har ansvaret for kirkens tarv, det hele falder tilbage på. De må vide, hvad det er, de har med at gøre“.

APPEL TIL KIRKEVÆRGER

„I den henseende“, understreger Mogens Larsen, „var kirkeministeriets cirkulære fra 1967 om forebyggelse af udtørringsskader i kirkerne en værdifuld hjælp. Men der er sket udskiftning af mange menighedsråd siden da, og jeg tager næppe fejl i, at cirkulæret nok blev læst, da det udkom, men siden da har tilbragt tiden ulæst i kirkens arkiv. *Det ville være af stor betydning, om man eventuelt i form af en lille, letlæst folder kunne udsende tilsvarende oplysninger hvert fjerde år, når et nyt menighedsråd tiltrådte. Det kunne blive en investering, der virkelig ville betale sig“.*

„Der vil være mange spørgsmål at tage op: Skal man installere gulvarme i kirken? Kan man udnytte fugt fra jorden i et gulvvarmeanlæg? Hvad er der at gøre mod utæthed i taget? Hvad sker der af reaktioner

i kirkerummet ved opsætning af dobbelte vinduer? Hvordan forholder man sig overfor mange gamle kirkers behov for bedre tætning af vinduer og døre, eventuelt dobbelt-dør ved præsteindgangen?“

VINTER- OG SOMMERRÅD

„Det understreges altid: *Vinter-reglerne* bør være at holde kirkerne tætte, nedsætte luftfornyelse, undgå at få den kolde udetemperatur ind i kirkerummet, spare på varmen. *Sommer-reglerne*: At lufte ud, når udetemperaturen ligger over kirkerummets. Sommerluften, når den er lun og fugtmættet, er god for kirkerummet“.

„Men husk nu vinterdage at lukke for varmen, når gudstjenesten er forbi“, påminder Mogens Larsen. „Det giver jo nemlig luften i kirkerummet mulighed for at vende tilbage til den rette luftfugtighed. De nævnte eksempler viser, at det er farligt for de kirkelige skatte og deres bevarelse at ændre kirkerummets klima. Som sagt – målet må være et rimeligt varme-niveau. Under gudstjeneste og ved kirkelige handlinger i vinterhalvåret bør temperaturen ikke overstige 18° C. Udenfor tjenestetider bør varmegraderne i kirken ikke nå op over 8° C. Allerbedst vil det for de gamle kirkerum være, at de ugen igennem holder deres egen temperatur, når blot den ligger 4-5 grader over frysepunktet“.

Skib og havfrue til Askø kirke

Kalkmalerier, der ikke kunne bevares på kirkevæggen, er efter Nationalmuseets aftrækning og overføring til glasfiberunderlag blevet til: billeder på kirkemuren.

Af journalist *Tove Meyer Hægstad*, Fejø.

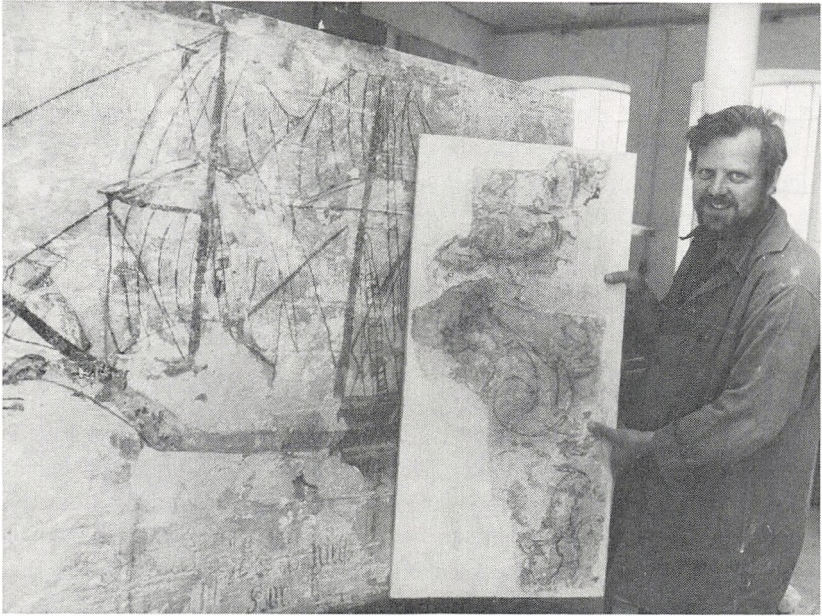
I Askø kirke vil man antagelig op til julen 1977 kunne præsentere en spændende nyudsmykning af kirken. Nyt af gammelt! Kalkmalerier fra 1. halvdel af 1700-tallet, fundet foråret 1977. Og da sagkundskaben erklærede, de ville ikke kunne bevares på væggen, blev de af konservatorer fra Nationalmuseet aftrukket og overført til nyt bærende underlag – spændt op på ramme som et maleri, og nu sent på året underkastet den sidste indtonende behandling inden ophængning som billede på kirkemuren. De to kalkmalerier har så sjældne motiver som: tremastet sejlskib og flydende havfrue.

Interesse for sagen og det bedst mulige samarbejde mellem murerhåndværkere, sognepræst, menighedsråd og Nationalmuseum, sådan som der berettes om, er noget af et skole-eksempel på det gode forløb, som det nu for fremtiden vil sikres gennem Nationalmuseets nyoprettede „kalkningstjeneste“.

SAMARBEJDE BILLIGGØR

Vågne håndværkere, bestilt til at skulle kalke kirken, opdagede på kirkeskibets nordvæg, øst for indgangen, farvespor af „gammelt rødt“. Det kunne være varsel om kalkmaleri. Derfor indstilledes arbejdet omgående, og der rapporteredes til præst og menighedsråd om iagttagelsen. De henvendte sig skyndsomst til Nationalmuseets 2. afdeling. Herfra lod museumsinspektør H. Græbe straks Nationalmuseets farvekonservering rykke ud, repræsenteret ved konservator Robert Smalley og konservatorassistent Jens J. Dalggaard, som derefter har fulgt hele sagen op.

Ved det gammeltrøde farvespor kunne erkendes bevaringsværdige kalkmalerier. Det førte til aftrækning af et 140 cm højt x 170 cm bredt felt med et tremastet skib, malet i sort, okker og rødt, og af museumsinspektør Ole Crumlin-Pedersen, Vikingskibsmuseet, på rigningen da-

Det aftrukne kalkmaleri, overført til bærende baggrund, viser et handelsskib af nordeuropæisk type og med en rigning, der tidsbestemmer skibet til tidlig 1700-tals. Til højre Jens J. Dalgaard, daglig leder af den nyoprettede kalkningstjeneste, med aftrækningen af havfrue-kalkmaleriet. – (Foto: Kurt Petersen, Nordisk Pressefoto).

teret til 1. halvdel af 1700-tallet. Øst for skibet, i en afstand af ca. 160 cm, dukkede den flydende havfrue frem, 40 cm i mål fra hoved til hale. Havfruen er i højre hjørne indrammet af rankeslyng i okker med sort og brunt.

„KALKNINGSTJENESTEN“

„Det forenkler sagen væsentligt, når Nationalmuseet tilkaldes i tide. Det hele kan gøres hurtigere og billigere“, udtaler museumsinspektør Henrik Græbe. „Vi er inde i en periode, der kræver ekstra opmærksomhed og påpasselighed fra menighedsråds-side. Hvidtelagene er blevet for tunge af årenes mange kalkningslag og trænger nu til eftersyn“.

„Trafik, forurening og uhensigtsmæssig opvarmning af kirkerummet, alt det kan true kirkemuren. I denne aktuelle situation har vi i år besluttet som et modtræk at oprette en *kalkningstjeneste*“, oplyser muse-

umsinspektør Græbe. „Gennem den kan arkitekter, menighedsråd og myndigheder tilkalde konservator-hjælp fra Nationalmuseet. Arbejdspraktiske leder er Jens J. Dalgaard“.

„Nu gik det så godt i Askø kirke, fordi der blev vist agtpågivenhed overfor farvesporet, der vidnede om kalkmalerier. For fremtiden bliver det sådan, at konservatoren *skal* være til stede den første dag, håndværkerne kommer. Ved farveundersøgelser *før* kalkning vil ødelæggelser i murlagene kunne undgås, hvad der vil forenkle og billiggøre bevaringsarbejdet“, understreger Henrik Græbe, der iøvrigt kan oplyse, at der i disse år foretages ca. 20 aftrækninger om året i vore kirker.

AFTRÆKNINGSTEKNIKKEN

De 20 aftrækninger sker efter en indarbejdet, ret kompliceret teknik, hvis princip er angivet sådan: „Man overfører billedhinden til lærred med en vandopløselig lim og overfører derefter billedhinden til det nye og blivende sted med en lim, der er uopløselig i vand. Billedhinden er altså på et tidspunkt i processen indkapslet mellem to forskellige limarter. Lærredet med den vandopløselige lim kan let fjernes med varmt vand, og billedhinden har derefter atter fået sin forside fri – fæstnet til en ny bund“.

Citatet hidrører fra en artikel om aftrækning af muralt maleri af nu afd. konservator Poul Larsson til et konserverings-fagskrift.

Af hvem har vi lært aftrækningsteknikken? Italienernes ekspertise på dette område er anerkendt. Med deres hårdt beskadigede kirkekunst efter katastrofe-oversvømmelser har de oparbejdet arbejds-traditioner i aftrækningsteknikken, som andre lande har ladet sig inspirere af. Det var iøvrigt italienerne, der i Viborg Domkirke reddede Joachim Skovgaards freske „Den store Nadver“ fra angrebet af salpeter, som havde løsnet pudsen fra kirkemuren.

ATTRAKTIV UDFORDRING

Mange store aftræknings-opgaver i dette århundrede viser, at Danmark er kommet godt med. Den største hidtil udførte er redningen af Sonnes frise udenpå Thorvaldsens Museum – ialt ca. 250 m² – et arbejde, der stod på i 17 år (1942-1959), hvorved et sjældent kunstværk og en smuk dansk attraktion blev bevaret.

Under lup og med en skalpel fjernes overkalkningen. – (Foto: Kurt Petersen, Nordisk Pressefoto).

Men tilbage til resultaterne i Askø kirke. For også disse kalkmalerier har en særlig attraktion. Danske kalkmalerier stammer – sagt med runde tal – sædvanligvis fra tiden: 1100-1500. Disse to kalkmalerier – det tremastede skib og den flydende havfrue – dateres så sent som til 1. halvdel af 1700-tallet. De er således flere århundreder yngre end de kalkmalerier, vi ellers kender fra vore kirker. Også motiverne er andre: *Skib* og *havfrue* – velsagtens nok kendte emner netop i et fiskersamfund. Om de kan opfattes som *votiv*-billeder, der symbolsk udtrykker en tak for overstået fare, eller de har villet sige mennesker fra den tid noget ganske bestemt, er det nu en ny opgave for forskningen at finde frem til. Askø kirke kan derfor præsentere ikke blot en ny seværdighed men også en ny udfordring.

En velkomst

Andetsteds i bogen har jeg givet udtryk for min taknemmelighed mod de menighedsråd, hvis funktionstid nu er til ende.

Men her skal også siges et velkommen til de nyvalgte, og for den sags skyld til de genvalgte med. De nye menighedsråd træder til netop ved årbogens udgivelse.

Det er ikke en selvfølge, at der i hvert eneste sogn er nogle, der vil tage det ansvar op at være med i menighedsrådet. Det giver arbejde. Der er meget at sætte sig ind i. Men det er en livsbetingelse for menigheden, som vi nu er organiseret, at nogle siger ja til opgaven.

Er der et stort ansvar, er der også megen hjælp at hente, både i det oplysnings- og uddannelsesarbejde, der vil blive gjort gennem den lokale afdeling af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, og ved henvendelse til provster, stiftsøvrighed og biskop. Der findes ikke inden for menighedsrådsarbejdet problemer så store eller mærkværdige, at de ikke er blevet løst mange gange før; og vi er sat til at stå sammen om dem.

Hjertelig velkommen til samarbejdet!

Thorkild Græsholt.

Dobbeltportræt af Refugiet Fuglsangs nye forstanderpar

„Vi kommer for at videreføre Fuglsangs gode mødested for mennesker“, siger præsteparret Erik og Brita Rostbøll, som her gør rede for deres forudsætninger.

Af journalist *Tove Meyer Hægstad*, Fejø.

Nytår 1978 rykker præsten og forfatteren Erik Rostbøll, 51, og fru Brita, 37, som forstanderpar ind på Refugiet Fuglsang, Lolland. De kommer fra Sorgenfri, hvor Erik Rostbøll siden 1. april 1974 – efter ti år som sognepræst i Magleby på Møn – har været sognepræst (med stor menighed), og hvor fru Brita Rostbøll, der har lærereksamen og teologisk særuddannelse, netop stod for at skulle ordineres til hjælpepræst.

KIRKELIG-KULTURELT

Siden tiden efter 21. august 1976, da Refugiets tidligere forstander, pastor Jens T. Lyngsø, omkom ved en automobilulykke, har Refugiebestyrelsen set sig om efter et forstanderpar, der, som Lisbeth og Jens T. Lyngsø så smukt formåede det i årene 1968-1976, kunne viderebringe de kirkelig-kulturelle traditioner med den musiske klangfarve, refugiets første forstander, forfatterpræsten Gerhard Rasmussen, anslog i sine seks forstander-år fra 1962-1968.

Det var i 1962, efter at Det Classenske Fideikommis havde overtaget ejerskabet efter fruens til Fuglsang, Bodil Neergaard, at det stillede herregårdens hovedbygning og 15 ha park til rådighed for at iværksætte Bodil Neergaards ønsketænkning: *at dette herregårdshjem med dets rummelighed ude og inde måtte forblive et godt mødested for mennesker.* Mere koncentreret udtrykt: et refugium (= tilflugssted) til „tankefornyelse og arbejdsro“ ... samling om nye ideer og opgaver eller hvile efter indsats.

Den selvejende institution Refugiet Fuglsang, med stiftamtmand P. H. Lundsteen som formand, er nu på 16. sæson velindarbejdet som rammen om omfattende mødevirksomhed, varierede musiske oplevelser, deriblandt de månedlige kammerkoncerter, der „traditionelt“ altid har

fulde huse. Som stiftsgård og siden 1972 folkeuniversitet på stiftsplan har der været etableret en række kultur-uger med aktuelle emnerækker fra social-politiske, kirkelige og internationale forskningsområder. Med tilbud også til Refugiets gæster.

DEN STORE UDFORDRING

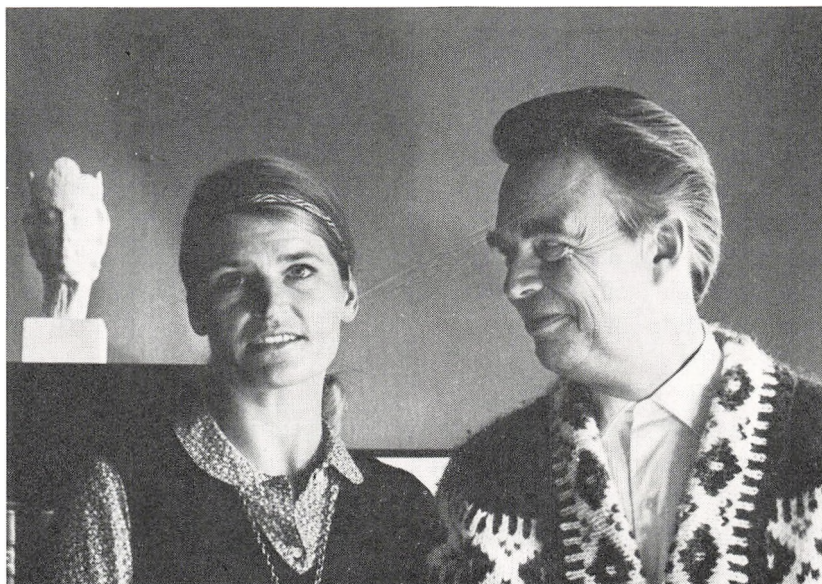
Efter denne hastige lille pennetegning af Refugiet Fuglsangs rige og særdeles omfattende mål og virke må det vel stå klart, at opgaven som forstanderpar her må fornemmes som – en *stor* udfordring. En handske, der er kastet, og som nu skal tages op!

Den, der med disse linier har fået til opgave at præsentere det ny forstanderpar på Refugiet Fuglsang, kan gøre det på et perspektiv, der rækker langt tilbage. Helt til begyndelsen af 1950'erne, da den 27-årige Erik Rostbøll 1953 med sin debutbog „Og Hanen Galede Anden Gang“ vandt så mange laurbær, at man meget vel kunne have hvilet godt og længe på dem. Men de satte tværtom tempoet op og gav ny intensitet til forfatterskabet, foredragsvirksomheden og den studietid, Erik Rostbøll vist aldrig får sat punktum for! Efter universitetsår i København, Oslo, Vesttyskland og Frankrig gik den lange studierejse til et buddhistisk kloster på Ceylon. Det er nu 20 år siden. Som et forskud på fremtiden fik Rostbøll her telegram fra en kreds af mennesker, der arbejdede på at skabe et evangelisk akademi i Danmark. En af underskriverne var – forfatterpræsten Gerhard Rasmussen, der nogle år senere blev Fuglsangs første forstander!

Det blev ikke til noget med det akademi. Men det havde dog ført til, at Rostbøll efter ønske havde rykket teltplælene op i Norge og var flyttet til Danmark, hvor han efter mange års foredragsvirksomhed og fortsat forfatterskab fik sit første præstekald 1964 i Magleby på Møn, hvorfra han i 1974 blev kaldet til Sorgenfri.

SNAPSHOT AF PARRET

Et af de mest karakteristiske erindrings-snapshot om Erik og Brita Rostbøll er fra Magleby-årene. Det var midt i sommerferietiden, en søndag til gudstjeneste i Magleby kirke, drevet af et længe næret ønske om at opleve ham vi kendte som digter, forfatter, journalist, foredragsholder, medmenneske, at opleve ham – som præst.

»Årene i Sorgenfri er måske vor allerbedste forudsætning for at kunne løfte arven på Fuglsang«, mener Erik og Brita Rostbøll. – (Foto: Tove Meyer Hægstad).

Vi kunne ikke få øje på sognepræsten under den første salme efter indgangsbønnen, som blev læst af Brita Rostbøll. Hvor blev præsten af? Der kom han hastigt ned ad midtergangen med sus i præstekjolen.

„Vi har lidt travlt i dag. Som I ser, fungerer min kone som kirketjener. Og da samtidig kirketjener og organist er på ferie, prøver jeg på at være både præst og organist“, kommenterede sognepræsten med et stort smil ud mod menigheden på sin ilsomme fart mellem alter og orgel, orgel og prædikestol.

Oplevelsen, som aldrig er glemt, tegnede på stedet ikke blot et billede af præsteparrets naturlige arbejdsglæde midt i deres menighed. Det fortalte også noget om sand og sund evne for at klare en situation. Måske en af de vigtigste forudsætninger at medbringe til Fuglsang!

DRØMT OM ET FUGLSANG

„Vi har altid drømt om en opgave som Fuglsang“, erklærer præsteparret Erik og Brita Rostbøll under samtalen i Sorgenfri præstebolig. „Men“, tilføjer Erik Rostbøll, „vi havde afgjort ikke tænkt os allerede nu at

forlade Sorgenfri, hvor vi kun har været ca. 3½ år, og hvor udfordringerne og mulighederne endnu ikke er ført til vejs ende. Ja, vi kan godt sige, at vi på en måde forlader Sorgenfri i utide!“

„Når vi har truffet beslutningen“, fortsætter Erik Rostbøll, „har medvirkende hertil været vanskeligheder de sidste år med mine stemmebånd – en regning fra besættelsestiden. Lægeligt er jeg blevet tilskyndet til at forlade præstegerningen og udøve den på en måde, der er mindre krævende end gerningen i et kirkerum og fra alter og prædikestol. Flere gange har min kone måttet læse mine prædikener, når pludselig stemmen svigtede“.

LÆRT AF SORGENFRI

„Men lad mig understrege, at disse år i Sorgenfri måske er vore allerbedste forudsætninger for at kunne løfte arven på Fuglsang! Det er rigtigt, at vi begge er udgået fra et grundtvigsk miljø. Men her og nu er det ikke så meget retninger som Grundtvigianisme og Indre Mission, der tæller. Det er selve *livs-situationen*. Sådan som den tegner sig i verden af i dag“.

„Sorgenfri med højhuse og storcenter i Lyngby er et forbrugerområde, præget af højt uddannede beboere, velorienterede om tidens rørelser, men uden bås eller forsegling. At gå i kirke er ikke her en del af fromhedslivet. Man møder en søgende usikkerhed, som gør ondt. Man løbes over ende af de goder, man anså for eftertragtellesværdige. Det afspejles i familiemønsteret. Man oplever hjem, hvor forældre og børn ikke mere er af samme sind“.

„Men i denne verden, præget af vor tid, er det vor erfaring“, understreger Erik og Brita Rostbøll, „at det er *sjalesorgen* – den personlige samtale helt uden om gejstlig patos – der er brug for. I de veletableredes kreds er de ydre informationer legio. Men når det gælder den indre virkelighed, så er *den aktive stilhed*, som er en forudsætning, mangelvare“.

„Da jeg granskede Refugiet Fuglsangs vedtægter og formål slog det mig, at *stilhed er Fuglsangs adelsmærke*“, erklærer Erik Rostbøll. „Men *stille* er ikke noget, man er i dag. *Stille* er noget, man kan blive i erkendelsen af menneskets afmagt: *Hvorfor kan jeg ikke holde mig selv ud – være alene med mig selv – hvorfor afføder ensomheden angst?* Udfra Søren Kierkegaards ANGST har vi i Sorgenfri haft meget giv-

tige samtaler om dette store problem, sat i relation til vilkårene i dag. Vi har også gennemgået en række Bergman-film. Brita samler en gang om ugen en stor kreds fra menigheden om emnet: „Tidens religiøse søgen om kristendommens svar – eller ikke svar“.

„Sådanne emner vil vi også samle om på Fuglsang, men indbyder tillige til samtaler i tilknytning til de tanker, moderne kunst og litteratur kalder frem. Og så glæder vi os meget til at øse af Fuglsangs herligheder og forvalte dem videre: Natur, kunst, musik, levende lys. Vi kommer jo for at være med til at videreføre og stadig forny og skabe det gode mødested for mennesker, der har brug for en pause fra hverdagen“, konkluderer Erik Rostbøll til slut.

Året i stiftet og kirken

Tale ved Landemodet 1977 af biskop *Thorkild Grasholt*.

Siden 1. oktober 1976 har alle præsteembeder i stiftet været besat. Der er ikke udsigt til alt for store udskiftninger i stiftets gejstlighed i de nærmeste år. Efter alt at dømme er vi på vej ind i en årrække med jævn afgang og tilgang efter nogle år med rivende hastig forandring.

Der er gennemgående lidt flere ansøgere til embeder nu. Al angst for ikke at kunne få en ny præst, når man har brug for det, bør lægges bort. Loven om særuddannelse af præster har været en hjælp. Men 1960'ernes forudsigelser af stigende præstemangel har vist sig at være forkerte.

STIFTETS MENIGHEDSRÅD

Menighedsrådene har arbejdet godt og indsigtfuldt. Nu er en periode ved at være slut. Vi har i denne periode haft megen glæde af menighedsrådsforeningens lokale aktiviteter. Det skyldes vel nok i meget høj grad vor lokale formand, *Henning Rasmussen*. Men der skal jo også være noget at være formand for, hvis et sådant arbejde skal lykkes. Jeg er, hvis jeg må have lov at sige det, en lille smule stolt af stiftets menighedsråd. Hvor har jeg mange gange sammen med et menighedsråd stået i en meget betydningsfuld og afgørende situation og mødt tillid, åbenhed og forståelse af sagen.

Jeg vil igen i år understrege, at det er vigtigt, vi i disse år bliver os mere bevidst som menighed, ganske særlig i vor omsorg for oplæring af vore børn. Det er ikke sagt som en kritik af skolen, men som en konstatering af, at skolen ikke mere nødvendigvis giver vore børn den kristendomsundervisning, der er nødvendig. Skolen hævder selv, at det ikke er dens opgave at være kirkens organ med hensyn til dåbsundervisning. Men husk, nu da vi står i den situation, at det ikke er så forfærdelig meget, man behøver at *vide* om kristendom. Kristendom er ikke en videnskab, men en tro og en livsform. I kan tænke på det næste søndag, når I er i kirke: i hveranden landsbykirke står alt det,

et menneske behøver at vide om kristendom i tekst og billeder på altertavle og prædikestol. Og så har man da også lov til at læse i bibel og salmebog.

Det er sørgeligt, at FDF/FPFs „lovforslag“, der var ment som en hjælp til at komme i gang og som diskussionsgrundlag blev ødelagt ved et par politiske partiers alt for emsige optagelse af det. Tanken om en kirkeskole bliver ikke dårligere af den grund.

VORE LANDSBYKIRKEGÅRDE

De beløbsstørrelser, der er blevet nævnt i min beretning om lån til restaureringsarbejder og byggeri, virker ret skræmmende. Det er, ligesom vi ikke kan indstille os på så store tal. Men jeg vil gerne her minde om, at det stadig er ganske almindelige arbejder, vi laver, selv om tallene er blevet større. Det er ikke tallene, men husene, der vil stå efter os til gavn i de kommende årtier; og hvor det gælder kirkerestaureringer og vedligeholdelse af uerstatteligt inventar, er det for de kommende århundreder, vi arbejder.

Jeg vil gå så langt som til at understrege, at i en tid, hvor mange er arbejdsløse, er det godt at sætte den slags arbejder i gang. Det er bedre at give pengene ud til kirkelige arbejder end til arbejdsløshedsunderstøttelse. Begge dele skal betales stort set af os alle, og igangsættelse af arbejde er den mest konstruktive af de to muligheder.

At pengene skal anvendes ansvarsfuldt også i denne situation, siger sig selv; og én ting til vil jeg gøre opmærksom på nu, hvor vi tænker på arbejdet med vore kirker, kirkegårde og præstegårde. I en tid, hvor man iværksætter meget arbejde, kan man komme til at ødelægge meget. Der er egne og lande, hvor man i dag kan se, at de i en eller anden periode har været for ivrige eller har haft for mange penge. Der er for eksempel dele af Sverige, der i en ikke alt for fjern fortid er blevet renset for gamle kirker. Skal jeg nævne en tilsvarende risiko for os netop nu, vil jeg fremhæve vore landsbykirkegårde. Der er i disse år en udbredt tendens til at overføre bykirkegårdens milieu til landsbykirkegården. Men hver enkelt landsbykirke er sammen med sin kirkegård en helhed, der er blevet til gennem næsten 1000 års vækst; og går vi ikke frem med yderste varsomhed og skønsomhed, hvor det er nødvendigt at foretage ændringer, kan vi komme til at ødelægge værdier, det er umuligt at genskabe.

KARISMATISK „FORNYELSE“

Der er en strømning i tiden, jeg ikke vil undlade at nævne, fordi den træder mere og mere frem i den kirkelige debat og i lokale sammenhænge: den såkaldte karismatiske fornyelse. Jeg er sikker på, at den er kommet for at blive – et stykke tid! Den er resultatet af nogle årtier, hvor alt, hvad der hed følelser, blev holdt ude af den officielle religiøsitet. Den kan sikkert give nogle mennesker noget; og det skal jeg ikke tale negativt om. Men når det af og til hævdes, at den skal være hele kirkens fornyelse og have en vældig betydning, må det siges, at kirken så tit er blevet „reddet“ af en eller anden bevægelse, og at den slags tale skal man ikke tage alt for højtideligt.

LUTHER OM HELLIGÅNDEN

Det gode i den karismatiske bevægelse er ikke nyt, og er der noget nyt i den (hvad jeg tvivler på), er det ikke godt. Det passer ikke, at disse mennesker har fået Helligånden i modsætning til den mere etablerede kirke. Hvad – eller snarere hvem – Helligånden er, kan vi læse i Luthers lille katekismus, der står bag i salmebogen. Der læser vi den tredje artikel „Om helligørelsen“:

Jeg tror på Helligånden, en hellig almindelig kirke, de helliges samfund, syndernes forladelse, kødets opstandelse og et evigt liv.

Det vil sige: Jeg tror, at jeg ikke af egen evne og kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham, men Helligånden har kaldet mig ved evangeliet, har oplyst mig med sine gaver, har helliget og opholdt mig i den rette tro, ligesom han kalder, samler, oplyser og helliger hele den kristne menighed på jorden og bevarer den hos Jesus Kristus i den rette, ene tro. I denne kristne menighed forlader han daglig mig og alle troende al synd rigelig og vil på den yderste dag opvække mig og alle døde og i Kristus give mig med samt alle troende evigt liv. Det er vist og sandt.

Så meget om Helligånden, og vil I have det på en måde, som kan huskes, vil jeg slutte med en gammel latinsk vittighed og sige, at Helligånden er den spiritus, Gud pudser vinduet med, så at vi kan se Ham; („Spiritus“ betyder både „ånd“ og „sprit“).

Thorkild Græsholt.

Landemodet

År 1977 den 8. juni blev landemodet afholdt i Maribo domkirke under præsidium af stiftamtmand Lundsteen og biskop Grøsholt.

Samtlige provster var mødt.

På landemodet blev følgende foretaget:

1. Ved næste års landemøde prædiker domprovsten med provsten for Falster søndre provsti som suppleant.
2. Regnskabet for året 1976-77 for Det Egtvedske legat blev fremlagt i revideret stand og godkendt af legatets direktion. Der var ingen ansøgere til legatet. Landemodet vedtog at anmode kirkeministeriet om svar i sagen om ny fundats.
3. Renterne af Lolland-Falsters stifts gejstlige enkekasse blev sammen med de frivillige bidrag til trængende præstedøtre uddelt af direktionen for disse legater, og legaternes regnskab for 1976-77 blev fremlagt i revideret stand og godkendt af direktionen. Landemodet vedtog at anmode kirkeministeriet om svar i sagen om ny fundats.
4. Provsten for Lolland østre provsti aflagde regnskab for året 1976-77 for biskop Rasmus Møllers legat. Regnskabet blev godkendt.
5. Regnskabet for Lolland-Falsters stiftsfond for tiden 1/4-31/12 1976 blev godkendt. Regnskabet skal revideres og decideres af kirkeministeriet.
6. Regnskabet for Lolland-Falsters kirkelige legatfond for tiden 1/4-31/12 1976 blev fremlagt i revideret stand og godkendt.
7. Regnskabet for året 1976-77 for Strandkirken i Marielyst blev forevist landemodet. Under henvisning til revisors påtegning fandt man ikke anledning til bemærkning.
8. Landemodet tiltrådte en ansøgning fra „Komiteen for Strandkirken ved Marielyst“ om godkendelse af forslag til opførelse af en overdækning af indgangen til Strandkirken.
9. Det af Helsingør stifts landemøde foretagne valg af medlem og suppleant til enkekassens fællesbestyrelse for tiden 1. januar 1977 til 31. december 1979 blev taget til efterretning.

Ved den efterfølgende gudstjeneste prædikede provst Herlufsen.

På det udvidede landemøde indledte biskoppen med en redegørelse om „Året i stiftet og kirken“, hvorefter pastor Karsten Nissen talte om „Økumenik og den folkekirkelige hverdag“.

Love, bekendtgørelser, cirkulærer m. v.

1. Cirk.skr. 15.9.76 om regulering af kirkefunktionærers lønninger m. v. pr. 1.10.76.
2. Cirk.skr. 24.9.76 om godtgørelse pr. 1.10.76 til kirkefunktionærer, hvis fridag (fri weekend) må inddrages på grund af tjeneste, og som ikke får tjenestefrihed.
3. Cirk.skr. 30.9.76 med vejledende regler om beregning af vederlag til vikarer for kirketjenere, kordegne og organister fra 1.10.76.
4. Cirk.skr. 15.10.76 med supplerende bestemmelser om afgivelse af indberetninger fra ministerialbogførerne til folkeregistrene.
5. Cirk.skr. 18.10.76 om angivelse af personnumre i attester efter ministerialbøgerne.
6. Cirk.skr. 10.11.76 om ændring af fødselstilførsler som følge af køns-skifte.
7. Cirk. 14.1.77 om budgetlægning for, ligning til og regnskabsaflæg-gelse for kirkelige kasser.
8. Cirk. 10.3.77 om aftale om befordringsgodtgørelse til folkekirkens præster.
9. Cirk. 15.3.77 om tjenestedragt for folkekirkens præster.
10. Cirk.skr. 23.3.77 om regulering af kirkefunktionærers lønninger m. v. pr. 1.4.77.
11. Cirk.skr. 24.3.77 om dødsattester.
12. Cirk.skr. 1.4.77 med eksempler på affattelse af opslag af ledige kirkefunktionærstillinger.
13. Cirk.skr. 22.4.77 vedrørende den af folkettinget ved 3. behandling den 22.4.77 vedtagne lov om ændring af lov om folkekirkens lønnings-væsen m. v. for så vidt angår lovens § 32 vedrørende kirkebetjeningens ordning.

14. Cirk. 27.4.77 om ændring af lov om folkekirkens lønningsvæsen m. v.
15. Cirk. 27.4.77 om ændring af lov om menighedsråd.
16. Bek. 2.5.77 med meddelelse om, at der tirsdag den 8. november 1977 vil være at afholde ordinært valg til menighedsråd.
17. Cirk. 27.5.77 om udarbejdelse af valglistor til brug ved menighedsrådsvalg.
18. Cirk.skr. 15.6.77 om forhøjelse af boligbidrag for tjenesteboliger og lejeboliger fra 1.10.77 (med 14,0 %).
19. Cirk.skr. 4.7.77 om adgang for bruger af tjeneste- eller lejeboliger såvel som for vedkommende ministerium til at forlange, at det boligbidrag, som brugeren skal betale, fastsættes på grundlag af en vurdering af boligens lejeværdi.
20. Cirk.skr. 14.7.77 om godtgørelse pr. 1.4.77 til kirkefunktionærer, hvis fridag (fri weekend) må inddrages på grund af tjeneste, og som ikke får tjenestefrihed.
21. Cirk.skr. 14.7.77 med vejledende regler for beregning af vederlag til vikarer for kirketjenere, kordegne og organister fra 1.4.77.
22. Cirk.skr. 13.7.77 vedrørende nye lønoversigter pr. 1.4.77, herunder lønskala for gravere, der lønnes efter cirk. af 20.6.73.

Uddrag af kirkeministeriets skrivelser til stiftsøvrigheden

1. Skr. 7.9.76, hvori meddeles, at der ikke er hjemmel til at yde erstatning for tabt arbejdsfortjeneste til menighedsrådsmedlemmer, der deltager i de årlige synsforretninger, men at der derimod efter menighedsrådslovens § 13 er hjemmel til at yde de i synet deltagende menighedsrådsmedlemmer diætbløb.

Samtidig oplyses, at pligten ifølge menighedsrådsloven til at give møde ved menighedsrådets samlinger kun gælder deltagelse i egentlige menighedsrådsmøder, hvorimod menighedsrådets medlemmer ikke har en tilsvarende forpligtelse til at deltage i de årlige syn over kirke og kirkegård.

2. Skr. 30.9.76 vedrørende finansministeriets cirkulæreskrivelse af 15.9.76 angående tjenestemænds godtgørelse for benyttelse af eget befordringsmiddel på tjenesterejser, gældende fra 1.9.76.

Ministeriet bemærker, at de ved ministeriets skr. af 2.6.60 givne bemyndigelser til regelmæssig benyttelse af egen automobil til tjenesterejser, hvortil udgiften refunderes af statskassen, forbliver i kraft indtil videre.

3. Skr. 13.10.76, der er sålydende:

„I anledning af, at der er udkommet en ny udgave (tredie udgave) af August Rosen: Dansk Kirkeret, udgivet af Den danske Præsteforening, skal man anmode stiftsøvrigheden om at henlede menighedsrådenes og provstiudvalgenes opmærksomhed på, at udgifter ved anskaffelse af bogen til brug for menighedsråd kan afholdes af kirkekassen (menighedsråds-kassen), og at udgifter ved anskaffelse af bogen til brug for provstiudvalg kan afholdes som provstiudvalgsudgift.“

4. Skr. 27.10.76, hvormed sendes cirkulæreskrivelse af 21.7.76 fra skovstyrelsen om anvendelse af og planlægning vedrørende skovarealer.

5. Skr. 3.12.76, hvori meddeles, at ministeriet efter den fulgte praksis ikke finder at kunne bifalde, at der ydes tilskud til en hovedstandsættelse af en præstegård.

6. Skr. 15.12.76, hvori bl. a. anføres følgende:

„Da det er forekommet, at teknikerhonorarer i forbindelse med byggerier vedrørende præstegårde og -boliger er høje, skal man henstille, at der i forbindelse med stiftsøvrighedens behandling af sager angående

godkendelse af forslag til istandsættelse af præstegårde og endelige forslag til opførelse af nye boliger – og konfirmandstuebygninger – i alle tilfælde stilles krav om, at overslaget ledsages af en nærmere redegørelse for, hvorledes teknikerhonorarer beregnes. I tilfælde, hvor sagen giver anledning dertil, kan spørgsmålet om teknikerhonorarernes rimelighed forelægges ministeriet, som eventuelt vil indhente boligministeriets bedømmelse af honorarerne.“

7. Skr. 15.12.76, der er sålydende:

„Fra finansministeriet har man modtaget underretning om, at der er taget skridt til opsigelse af samtlige kollektive overenskomster og løn-aftaler med staten, således at regeringen kan være frit stillet med hensyn til fremsættelse af forslag til sådanne overenskomstændringer, som bør søges gennemført som led i regeringens stabiliseringspolitik i overensstemmelse med folketingsbeslutning af 20. august 1976. Det er samtidig henstillet til kirkeministeriet at søge tilsvarende opsigelse gennemført inden for folkekirken.

Under henvisning hertil skal man anmode provstiudvalgene om at foranledige, at de af menighedsråd med fagforeninger (forbund) indgåede kollektive overenskomster snarest opsiges med det i overenskomsten fastsatte varsel til det tidspunkt, opsigelse tidligst kan ske – i almindelighed 31. marts eller 1. april 1977. Opsigelsen, der skal være skriftlig, afgives i anbefalet brev til den eller de fagforeninger (forbund), med hvilke(n) menighedsrådet har indgået overenskomsten.

Det tilføjes, at der herfra vil blive optaget forhandling med Specialarbejderforbundet i Danmark om en samordning af de overenskomster, hvormed de nugældende overenskomster vedrørende arbejdere og gartnere ved folkekirken kirkegårde afløses.“

8. Skr. 30.12.76, hvori ministeriet godkender, at provstiudvalgsmedlemmer, der ikke er medlem af noget menighedsråd, ved indmeldelse i Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer kan få udgiften til medlemskontingentet dækket af fællesfonden.

9. Skr. 3.2.77 til Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, der er sålydende:

„Med henvisning til landsforeningens skrivelse af 26. januar 1977 (B-3) skal man meddele, at ministeriet intet har at indvende imod, at der – hvor menighedsrådet måtte ønske det – af kirkekassen (menighedsråds-kassen) ydes menighedsrådsmedlemmer, herunder menighedsrådsmedlemmer, der tillige er provstiudvalgsmedlemmer – hel eller delvis dækning af udgifter til kursusafgift og befordring i forbindelse med deres deltagelse i det af landsforeningen arrangerede kursus for menighedsråds- og provstiudvalgsmedlemmer på Kobæk Strand i dagene den 18.-20. marts 1977.

Til provstiudvalgsmedlemmer, der ikke er medlem af noget menighedsråd, kan der af fællesfonden ydes godtgørelse – helt eller delvis – for udgifter som de nævnte efter stiftsøvrighedens bestemmelse.

Stiftsøvrighederne er underrettet om foranstående.“

10. Skr. 3.2.77, hvori meddeles, at ministeriet intet har at indvende imod, at der – hvor menighedsrådet måtte ønske det – af kirkekassen (menighedsråds-kassen) ydes menighedsrådsmedlemmer, der deltager i det planlagte menighedsråds-kursus på Løgumkloster Højskole i dagene 24.-29. juli 1977, hel eller delvis dækning af udgifter til kursusafgift og befordring i forbindelse med dette kursus.

11. Skr. 22.2.77 angående stiftsøvrighedens bistand for menighedsråd og provstiudvalg med hensyn til beregning af lønninger til tjenestemandsansatte og tjenestemandslignende lønede kirkefunktionærer.

Stiftskassereren yder nævnte vejledning, og skrivelserne er vedlagt indberetningsskema om nybesættelse, afsked og forhold, der i øvrigt har betydning for beregning af lønnen.

12. Skr. 10.3.77, der er sålydende:

„I skrivelse af 15. september 1976 har De på biskoppernes vegne rejst spørgsmål om en ændring af den ved ministeriets skrivelse af 12. august 1970 om decentralisering af visse dele af ministeriets sagsområde under punkt III fastsatte ordning, hvorefter sager om tilbygning til og nybygning af præstegårde skal forelægges for ministeriet, således at stiftsøvrighederne for fremtiden bemyndiges til at godkende forslag til boligernes udformning, både ved nybygning og ved tilbygning, samt finansieringsplaner. Derimod bør afgørelsen af, om der skal opføres en ny præstebolig, efter biskoppernes mening fortsat træffes af ministeriet.

I anledning heraf skal man meddele, at ministeriet i hvert fald ikke på nuværende tidspunkt finder, at der bør foretages ændring af den ved skrivelse af 12. august 1970 indførte ordning. Man har herved også taget i betragtning, at ministeriet normalt overlader det til stiftsøvrigheden at godkende endelige forslag til nybygninger af og tilbygninger til præstegårde.“

13. Skr. 23.3.77, hvori bl. a. meddeles, at kirker, kirkegårde m. v. skal medtages i kommunens register med oplysning om bygnings- og boligforhold.

14. Skr. 17.6.77, hvori meddeles, at der for et i 1925 ved kgl. stadfæstet fundats oprettet legat bl. a. til vedligeholdelse af et gravsted bør træffes den ordning, at renter og i fornødent omfang kapital anvendes til gravstedets vedligeholdelse, indtil kapitalen er opbrugt, hvorefter legatet er bortfaldet.

15. Skr. 30.6.77, der er sålydende:

„Med skrivelse af 16. marts 1977 (j.nr. 44/0813) har stiftsøvrigheden gjort ministeriet bekendt med en erklæring, som stiftsøvrigheden har modtaget fra nationalmuseet i forbindelse med restaureringen af Tunø kirke. I denne erklæring anmoder nationalmuseet om at blive adviseret i så god tid før arbejdets påbegyndelse, at en af museets konserveringsteknikere straks fra begyndelsen kan foretage undersøgelser i et par dage med henblik på en eventuel forekomst af kalkmalerier, samt iøvrigt bistå med anvisninger angående behandlingen af pudsflader. Nationalmuseet går ud fra, at udgifterne til den omhandlede tekniske assistance dækkes af kirkekassen.

Under henvisning hertil har stiftsøvrigheden bedt oplyst, om der mellem kirkeministeriet og nationalmuseet er truffet nogen aftale om indførelse af en sådan ordning, herunder at udgifterne ved konserveringsteknikeres medvirken skal afholdes af kirkekassen.

Således foranlediget skal man meddele, at der ikke er truffet nogen aftale som nævnt. Man vedlægger genpart af en fra nationalmuseet indhentet erklæring af 16. maj 1977, idet man henviser til det deri anførte.

Det bemærkes i tilslutning hertil, at nationalmuseet tidligere har orienteret kirkeministeriet om formålet med konserveringsteknikeres medvirken ved kirkerestaureringer, og at ministeriet ud fra de givne oplysninger finder det ønskeligt, at en konserveringstekniker medvirker i tilfælde, hvor dette tilrådes af nationalmuseet eller kirkens arkitekt, ikke mindst af hensyn til de anvisninger og råd som konserveringsteknikere vil kunne give arkitekter og håndværkere angående behandlingen af kalkede og pudsede murflader.

Det tilføjes, at udgifter til medvirken af konserveringstekniker vil blive medregnet blandt de udgifter, der tages i betragtning ved beregning af statstilskud til kirkerestaureringer.“

Nationalmuseet har til sagen afgivet følgende erklæring:

„Ved påbegyndelsen af kirkerestaureringer har Nationalmuseet en tid forsøgsvis tilbudt at lade en konserveringstekniker foretage sonderinger med henblik på eventuel forekomst af kalkmalerier, således at en konservator i givet tilfælde kan tilkaldes i tide. Man vil dermed i videst mulig grad forsøge at undgå de for alle parter uønskede afbrud, som et kalkmalerifund medfører i et restaureringsprogram, og det sparer desuden megen tid og bliver tilsvarende mindre bekosteligt, når kalkmaleriproblemerne fanges i opløbet.

En restaureringstekniker har ikke konservatorens bemyndigelse til at undersøge kalkmalerier, eller til at udarbejde forslag og overslag til istandsættelse af kalkmalerier. Han må derfor lønnes over kirkens konto, hvilket dog ikke udelukkende vil belaste den kirkelige ligning, idet der i adskillige restaureringssager ydes et betydeligt statstilskud.

Det er museets erfaring, at de råd og den vejledning, der kan gives til det videre arbejde i kirken efter en nærmere undersøgelse af kalk- og pudslag, er blevet modtaget meget positivt af såvel håndværkere som arkitekter. I nogle tilfælde er sonderingsundersøgelsen allerede optaget i nye restaureringsforslag.

Det er endelig museets håb, at konsulentvirksomheden – med de berørte myndigheders og arbejdsgiveres velvillige bistand – efterhånden kan komme til at omfatte også almindelige hvidtningsarbejder i kirkerne, hvor ingen arkitekt er knyttet til opgaven.“

16. Skr. 14.7.77 fra kgl. bygningsinspektør, hvori udtales, at det er ganske normalt, at arkitekterne skal have honorar af malerarbejdet, uanset om der er tilknyttet en kunstnerisk konsulent, med mindre der specielt er aftalt det modsatte. En sådan aftale ville ikke være blevet godkendt af bygningsinspektøren, idet det er af væsentlig betydning, at alle arbejder i forbindelse med hovedstandsættelse af vore gamle kirker ledes af en kyndig arkitekt.

17. Skr. 15.7.77, hvormed sendes pjece, som er udarbejdet af arbejdsministeriet i samarbejde med arbejdstilsynet i anledning af ikrafttrædelsen den 1. juli 1977 af den nye arbejdsmiljølov, idet opmærksomheden henledes på, at arbejdsmiljøloven – som i pjecen på side 4 udtrykkeligt nævnt – har betydning for kirker og kirkegårde.

18. Skr. 20.7.77, der er sålydende:

„På givne foranledning skal man henlede opmærksomheden på, at der gælder følgende regler om optjening af lønanciennitet for tjenestemandsansatte eller tjenestemandslignende lønede kirkefunktionærer, der lønnes med en kvota af lønrammelønnen:

Såfremt kvoten udgør 50 % eller derover, medregnes den tid, i hvilken kirkefunktionæren udfører tjeneste uden afkortning. Det vil sige, at kirkefunktionæren oprykkes fra et løntrin i lønrammen til det næste efter to års aflønning efter det lavere løntrin.

Udgør kvoten derimod under 50 %, medregnes ansættelsestiden tilsvarende nedsat i lønancienniteten. Heraf følger, at oprykning fra et løntrin til næste skal ske med et tidsinterval, der er afhængigt af kvotens størrelse. Er kvoten 40 %, sker oprykning inden for lønramme med 5 års mellemrum, medens oprykning i lønrammen ved en kvota på 30 % skal ske med 6 år og 8 måneders mellemrum.“

19. Skr. 4.8.77, hvori opmærksomheden henledes på, at der i henhold til den gældende lovgivning kan søges om tilskud til energibesparende foranstaltninger i kirkebygninger, kapeller, menighedshuse, præsteboliger eller andre ejendomme og lokaler under menighedsrådenes administration.

20. Skr. 13.10.77, hvori meddeles, at der ikke kan ydes lån af stiftsmidlerne til udgifter ved etablering af markvandingsanlæg, men at ministeriet intet har at indvende imod, at præsteembedet mod pant i ejendommen optager lån i privat pengeinstitut, således at forpagteren refunderer udgiften til rente og afdrag.

Uddrag af kirkeministeriets skrivelser til biskoppen

1. Skr. 8.3.77, hvori meddeles, at ministeriet i overensstemmelse med en i en tilsvarende tidligere sag truffet afgørelse, der bygger på en fra Københavns universitets institut for navneforskning indhentet udtalelse, ikke finder at kunne godkende, at der tillægges en pige navnet Teje som fornavn.

Det bemærkes herved, at navnet Teje er et forbeholdt slægtsnavn, og at navnet ifølge de for ministeriet foreliggende oplysninger ikke er godkendt som pigeformavn i Norge.

2. Skr. 15.3.77, hvori meddeles, at der ved kirkebøgernes førelse kun må anvendes det til brug i statstjenesten autoriserede skriveblæk, der fremstilles af firma P. Rønning & Gjerløff A/S, Glostrup, under betegnelsen „Arkiv og dokument fyldepenneblæk nr. 227.“

Det er ministeriet bekendt, at det omhandlede blæk, der kun føres i ½ liter flaske, forhandles af Barfod & I. Chr. Petersen A/S, Fabriksparken 56, 2600 Glostrup (tlf. 02-451516), og Provins-Forlaget A/S, Århusvej 67, 8900 Randers (tlf. 06-423466).

3. Skr. 7.6.77, der er sålydende:

„Ved lov nr. 202 af 18. maj 1977 om ændring af lov om kommunale valg m. v. er tidspunktet for afholdelse af kommunale valg ændret fra første halvdel af marts måned til sidste halvdel af november måned. Samtidig er det fastsat, at valgperioden for de pr. 1. april 1978 valgte kommunalbestyrelsesmedlemmer ophører pr. 31. december 1981.

For at undgå, at valg til menighedsråd og valg til kommunale råd fremtidig finder sted i forlængelse af hinanden i november måned, første gang i 1981, er det i nævnte lovs § 8, stk. 4, bestemt, at valgperioden for de menighedsråd, der vælges ved det ordinære valg i indeværende år, afkortes med 1 år til 3 år, således at deres funktionstid udløber ved kirkeårets begyndelse i 1980.

Det næste ordinære valg til menighedsråd, som i henhold til lov om menighedsråd skulle være afholdt i november måned 1981, vil herefter finde sted i november måned 1980.“

4. Skr. 7.6.77, hvori ministeriet foranlediger, at en fødsel og dåb, der ikke er blevet indført i fødselsstedets ministerialbog, nu indføres uden nummer, og at der på det sted i ministerialbogen, hvor tilførslen efter tidsfølgen hører hen, henvises til det sted, hvor tilførsel nu sker.

5. Skr. 5.10.77, hvori meddeles, at biskopperne kun er beføjet til at meddele præster tjenestefrihed i tilfælde af ferie og sygdom, samt når en præst ønsker at deltage i Præstehøjskolens kurser. I andre tilfælde skal ansøgninger fra præster om tjenestefrihed forelægges ministeriet, jfr. tjenestemandslovens § 58.

Skrivelser fra stiftsøvrighed, biskop eller andre myndigheder

1. Skr. 4.11.76 fra biskoppen til et menighedsråd sålydende:

„I skrivelse af 28. oktober 1976 har menighedsrådet forespurgt, om § 6 stk. 2 i et foreliggende forslag til forretningsorden for menighedsrådet er lovmedholdelig.

Den anførte bestemmelse er sålydende:

„Afgørelsen af en sag – bortset fra de foran i §§ 1 og 2 omhandlede valg – skal, såfremt mindst en trediedel af de tilstedeværende medlemmer kræver det, udsættes til et senere møde. I dette møde, der så vidt muligt skal finde sted inden én måneds forløb, skal afgørelsen træffes.“

Sagen er rejst på foranledning af et medlem af menighedsrådet, der formener, at en udsættelse af sagen kun kan ske, hvis et flertal af menighedsrådet træffer afgørelse herom.

I denne anledning meddeles, at jeg anser det for lovmedholdeligt at medtage den anførte bestemmelse i forretningsordenen, da den ikke på en urimelig måde begrænser flertallets ret til at træffe afgørelse.

Jeg henviser i denne forbindelse til, dels at det i menighedsrådslovens § 15 stk. 8 er fastsat, at menighedsrådet selv fastsætter sin forretningsorden, dels at den anførte bestemmelse er medtaget i et forslag til forretningsordenen, der er udarbejdet af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, og som kirkeministeriet har haft lejlighed til at gennemse og ifølge ministeriets udtalelse vil kunne danne grundlag for de enkelte menighedsråds fastsættelse af forretningsordenen.“

2. Skr. fra biskoppen til kirkeministeriet af 21.1.77, der er sålydende:

„I skrivelse af 28. maj 1976 (j.nr. 1.kt. 440) har ministeriet anmodet om en udtalelse over to lovudkast, der er indeholdt i „Redegørelse vedrørende revision af lov af kirkers brug, sognebåndsløsning m. m.“ (betænkning nr. 769-1976).

Redegørelsen er tilsendt samtlige provster, menighedsråd og præster. Der foreligger for nærværende stift svar fra 3 provster, 3 menighedsråd og 4 præster, hvoraf de 2 tillige udtaler sig på menighedsrådenes vegne. Mine bemærkninger til disse udtalelser er påtegnet de pågældende skrivelser.

Jeg finder, at lovudkastene på mange måder indeholder gode forbedringer og forenklinger.

De indvendinger, jeg har, vedrører navnlig § 2 i udkastet til lov om kirkers brug m. v. (jfr. note på side 124).

Denne bestemmelse er blevet drøftet på et med stiftets provster afholdt møde, hvor provsterne var enige om at erklære, at den nugældende lovgivning er tilfredsstillende, og at man synes, at biskoppen i

forslaget får en for vidtgående beføjelse til at kunne give tilladelse til kirkers anvendelse.

Jeg kan tiltræde provsternes synspunkt, idet jeg til støtte herfor navnlig anfører følgende:

For så vidt angår § 2, første punktum, finder jeg det betænkeligt at overlade til menighedsrådene at give tilladelse til kirkers anvendelse til andre folkekirkelige formål end gudstjenester og kirkelige handlinger. Det kan være vanskeligt ved administration af den nugældende lov at fastslå, hvad der er et kirkeligt formål. Det må være betænkeligt at overlade denne afgørelse til et menighedsråd, og grænsen for, hvad der er kirkelige formål, vil tilmed blive vanskeligere at drage, såfremt kirkerne i overensstemmelse med udkastets § 2, andet punktum, også vil blive anvendt til formål, der ikke kan betegnes som kirkelige.

Der kan i denne forbindelse tænkes en situation, hvor et menighedsråds bedømmelse af et formåls folkekirkelighed vil vanskeliggøres af stærk pression fra lokal side.

Hvis ministeriet ønsker at fremsætte lovforslaget i den foreliggende form, vil jeg foreslå, at der i alt fald indsættes en bestemmelse om, at et medlem af menighedsrådet (herunder altså også præsten) i et tilfælde, hvor menighedsrådet giver samtykke til kirkens anvendelse til et bestemt formål, kan forelægge biskoppen spørgsmål om, hvorvidt dette formål er folkekirkeligt.

Jeg kan derimod tiltræde den i udkastet indeholdte mulighed for, at et menighedsråd selvændigt kan tage initiativ til afholdelse af gudstjeneste m. v. i kirken.

For så vidt angår § 2, andet punktum, i lovudkastet må jeg fraråde, at der åbnes mulighed for kirkers anvendelse til ikke folkekirkelige formål. Jeg finder, at sådan anvendelse i de fleste tilfælde vil være stridende imod det, som rummet er indviet til, og at den vil møde en afgjort modstand i de fleste menigheder.

Hvis lovudkastet bliver gennemført, må konsekvensen være, at biskoppen efter indstilling fra menighedsrådet i almindelighed bør give tilladelse til den anførte „anden anvendelse af kirken“, såfremt den må skønnes ikke at komme i strid med § 16 i lovudkastet, men det vil i mange tilfælde være meget vanskeligt at vurdere, hvorvidt dette måtte blive tilfældet. I redegørelsen er henvist til offentlige diskussionsmøder om politik og samfundsspørgsmål. På forhånd må man frygte, at sådanne møder let kan få en sådan karakter, at bestemmelserne i § 16 ikke er opfyldt.

Jeg må indrømme, at jeg under den nugældende lovgivning i flere tilfælde er gået ret vidt med fortolkning af „kirkelig“ ved tilladelse til koncerter, udstilling af malerier og lignende i kirker, og jeg tiltræder det i redegørelsen anførte om, at en udvidet anvendelse af kirkerne vil kunne komme de egentlige kirkelige aktiviteter til gode, men jeg finder

ikke, at dette synspunkt må indebære den afgørende ændring, som lovudkastet er udtryk for. Der bør højst kunne blive tale om „ganske undtagelsesvis“ at give tilladelse til ikke folkekirkeligt brug.

Det i redegørelsen anførte argument om lokalebehov synes jeg ikke, at der bør lægges afgørende vægt på. Ud over de lokaler, som er nævnt i redegørelsen, er der mange steder mulighed for at anvende lokaler på skoler, og de haller, der er eller vil blive bygget udover landet, indeholder normalt også lokaler til sådanne formål.

Med hensyn til de andre bestemmelser i lovudkastet kan jeg anføre:

I nærværende stift findes ingen valgmenighed eller frimenighed, og jeg finder derfor ikke anledning til at komme nærmere ind på de ændringer i lovudkastet, der vedrører disse menigheder. Jeg kan dog tilføje, at der for en tidligere valgmenighed var problemer med hensyn til fortolkning af ordet „merudgift“ ved fastsættelse af betaling ved brugen af kirke.

For sognebåndsløsning finder jeg det betænkeligt, at bestemmelserne herom ændres, så de får et helt andet indhold end hidtil. Den nuværende ordning synes mig at tilgodese alle berettigede formål.

Lovudkastet § 13: Jeg finder, at det må være rimeligt, at der bliver mulighed for, at et kristent trossamfund med biskoppens tilladelse kan få overladt kirken til foretagelse af viselser i tilfælde, hvor der ikke er passende lokale til rådighed i nærheden af vielsesstedet. Der er et specielt behov herfor, som bør kunne imødekommes. Jeg henviser til ministeriets skrivelse af 31. januar 1973 (1.kt. 440) til biskoppen over Københavns stift.

Lovudkastet § 14, stk. 2: Jeg henviser til vedlagte eksemplar af skrivelse herfra af 2. september 1976 til samtlige menighedsråd i stiftet.

Jeg vedlægger de fremkomne udtalelser, idet jeg henviser til min påtegning på disse.“

3. Skr. 1.4.77 fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, hvormed sendes „Vejledning om sikring af vore kirker.“

4. Skr. 13.9.77 fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, hvormed sendes „Forsikringsvejledning for menighedsråd.“

Note til skrivelse nr. 2:

Lovudkast § 2, stk. 1 er sålydende: »Foruden til gudstjenester og kirkelige handlinger kan kirken af menighedsrådet eller med dets samtykke anvendes til andre folkekirkelige formål. Til anden anvendelse af kirken kræves tillige biskoppens tilladelse.«

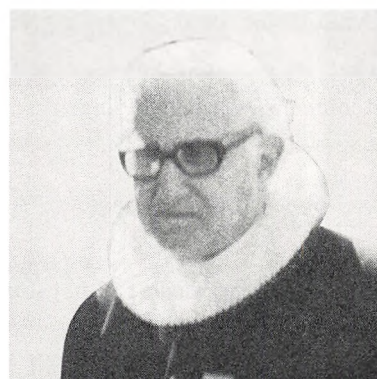
Lovudkast § 16 er sålydende: »I kirken skal almindelig sømmelighed iagttages, og der må intet foretages, som strider mod rummets særlige karakter og bestemmelse eller imod det hensyn, der skyldes folkekirken.«

Af- og tilgang i stiftets gejstlighed

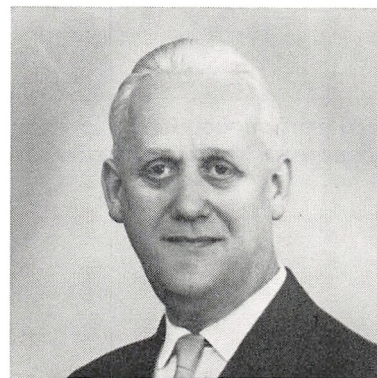
Kay Joachim Stender, f. 4/2 1916 i Århus. Lærereksamen 1937 fra Århus Seminarium. Suppleret med 10 årskurser. 1941-46 enelærer og organist i Darup, Flemløse, Fyn. 1946-52 førstelærer og kirkesanger i Ullerslev, Fyn. 1952-76 skoleinspektør i Vordingborg. Ordineret 15. oktober 1976 i Maribo Domkirke. Sognepræst for Nørre Vedby (Gyldenbjerg) menighed 1. oktober 1976.

Torben Christian Skat Dijnes, f. 17. februar 1912 i København, student 1931, privat. Teologisk kandidat 1937, sognepræst for Havdrup og Solrød menigheder 30. september 1938. Ordineret 23. november i Roskilde Domkirke. Sognepræst for Hammer menighed 1942-46. Lektor ved Vordingborg Seminarium 1946. Sognepræst for Fejø menighed 1970-73. Sognepræst for Stokkemarke menighed 1. april 1973. Fra udgangen af juli 1977 bevilget afsked med pension.

Christian Edv. Blockmann, f. 4. august 1907 i Snøde. Student 1927. Teologisk kandidat 1933. Sognepræst for Fejø menighed 1934. Ordineret i Maribo Domkirke 11. april 1934. Sognepræst for Horslunde-Nordlunde menigheder 14. februar 1938. Fra udgangen af august 1977 bevilget afsked med pension.

Ekstrakt af regnskabet for Lolland-Falsters stifts gejstlige enkekasse

Året til 1. juni 1977.

Indtægt

Beholdning fra forrige år		3.179,40
<i>Renter af kapitalformue:</i>		
Obligationer rest kr. 15.100,00	1.028,50	
Indløsningssummen rest kr. 24.129,00	965,16	
Pantebreve rest kr. 8.129,98	473,92	
Den Danske Bank, Nykøbing F.	1.191,53	
		<hr/>
		3.659,11
Afdrag på pantebreve		646,08
Renter af kassebeholdningen		132,96
		<hr/>
		7.617,55

Udgift

Udbetalt til præstedøtre i h. t. fundats af 18. november 1898	3.100,00
Bekendtgørelse	105,57
Overført til kapital	646,08
Regnskabsføreren	124,00
Beholdning at overføre til næste år	3.641,90
	<hr/>
	7.617,55

Ved landemodet 1977 blev *renterne af den gejstlige enkekasse* tillagt sognepræst Møllers datter fra Askø sognekald med beløb ialt kr. 3.500,-.

Ved frivillig indsamling blandt stiftets præster til understøttelse af trængende præstedøtre i stiftet var til landemodet indkommet kr. 696,00, som blev uddelt til 1.

Følgende bidrag er modtaget:

Sognepræst Berthelsen, Tingsted	12,00
– Thøgersen, Bogø	12,00
– Esbjørn, Vaalse	12,00
Provst Stærmose, Væggerløse	60,00
Provst Allan Pedersen, Horbelev	60,00
Sognepræst Petersen, Aastrup	12,00
– Krogh Nielsen, Sdr. Kirkeby	12,00
– Sørensen, Taars	60,00
– Hansen Jacobsen, Nysted	60,00
Domprovst Felter, Maribo	60,00
Sognepræst Krapper, Holeby	12,00
– Gustav, Rødby	12,00
– Gissel, Nebbelunde	12,00
Res. kap. Kragh-Schwartz, Nakskov	12,00
Provst Albinus-Jørgensen, Nakskov Stormark	36,00
Sognepræst Blockmann, Horslunde	60,00
– Mosbirsch, Birket	12,00
– Jensen, Errindlev	60,00
Res. kap. Christiansen, Nykøbing F.	60,00
Provst Herlufsen, Saksøbing	60,00

I alt ... 696,00

Ekstrakt af regnkabet for det Egtvedske legat

Året til 1. juni 1977.

Indtægt

Beholdning fra forrige år		2.124,53
<i>Renter af legatets kapital:</i>		
Obligationer kr. 7.000,00	310,00	
Den Danske Bank, Nykøbing F.	780,03	
	<hr/>	1.090,03
		<hr/>
		3.214,56
		<hr/>

Udgift

Legatet ikke udbetalt for året 1977.

Regnskabsføreren		32,60
Beholdning at overføre til næste år		3.181,96
		<hr/>
		3.214,56
		<hr/>

Kapitelstakst

fastsat i henhold til lov af 6. maj 1921 om kapitelstakstens fastsættelse.

		1975	1976
Rug	pr. 100 kg	88,50	112,17
Hvede	pr. 100 kg	87,68	111,13
Byg	pr. 100 kg	81,94	103,86
Havre	pr. 100 kg	77,84	98,67

Med hensyn til kapitelstaksten for hvide og grå ærter henvises til § 7 i ovennævnte lov.

Understøttelser til børn

Præsternes opmærksomhed henledes på, at stiftsøvrigheden hvert år uddeler portioner på 240,- kr. for ægtefødte børn, som er forældreløse eller kan betragtes som sådanne, når de enten har stedforældre eller faktisk er forældreløse på grund af forældrenes langvarige eller uhelbredelige sygdom, eller når disse har forladt børnene.

Faderløse eller moderløse børn kan efter omstændighederne komme i betragtning.

Børn, som understøttes af forsørgelseskommunen, kan ikke komme i betragtning.

Ansøgningsskema fås på stiftskassererkontoret i Nykøbing F.

Regnskab for Lolland-Falsters stiftsfond

i tiden 1/4-31/12 1976.

Indtægter

Tilskud fra menighedsråd:

Langø	200,00
Stokkemarke	300,00
Bandholm	100,00
Gunslev	100,00
Nr. Alslev	250,00
Arninge	100,00
Majbølle	150,00
Gloslunde	100,00
Halsted	200,00
Vesterborg	100,00
Vestenskov	100,00
Vindeby	150,00
Sakskøbing	100,00
Nykøbing F.	800,00
Birket	200,00
Gedesby	200,00
Døllefjelde	100,00
Vålse	100,00
Horreby	200,00
Sandby	125,00
Hillested	75,00
Østofte	200,00
Torkilstrup	100,00
Errindlev	200,00
Toreby	500,00
Sdr. Kirkeby	100,00
Vignæs	100,00
Olstrup	150,00
Idestrup	100,00
Holeby	400,00
Stormark, Nakskov	300,00
Systofte	100,00
Stubbekøbing	200,00
Gedser	300,00
Lillebrænde	100,00
Tingsted	300,00

Tårs	150,00
Nr. Ørslev	100,00
Sdr. Alslev	100,00
Utterslev	100,00
Kippinge	100,00
Godsted	50,00
Rødby	200,00
Sædinge	100,00
Ringsebølle	100,00
Rødby Havn	200,00
Tågerup	300,00
Nysted	150,00
Ønslev	100,00
Herredskirke-Løjtofte	100,00
Søllested-Skovlænge-Gurreby	150,00
Avnede	200,00
Landet	150,00
Fejø	150,00
Væggerløse	100,00
V. Ulslev	50,00
Dannemare	150,00
Græshave	100,00
Engestofte	100,00
Nebbelunde	200,00
Carl Sieverts, Nakskov	10,00
Femø	50,00
Radsted	150,00
Våbensted	100,00
Skt. Nikolai, Nakskov	150,00
Vantore	75,00
Bregninge	100,00
Nr. Vedby	150,00
Købelev	150,00
Tirsted	200,00
Ø. Ulslev	50,00
Tillitze	200,00
Stadager	100,00
Vejleby	150,00
Hunseby	250,00
Bursø	100,00
Slemminge	100,00
Åstrup	100,00
Fuglse	200,00

12.485,00

Udgifter

Udgifter i forbindelse med afholdte møder:

Landemode i Maribo	510,50
Deltagelse i møde „Institut for Sjelesorg“ i Norge (1 deltager)	587,00
Møde for stiftets præster	467,00
Alm. dansk præstekonvent (6 deltagere)	1.800,00
Pastoral-psykologisk konference i Bad Segesberg (3 deltagere)	1.995,00
Præstekonemøde på Nyborg Strand (6 deltagere)	1.200,00
350 års jubilæum for den lutherske kirke i Paris (1 deltager)	1.280,00
Kursus for organister	
Betalt til Nykøbing F. kommune	2.800,00
(Indtægter vedr. kurset er indgået i 1975-76 med kr. 1.123,75 netto).	
Præstehøjskolen (2 deltagere)	465,00
Sygehuspræsternes samrådsmøde (1 deltager)	236,00
Giro-gebyr	112,00
	<hr/>
	11.452,50
Overskud	1.032,50
	<hr/>
	12.485,00
	<hr/>

Status

Beholdning ved årets begyndelse	28.772,86
Overført fra driftsregnskab	1.032,50
	<hr/>
	29.805,36
	<hr/>

Regnskab for Lolland-Falsters kirkelige legatfond

i tiden 1/4-31/12 1976

Indtægter

Modtaget tilskud:

Sparekassen Lolland, Nakskov	500,00	
Den Danske Bank, Nykøbing F.	100,00	
		<hr/>
		600,00

Indvundne renter:

Af obligationer	1.990,00	
Af beholdning i sparekassen (rentetilskrivning 31/3 1977)	0,00	
Af girobeholdning (rentetilskrivning 31/3 1977)	0,00	
		<hr/>
		1.990,00

Stiftsbogen 1976:

Indgået ved salg	24.336,00	
÷ udgift ved trykning	22.708,34	
		<hr/>
		1.627,66
Indgået ved salg af tidl. stiftsbøger		25,00
		<hr/>
		4.242,66

Udgifter

Børnekorsmøde i Saksøbing	360,00	
Nordisk Socialtisk konference	1.000,00	
		<hr/>
		1.360,00
Overskud		2.882,66
		<hr/>
		4.242,66
		<hr/>

Formueregenskab

<i>Overført beholdning:</i>		
Sparekasse + giro	13.338,85	
Overført fra driftsregnskab	2.882,66	
		<hr/>
		16.221,51
		<hr/>
Indkøbt obligation (pålydende kr. 9.000)	6.277,50	
Indestående i sparekasse	7.247,31	
Giro	2.696,70	
		<hr/>
		16.221,51
		<hr/>

Status

Formue pr. 31. december 1976:

Obligationer ved årets begyndelse	22.000,00	
Obligationer indkøbt i året 1976	9.000,00	
		<hr/>
		31.000,00
Sparekassen		5.000,00
<i>Kassebeholdning:</i>		
Sparekassen		7.247,31
Giro		2.696,70
		<hr/>
		45.944,01
		<hr/>

Bevilgede lån til præstegårde

Bandholm, istandsættelse	25.000,-
Halsted, dræning af præstegårdsjorden	47.500,-
Karleby, tækning	60.000,-
Landet, kloakering	23.300,-
Nr. Alslev, nyt køkken	75.000,-
Nr. Vedby, restaurering af køkken	30.000,-
Radsted, svinestald	400.000,-
Majbølle, restaurering	682.385,-
Rubbeløkke, isolering af centralvarme	39.000,-
Vestenskov, istandsættelse	75.000,-
Ønslev, tækning af forpagterbolig	20.000,-
Østofte, forpagterbolig	55.000,-
Østofte, dræning	62.800,-
Åstrup (Moseby), forpagterboligen	212.000,-
Idestrup, om- og tilbygning	352.000,-
	<hr/>
	2.158.985,-
	<hr/>

Bevilgede lån til kirker og kirkegårde

Askø, varmeanlæg m. v.	200.000,-
Bregninge, istandsættelse af inventar	65.000,-
Dannemare, nyt orgel samt istandsættelse af kirken	335.000,-
Fejø, bekæmpelse af træorme	10.000,-
Gedser, automatisk ringeanlæg for klokken	30.000,-
Græshave, restaurering af kirken	150.000,-
Herritslev, nyt tag	50.000,-
Herritslev, forøgelse af kassebeholdningen	15.000,-
Landet, kloakering	11.600,-
Landet, restaurering af pengeboks og monstransskab	9.000,-
Nakskov, forøgelse af kassebeholdningen	50.000,-
Nysted, automatisering af klokkerne	250.000,-
Nr. Kirkeby, automatisk ringeanlæg	22.500,-
Nr. Vedby, orgel	125.000,-
Ryde, installation af el-ringeanlæg	40.000,-
Skovlænge, elektrisk ringeanlæg	30.000,-
Sdr. Kirkeby, istandsættelse af klokkestol	70.000,-
Tillitse, nyt tag	235.000,-
Tingsted, restaurering af tag	100.000,-
Tirsted, omlægning af tag	72.000,-
Toreby, udskiftning af kortæppe og brudetæppe	20.000,-
Tårs, restaurering af orgel	62.500,-
Vejleby, restaurering af inventar	37.000,-
Vindeby, hovedistandsættelse	207.000,-
Vålse, restaurering	294.000,-
V. Ulslev, kirkegård og urnehave	45.000,-
Ønslev, fornyelse af tagsten	82.000,-
Ø. Ulslev, nyt orgel	165.000,-
Langø kirkegård, udvidelse af kirkegården	13.000,-
	<hr/>
	2.795.600,-

